

**KIRSAL KADININ TARIMSAL YENİLİKLERİ BENİMSEMESİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (TRA1
BÖLGESİ ÖRNEĞİ)**

Tuğba EREM KAYA
Doktora Tezi
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Doç. Dr. Tecer ATSAN
2011
Her hakkı saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

**KIRSAL KADININ TARIMSAL YENİLİKLERİ BENİMSEMESİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (TRA1
BÖLGESİ ÖRNEĞİ)**

Tuğba EREM KAYA

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ERZURUM
2011

Her hakkı saklıdır

Doç.Dr. Tecer ATSAN danışmanlığında, Tuğba EREM KAYA tarafından hazırlanan bu çalışma 07.06.2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda Dooktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Semiha KIZILOĞLU

İmza:

Üye : Prof. Dr. Ayşen OLGUN

İmza:

Üye : Prof. Dr. Mustafa YAPRAK

İmza:

Üye : Prof. Dr. Ziya YURTTAŞ

İmza:

Üye : Doç. Dr. Tecer ATSAN

İmza:

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Ömer AKBULUT

Enstitü Müdürü

ÖZET

Doktora Tezi

KIRSAL KADININ TARIMSAL YENİLİKLERİ BENİMSEMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (TRA1 BÖLGESİ ÖRNEĞİ)

Tuğba EREM KAYA

Atatürk Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Tecer ATSAN

Bu çalışma, kırsal kadının tarımsal yenilikleri benimsemesinde etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada kırsal kadınların tarımsal faaliyetlerde aile işgücü ve/veya ücretli işçi, evde annelik, eş, ev kadınlığı gibi toplumsal yaşamda sahip olduğu roller, bu rollerle ilgili sorunlar ve geleceğe yönelik beklentileri incelenmiştir.

Çalışmada materyal olarak, Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerine ait 15 ilçedeki 60 köyde faaliyette bulunan kırsal kadınlarla yapılan toplam 158 adet anket verileri kullanılmıştır. Ayrıca konu ile ilgili literatür, kamu ve özel kuruluşlarından sağlanan ve web sitelerinden elde edilen bilgiler de çalışmada materyal olarak kullanılmıştır.

Çalışmada Lojistik regresyon sonuçlarına göre genç, gelir ve eğitim seviyesi yüksek, tarımsal faaliyetleri ticari amaçla yapan, hayvan sayısı ve arazi miktarı fazla olan, daha fazla sıklıkla ilçe merkezine giden ve televizyon izleyen ve Erzurum ilinde ikamet eden kırsal kadınların suni tohumlamayı, süt sağım makinesini, sağım hijyenini ve organik tarımı benimseme konularında daha fazla istekli oldukları tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, kadınların, gerek altyapıdan gerekse köyün toplumsal yapısından kaynaklanan sorunlarının çözümlenebilmesi için kamu ve özel kurumlar aracılığıyla geniş kapsamlı kalkınma projeleri yapılmalı, kırsal alanda gelişme sağlanabilmesi için öncelikle eğitim faaliyetlerine önem verilmelidir. Ayrıca kadınların bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik kurslar düzenlenerek, aynı faaliyetlerde bulunan kadınların örgütlenmelerini sağlayarak, sosyal güvenlik hizmetleri sunarak kendi ayakları üzerinde durmaları ve kendilerini ifade edebilmeleri için ortam sağlanmalıdır

2011, 132 sayfa

Anahtar Kelimeler: Kırsal kadın, tarımsal yenilikler, yeniliklerin benimsenmesi, Logit,

ABSTRACT

Ph.D. Thesis

A STUDY ON THE FACTORS AFFECTING THE ADOPTION OF INNOVATIONS BY RURAL WOMEN (CASE OF TRA1 REGION)

Tuğba EREM KAYA

Department of Agricultural Economics
Graduate School of Science
Atatürk University

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Tecer Atsan

This study was conducted to determine the factors affecting the adoption of Innovations by rural women in TR1 Region. In the study the situation with regard to the factors such as family labor, hired labor, motherhood at home, being a spouse and housewife duties and the problems related to these factors and future expectations were examined.

In the study, the data were collected from the 158 questionnaires conducted on women actively involved in agricultural activities in 60 villages within the boundaries of 15 districts in Erzurum, Erzincan and Bayburt Provinces. On the other hand data gathered from the secondary sources such as the publications of some public and private institutions, internet sites related literature were also used.

According to the Logistic Regression Analysis, it has been determined that women who are younger, have higher education level, own more animal and larger field, go the city center more often, watch TV, reside in urban area tend to be more willing to adopt innovations such as artificial insemination, milking machine, milking hygiene, and organic agriculture.

In conclusion, large scale rural development projects by both public and private sector should be implemented, educational and training activities should be given due importance in order to solve the problems of women stemming from both infrastructure and social conditions. On the other hand, training programs in special subjects for women should be organized, cooperation and associations should be established and social security services should be provided for women so that they can stand on their own feet.

2011 132 pages

Key Words: Rural Women, Agricultural Innovations, Adoption of Innovations, Logit.

TEŞEKKÜR

Doktora tezi olarak sunduğum bu araştırmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen danışmanım Sayın Doç. Dr. Tecer ATSAN'a, tez izleme komitesinde yer alan ve önemli katkılar sağlayan Sayın Prof. Dr. Fahri YAVUZ'a ve Sayın Prof. Dr. Mustafa YAPRAK'a teşekkür ederim.

Doktora tezi olarak bu çalışmayı destekleyen, Bilimsel Araştırma Projesi Yönetimine, Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinde anket sorularına sabırla cevap veren değerli çiftçi kadınlara ve çalışmamın anket aşamasında yardımlarını gördüğüm arkadaşlarıma, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde çalışan öğretim elemanlarına da teşekkür ederim.

Çalışmanın her aşamasında maddi ve manevi desteğini esirgemeyen eşim Gökhan KAYA ve kardeşim Serap EREM olmak üzere tüm aileme çok teşekkür ederim.

Yine çalışma sırasında vakit ayıramadığım oğlum Mustafa Göktuğ'a da şükranlarımı sunarım.

Tuğba EREM KAYA

Haziran 2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	viii
1. GİRİŞ	1
2. LİTERATÜR ÖZETLERİ	6
3. MATERYAL ve YÖNTEM	16
3.1. Materyal.....	16
3.2. Yöntem.....	16
3.2.1. Ana kitlenin belirlenmesinde uygulanan yöntem.....	16
3.2.2. Örnek hacminin belirlenmesinde uygulanan yöntem	18
3.2.3. Anket aşamasında uygulanan yöntem.....	19
3.2.4. Verilerin analizinde uygulanacak yöntem.....	20
3.2.4.1. Deskriptif analizlerde uygulanacak yöntem.....	20
3.2.4.2. Regresyon analizlerde uygulanacak yöntem.....	20
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	24
4.1. Kırsal Kadınların Özellikleri	24
4.2. Tarım İşletmelerinin Özellikleri	34
4.3. Kadınların Üretim Faaliyetlerine Katılımı	40
4.3.1 Bitkisel Üretim Faaliyetlerine Katılım.....	40

4.3.2 Hayvansal Üretim Faaliyetlerine Katılım.....	42
4.3.3 İşletme dışı tarımsal faaliyetlere katılım (mevsimlik tarım işçiliği).....	44
4.4. Günlük Yaşamda Kadın	45
4.4.1 Kadının evde üstlendiği işler	45
4.4.2. Ev ve tarımsal faaliyetlerden arta kalan zamanın değerlendirilmesi.....	49
4.5. Kadınların Evlilik Açısından Konumları	49
4.6. Kadınların Eğitim Açısından Konumları	51
4.7. Kadınların Geleceğe Yönelik Beklentileri.....	57
4.7.1 Kadınların toplumsal ve bireysel beklentileri	57
4.7.2. Kadınların eşleriyle ilgili beklentileri.....	63
4.7.3. Kadınların işleri ve ekonomik durumlarıyla ilgili beklentileri.....	64
4.7.4. Kadınların geleceğe yönelik beklentileri.....	67
4.8. Yeniliklerin Benimsenmesi.....	69
4.8.1. Yeniliklerin benimsenme süreci.....	71
4.8.2. Yeniliklerin benimsenme oranı.....	73
4.8.3. Kadınların yeniliklerden haberdar olma durumu.....	82
4.8.4. Kadınların yeniliklerden haberdar olmada yararlandıkları bilgi kaynakları.....	83
4.8.5. Yenilikleri benimsemiş kadınların değerlendirilmesi.....	85
4.8.5.1. Kadınların yeniliklerle ilgili daha fazla bilgi alma durumu.....	85
4.8.5.2. Kadınların yenilikleri deneme durumu.....	86
4.8.5.3. Kadınların yenilikleri uygulanmasına karar vermede etkili olan faktörler.....	87
4.8.5.4. Kadınların yeniliklere devam etme durumu.....	88

4.9. Regresyon Analiz Sonuçları.....	89
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	96
KAYNAKLAR.....	111
EK.....	115
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR DİZİNİ

EBHIP	Erzurum Büyükbaş Hayvan Islahı Projesi
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
KKD	Katılımcı Kırsal Değerlendirme
OLS	En Küçük Kareler Yöntemi
TEDGEM	Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1	Erzurum ve Erzincan illerine ait agro-ekolojik alt bölgeler ve bağlı ilçeler.....	17
Çizelge 3.2	Araştırma alanını oluşturan ilçelerin illere ve agro-ekolojik bölgelere göre dağılımı	17
Çizelge 4.1	Ankete katılan kadınların fert sayısına göre dağılımı.....	24
Çizelge 4.2	Ankete katılan kadınların üyesi buldukları ailelerin aile biçimleri.....	25
Çizelge 4.3	Ankete katılan kadınların yaş gruplarına göre dağılımı.....	26
Çizelge 4.4	Ankete katılan kadınların eğitim durumlarına göre dağılımı	26
Çizelge 4.5	Ankete katılan kadınların yaş grupları itibariyle eğitim düzeyleri	27
Çizelge 4.6	Aile reislerinin eğitim durumlarına göre dağılımı.....	28
Çizelge 4.7	Aile reislerinin yaş grupları itibariyle eğitim düzeyleri.....	28
Çizelge 4.8	Ankete katılan kadınların ilk evlilik yaşı	29
Çizelge 4.9	Aile reislerinin ilk evlilik yaşı.....	29
Çizelge 4.10	Ankete katılan kadınların gelin geldiği yer durumuna göre dağılımı.....	30
Çizelge 4.11	Ankete katılan kadınların sahip oldukları çocuk sayısı.....	30
Çizelge 4.12	Aile reislerinin meslekleri.....	31
Çizelge 4.13	Görüşme yapılan ailelerin gelir durumlarına göre dağılımı.....	32
Çizelge 4.14	Görüşme yapılan ailelerin sosyal güvence durumlarına göre dağılımı.....	32
Çizelge 4.15	Görüşme yapılan ailelerin kooperatife veya birliğe üyelik durumuna göre dağılımı.....	33
Çizelge 4.16	Görüşme yapılan kadınların ilçe merkezine gidiş sıklığına göre dağılımı	33
Çizelge 4.17	Tarımsal işletmelerin arazi büyüklüğüne göre dağılımı	34
Çizelge 4.18	Tarımsal işletmelerin arazi tasarruf şekline göre dağılımı	35

Çizelge 4.19	Bitkisel üretimin yapılış amacına göre tarım işletmelerinin dağılımı.....	35
Çizelge 4.20	Hayvansal üretimin yapılış amacına göre tarım işletmelerinin dağılımı.....	36
Çizelge 4.21	Tarım işletmelerinin bulundurduğu hayvan türüne göre dağılımı.....	37
Çizelge 4.22	İşletmelerin bulundurduğu büyükbaş hayvan sayısına göre dağılımı.....	37
Çizelge 4.23	Çiftçilerin sahip oldukları büyükbaş hayvan ırklarına göre dağılımı.....	38
Çizelge 4.24	İşletmelerde gelir getirici el sanatları durumu.....	38
Çizelge 4.25	Gelir getirici el sanatları Üretim amacı.....	39
Çizelge 4.26	İşletmelerin sahip olduğu alet ve makine varlığı.....	39
Çizelge 4.27	Bitkisel üretim faaliyetlerine katılım süreleri (saat/gün).....	40
Çizelge 4.28	Bitkisel üretimde kadınların katıldığı faaliyetler.....	41
Çizelge 4.29	Araştırma alanında kadın ve erkeklerin hayvansal üretim faaliyetlerine katılımı.....	42
Çizelge 4.30	Hayvansal üretim faaliyetlerine katılım süreleri (saat/gün).....	43
Çizelge 4.31	Hayvansal üretimde kadınların katıldığı faaliyetler.....	44
Çizelge 4.32	İşletme dışı tarımsal faaliyetlere katılım.....	45
Çizelge 4.33	Kadınların evde üstlendiği işler ve çalışma süreleri.....	47
Çizelge 4.34	Kadın ve erkeklerin günlük ortalama çalışma süreleri (saat).....	48
Çizelge 4.35	Kadınların zamanlarını değerlendirmesi.....	49
Çizelge 4.36	Kadınların evlilik şekli.....	50
Çizelge 4.37	Kadınların bir sonraki eğitim kademesine devam etmeme nedenleri.....	52
Çizelge 4.38	Eğitimlerden kadınların sağladığı faydalar.....	53
Çizelge 4.39	Kadınların eğitime katılmama nedenleri.....	53
Çizelge 4.40	Kadınların eğitim verilmesini istedikleri konular.....	54

Çizelge 4.41	Aile reislerinin kadınların eğitimleri hakkındaki düşünceleri.....	54
Çizelge 4.42	Kadınların yayım elemanlarından beklentileri.....	55
Çizelge 4.43	Kadınların ev ekonomisi ve tarımla ilgili konuları dinleme/izleme durumları.....	56
Çizelge 4.44	İletişim araçlarının kullanılmama nedenleri.....	57
Çizelge 4.45	Kadınların kendi konumlarından memnun olma durumu.....	58
Çizelge 4.46	Kadınların kendi konumlarından memnun olmama nedenleri.....	58
Çizelge 4.47	Köy hayatında beğenilmeyen ama uyulmak zorunda olunan durumlar.....	59
Çizelge 4.48	Kadınların yaptıkları işlerden memnun olma durumu.....	60
Çizelge 4.49	Kadınların yaptıkları işlerden memnun olmama nedenleri.....	60
Çizelge 4.50	Kadınların ev işleri dışında tarımsal faaliyetlerde çalışma hakkındaki düşünceleri.....	61
Çizelge 4.51	Kadınların eğitim hakkındaki düşünceleri.....	62
Çizelge 4.52	Kadınların evlilik hakkındaki düşünceleri.....	62
Çizelge 4.53	Kadınların ailede sözünün geçerli olamama nedenleri.....	64
Çizelge 4.54	Kadınların sevdikleri işler.....	64
Çizelge 4.55	Kadınların sevmedikleri işler.....	65
Çizelge 4.56	Kadınların yeterli ekonomik gücü olsa hayatlarında yapacakları değişiklikler.....	66
Çizelge 4.57	Kadınların tarım dışında sahip olunabilecek meslekler hakkında kadınların düşünceleri.....	66
Çizelge 4.58	Kadınların yapmak istedikleri tarımsal faaliyetleri gerçekleştirememe nedenleri.....	67
Çizelge 4.59	Kadınların aile geçim durumu hakkındaki düşünceleri.....	68
Çizelge 4.60	Kadınların geleceğe yönelik beklentileri.....	68
Çizelge 4.61	Kadınların geleceğini güvende hissettiren unsurlar.....	69
Çizelge 4.62	Kadınların herhangi bir yeniliği benimsemesini teşvik eden etkenler.....	70

Çizelge 4.63	Kadınların herhangi bir yeniliği uygulamasında yaşanan sıkıntılar.....	71
Çizelge 4.64	Tarımsal yeniliklerin benimsenip uygulanma oranları.....	74
Çizelge 4.65	Kadınların tarım sigortasını benimseme nedenlerine göre dağılımı.....	75
Çizelge 4.66	Kadınların tarım sigortasını benimsememe nedenlerine göre dağılımı.....	75
Çizelge 4.67	Kadınların suni tohumlamayı benimseme nedenlerine göre dağılımı.....	76
Çizelge 4.68	Kadınların suni tohumlamayı benimsememe nedenlerine göre dağılımı.....	77
Çizelge 4.69	Kadınların süt sağım makinesini benimseme nedenlerine göre dağılımı.....	78
Çizelge 4.70	Kadınların süt sağım makinesini benimsememe nedenlerine göre dağılımı.....	79
Çizelge 4.71	Kadınların sağım hijyenini benimseme nedenlerine göre dağılımı	79
Çizelge 4.72	Kadınların sağım hijyenini benimsememe nedenlerine göre dağılımı.....	80
Çizelge 4.73	Kadınların organik tarımı benimseme nedenlerine göre dağılımı...	81
Çizelge 4.74	Kadınların organik tarımı benimsememe nedenlerine göre dağılımı.....	82
Çizelge 4.75	Kadınların yeniliklerden haberdar olma durumu.....	83
Çizelge 4.76	Kadınların yeniliklerden haberdar olma süresi.....	83
Çizelge 4.77	Kadınların yeniliklerden haberdar olmada yararlandıkları bilgi kaynakları.....	85
Çizelge 4.78	Kadınların yeniliklerle ilgili daha fazla bilgi alma durumu.....	86
Çizelge 4.79	Kadınların yenilikleri deneme durumu.....	87
Çizelge 4.80	Kadınları yenilikleri uygulamaya karar vermelerinde etkili bilgi kaynakları.....	88
Çizelge 4.81	Kadınların yenilikleri uygulamaya devam etme durumu.....	89

Çizelge 4.82	Suni tohumlama benimseme durumu için lojistik regresyon analiz sonuçları.....	90
Çizelge 4.83	Süt sağım makinesini benimseme durumu için lojistik regresyon analiz sonuçları.....	91
Çizelge 4.84	Sağım hijyenini benimseme durumu için lojistik regresyon analiz sonuçları.....	93
Çizelge 4.85	Organik tarımı benimseme durumu için lojistik regresyon analiz sonuçları.....	94

1. GİRİŞ

Kırsal kadınlar, tüm dünyada sosyo-ekonomik sürekliliğin anahtarı ve kalkınma süreçlerinin hayati ve olmazsa olmaz unsurlarıdır. Gelişmekte olan birçok ülkede tarımsal işgücünün belkemiğini oluşturmakta, Gayri Safi Milli Hâsılanın %35-45'ini, gelişen dünyanın gıda ihtiyacının %50'den fazlasını üretmektedir (Anonim 2006).

Kırsal kesimde mevcut işgücünün büyük çoğunluğunu oluşturan kadınların tarımsal faaliyete katılımı, erkeklerin yanında ek işgücü gibi değerlendirilmekte ve kadınların ev işlerinin bir uzantısı olarak düşünülmektedir. Aslında kırsal kadınlar; aile işgücü, ücretli tarım işçisi ve işletme yöneticisi olarak tarıma katıldıkları gibi, tarım dışı faaliyetlerle de aileye ekonomik katkıda bulunmaktadır. Kırsal kadınların yönetici olarak tarımsal faaliyetlere katılımı eşlerinin ölümüyle veya çalışmak için köy dışına çıkmalarıyla gerçekleşmektedir. Kısaca kırsal kadınlar toplam istihdam içinde önemli bir yer almalarına rağmen hak ettikleri karşılığı alamamaktadırlar (Kantar 1996).

Özellikle son yıllarda erkek nüfusun tarım dışı alanlara yönelmesi, tarımda kadının işlevini artırmıştır. 2006 yılı verilerine göre, Türkiye'de iktisadi faaliyet kollarına göre çalışan kadınların %48,5'i, erkeklerin ise %19,8'i tarım sektöründe çalışmaktadır (TÜİK 2006). Türkiye'de işgücüne katılma oranı yüzde 49,1 olup bu oran erkeklerde yüzde 71,1, kadınlarda yüzde 27,9'dur. Kırsal alanda ise toplam işgücüne katılma oranı yüzde 54,2 olup, bu oran erkeklerde yüzde 72,0, kadınlarda ise yüzde 28,0'dır. Kırsal alanda kadının işgücüne katılma oranı ülke geneline kıyasla daha yüksektir (Kantar, 2011). Bu veriler kadınların kırsal alandaki yerini ve önemini göstermektedir.

Kadınların eğitimi ve gelişmesi hemen her ülkede erkeklere oranla yetersiz olup, az gelişmiş ülkelerde durum daha da kötüdür. İçinde buldukları toplumsal ve ekonomik koşullar nedeniyle toplumun her düzeyinde iş hayatına katılımlarının düşük olması, kadınların yeni toplumsal değerleri benimsemesini güçleştirmektedir (Gölbaşı 1998).

2000 yılı verilerine göre Türkiye'de kadınların %80,6'sı, erkeklerin ise %93,9'u, okuma yazma bilmektedir (TÜİK 2007).

Tarımsal yeniliklerin benimsenmesi ve yayılması ülkemiz tarımı ve kırsal toplumun gelişimi açısından son derece önemlidir. Çiftçilerin yeni ürünleri veya uygulamaları benimsemesi kuşkusuz kısa dönemde ekonomik karlılığı, uzun dönemde de kırsal toplumun yaşam koşullarını iyileştirmeye yardımcı olacaktır (Boz 2002).

Yeniliğin kırsal kadın açısından önemi çok büyüktür. Kırsal kesimde yaşamın getirdiği dezavantajlar kırsal kadını zorlamakta ve toplumun gerisinde bırakmaktadır. Yayım çalışmaları yoluyla yeniliğin kırsal kadına ulaşması için davranış değişikliği sağlanmalıdır. Bunun için davranış ya da tutum üzerine etkili olan faktörlerin belirlenmesi önemlidir (Büyükbay vd. 2006).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı 1990'lı yıllardan sonra Tarımsal Yayım Projelerinde kadının önemini algılamış, kadın üreticilerini de içeren projeler hazırlamaya başlamıştır. Daha önceden kadınlara sadece ev ekonomisi ağırlıklı kurslar verilirken, şimdilerde bu kurslarla birlikte üretim tekniğine dayalı kurs, eğitim vb. hizmetler verilmektedir.

Kadın çiftçilere; daha verimli tarımsal üretim için bilgi, yöntem ve araç sağlamak, kaynakları daha etkin yönetebilmek ve kullanabilmek için teknolojileri öğretmek ve uygulamak gerekmektedir. Kırsal alan kadınlarına yönelik eğitim ve yayım çalışmaları, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (TEDGEM) bünyesinde yer alan Kadın Çiftçiler Dairesi Başkanlığı tarafından 81 ilde yürütülmektedir (Anonim 2008).

Bilimsel nitelikli araştırmalarda çözümlenmesi gereken soruna ilişkin, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında anlamlı bir fonksiyonel ilişkinin varlığını araştıran çözümlenme tekniklerinden biri regresyon çözümlenmesidir. Regresyon çözümlenmesinde incelenen birimler için göz önünde bulundurulmuş değişkenler nicel olabileceği gibi nitel de olabilmektedir. Bunun yanı sıra bu tür değişkenlerin bağımlı veya bağımsız değişken

olarak tanımlanmasına bağlı olarak farklı regresyon modelleri ortaya çıkmaktadır (Özarıcı, 2002).

Bu çalışmada kullanılacak bağımlı değişkenin özellik belirten değişken, bağımsız değişkenlerin ölçüm ve özellik belirten değişkenler olması bizi Özellik Belirten Bağımlı Değişkenli Modellerin kullanımına yöneltmiştir. Bağımlı değişkenlerin değerlerinin nitel vasıfta veya herhangi olayı temsilen seçim yapma durumunda kalınan istatistiksel modeller genelde Doğrusal Olasılık, Probit, Logit ve Tobit modeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Probit ve Logit modellerinin, özellikle iki düzeyli bağımlı değişken modellerinde uygulamaları yoğunluktadır. Hesaplama külfeti ve özel tablolara ihtiyaç duymaması bakımından Logit modeli Probit modeline göre daha kolaydır.

1.1. Amaç

Türkiye'nin kalkınmasında ve nüfusun önemli bir bölümünün geçiminin sağlanmasında etkisi olan kadın nüfusu tarım sektöründe de istihdamın yarıya yakınına oluşturmaktadır. Tarım sektöründe özellikle ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların hem ekonomik, hem üretim, hem de eğitim, sağlık ve yaşama ilişkin çeşitli sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlarının ele alınması ve bunlara uygun çözümlerin geliştirilmesi ve uygulamaya aktarılması aynı zamanda Türkiye'de kadınların daha rahat bir yaşam sürdürebilmeleri açısından önem taşımaktadır.

Türkiye'de kadınlarla ilgili çalışmaların tarihi eskiye dayanmaktadır. Ancak bu konuda yapılmış çalışmalar istenilen düzeyde değildir. Özellikle kentli kadınları ele alan çalışmaların sayısı artarken aynı şeyi kırsal kesim için söylemek zordur. Mevcut çalışmalar ise, kırsal kadınları, eğitim, işgücü, kırsal kalkınma süreçleri ve projeleri gibi özel konularda inceleyen çalışmalardır. Bu nedenle kadınların, kırsal alandaki sosyo-ekonomik statüleri ve yenilikleri benimsemesi konusunda yeterli bilgi yoktur.

Kırsal alanlarda tarımsal yeniliklerin yayılması ve benimsenmesi konusunda yapılan çalışmalar genellikle, belirli bir üründe, belirli bir tarımsal yeniliğin benimsenme sürecini incelemektedir. Çiftçilerin sosyo-ekonomik özellikleri, bilgilenme biçim ve yöntemleri bu tür çalışmalarda incelenen başlıca konular olmaktadır.

Bu araştırmanın ana amacı; kırsal kadınların yenilikleri benimsemelerini etkileyen faktörleri belirlemek ve sorunları saptamaktır.

Bu ana amaca bağlı olarak araştırmanın alt amaçları ise;

Tarımsal ve tarım dışı üretim faaliyetlerine katılan, bunun yanında ev işlerini yürüten, annelik görevini yerine getiren kırsal kadınların,

- 1- Toplumsal yaşamdaki sosyal ve ekonomik durumları ortaya konulmuş ve sorunları saptanmış,
- 2- Günlük zamanlarını nasıl kullandıkları, bunun ne kadarını kendilerini geliştirmeye ayırdıkları belirlenmiş,
- 3- Gelecekle ilgili beklentileri ve yeniliği benimseme konusunda ne ölçüde istekli oldukları, yeniliklere yaklaşımları ve içinde buldukları psikolojik durumları ile yenilikleri benimserken gösterdikleri tepkiler ve davranışlar belirlenmiş,
- 4- Yenilikleri öğrenmesinde ve benimsemesinde hangi kanalların etkili olduğu tespit edilmiş,
- 5- Yeniliklerden haberdar olmasında ve yenilikleri benimsemesinde hangi özelliklerinin etkili olduğu ortaya konulmuş,
- 6- Yenilikleri benimsemelerini etkileyen faktörler, LIMDEP paket programı ile sınırlı bağımlı değişken modeli olan “Logit modeli” kullanılarak analiz edilmiş ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Bu çalışmanın sonucunda elde edilecek kazanç ise genel ve kırsal kadına yönelik tarım politikaları belirlenirken tarımsal yayım konusunda ana sorunlardan birisi olan

yeniliklerin benimsenmesi ve yayılması ile ilgili yeni fikirler yürütmek, mevcut sorunların çözülmesi için katkıda bulunabilmektir. Ayrıca çiftçi eğitim ve yayımında çalışan kişi ve kuruluşlara çalışmalarında yararlanabilecekleri yeni veriler sağlanmıştır.

2. LİTERATÜR ÖZETLERİ

Türkdoğan (1970), “Erzurum Köylerinde Çiftçilerce Haberleşme Kanalları ve Yeniliğin Yayılması” isimli çalışmasında, Erzurum ili merkez ilçe köylerinden on ikisinde 72 denek ile yaptığı çalışmasında, çiftçilerin tarımsal yeniliklere karşı tutumlarını, yeniliklerin yayılmasında etkili olan haberleşme kanallarını, yeniliklerin ve üreticilerin özelliklerini ele almıştır. Şehir merkezine fiziki uzaklığı fazla olan köylerde yeniliklerin daha az benimsendiğini ve eğitim durumunun yeniliklerin benimsenmesinde önemli bir etken olmadığını saptamıştır.

Doğanca (1975), “Ege Bölgesinde Seçilmiş Bir Kırsal Toplumda Modernleşme Açısından Tarımsal Yeniliklerin Yayılmasını ve Benimsenip Uygulanmasını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler Üzerinde Bir Araştırma” isimli çalışmasında, Ege Bölgesinde Menemen’e bağlı Musabey köyünde modernleşme açısından tarımsal yeniliklerin yayılmasını ve benimsenmesini etkileyen sosyo-ekonomik faktörleri araştırmıştır. Araştırmasında bölgede planlı ve disiplinli bir şekilde yayımı yapılan tarımsal yeniliklerin uygulanma oranını yüksek bulmuştur. Diğer taraftan teknik olarak birbirine bağlı yeniliklerin benimsenip uygulanma dereceleri arasında dengesizlik olduğunu belirterek, bu sonucun tarımsal yeniliklerden beklenen yararın sağlanamamasında etkili olduğunu ileri sürmüştür. Yeniliklerin benimsenmesini etkileyen faktörlerden ise sosyal faktörlerin etkinliğinin önemli olmadığını, buna karşılık işletme genişliği, mülkiyet şekli, çiftçilik şekli, tarımsal ürünlerin yıllık satış tutarı gibi agro-ekonomik faktörlerin tarımsal yeniliklerin benimsenip uygulanması üzerinde önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur.

Gasson (1980), “Roles of Women on Farms” isimli çalışmasında, kırsal kadınların iş faaliyetlerini belirlemek ve rol değişimlerini ortaya koyan temel bilgileri elde edebilmek amacıyla İngiltere’nin güneyinde, 5-200 hektar arazisi bulunan 4 evli kadını rastgele seçmiş ve uzun süreli bir gözlem çalışması yapmıştır. Sonuç olarak, tarımda çalışan kadın, çiftçi kadın ve kırsal ev kadını olmak üzere bir rol tipolojisi saptamıştır. Gasson

tarımda çalışan kadın rolünün, kadının eşinin yanında düzenli olarak hemen tüm tarımsal işlere yardımcı olmasını gerektirdiğini belirtirken, çiftçi kadın rolünün özellikle erkeğin tarım dışı bir işte çalışması halinde görüldüğünü, kadının eşinin yerine işletmeyi yönetmek durumunda olduğunu açıklamıştır. Kırsal ev kadını rolünün ise, kadının öncelikli olarak ev işlerini yapmasına, gerekirse tarımsal faaliyetlere katılmasına ve yaşanılan konutun çevresinde sınırlı bir alanda sebze ya da meyve yetiştirme gibi aile tüketimine yönelik üretim faaliyetlerini gerçekleştirmesine dayandığını saptamıştır.

Ertürk (1987), “Erzurum Bölgesinde Kadının Tarımsal Üretime Katılımı Konusunda Bir Araştırma” isimli çalışmasında, Erzurum köylerinde yaşayan 310 evli, boşanmış ya da dul kadının tarımsal faaliyete katılımını ele almıştır. Köyler güney-kuzey, dağ-ova olarak doğal niteliklerine göre ayrılmıştır. Araştırmada, verimli toprakların olduğu nehir kenarlarındaki bitkisel üretim faaliyetinde ve dağlık alanlarda yapılan hayvancılıkta kadınların katkısının önemli olduğu, kadınların tarla işinin % 39.3’ünü, hayvan bakımının %66.7’sini, ürünlerin pazarlamasının %28.9’unu, alışverişin %39.8’ini, paranın idaresinin %56.5’ini yaptıkları saptanmıştır. Ayrıca, kadınların yarısından fazlasının (%68.0) tarım dışı para getiren bir işte çalışmayı istemedikleri belirlenmiştir. Kadınların çalışmak istememe nedenleri olarak, işlerinin çokluğunu, eşlerinin izin vermediğini, ihtiyaçlarının olmadığını, tarım dışı çalışma için bilgi ve becerilerinin yetersiz olduğunu belirttikleri görülmüştür.

Sarptürk (1990), “Adana İli Kır Toplum Yapısı İçinde Kadının Yeri” isimli çalışmasında, Adana ili kırsal toplum yapısı içinde kadının yerine ilişkin olarak, dokuz köyde 52 kadından anket yoluyla veriler elde etmiştir. Araştırma kapsamında ele alınan köylerde en büyük sorunun içme ve kullanma suyu yetersizliği olduğunu, ailelerin çoğunluğunun (% 65.4) içme ve kullanma suyunu ev dışından taşımak zorunda kaldıklarını belirlemiştir. Kadınların %69.2’sinin ev işlerinin yanında, tarımsal faaliyetlerle de uğraştıklarını, özellikle de çapa, hasat ve tohum ekiminin kadınlar tarafından yapılan işler olduğunu saptamıştır. Kadınların çoğunlukla tarım işletmesinde “ücretsiz aile işçisi” konumunda çalıştığını, çok az bir kesiminin ise işletme dışında tarımsal faaliyette bulunarak gelir elde ettiğini belirlemiştir.

Aydın (1992), “Tokat İlinde Seçilmiş Bir Yörede Tarımsal Yeniliklerin Benimsenmesinde ve Uygulanmasında Etkili Olan Başlıca Sosyo Ekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmasında, Tokat Merkez İlçe tarım işletmelerinde tarımsal yeniliklerin yayılması ve benimsenmesi ile benimsemeyi etkileyen faktörlerin tespit edilmesini amaçlamıştır. Bu amaçla iki ayrı köyden, 123 çiftçiden aldığı bilgileri, köy ve çiftçilerin yenilik düzeylerine göre ayrı ayrı analiz etmiştir. Bunun sonucunda çiftçilerin sosyo-ekonomik, tarımsal ve haberleşme davranışlarıyla ilgili özelliklerinin yenilikçilik düzeyi ile değiştiğini ve yenilikçilik düzeyini etkileyen faktörlerin, sulu arazi, kültür sığır, yayım elemanlarıyla görüşme, şehre gidiş ve kooperatife katılım olduğunu tespit etmiştir.

Armağan (1993), “İzmir İli Pamuk Üretiminde Yeniliklerin Üreticiler Arasında Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmasında, İzmir İlinde pamuk üretiminde yeniliklerin yayılıp benimsenme durumunu ve haberdar olmada kullanılan kaynaklar ile kabul etmede etkili olan kaynakları ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla İzmir ilinin Tire, Torbalı ve Bergama ilçelerinde toplam 90 pamuk üretici ile görüşmüştür. Üreticilerin yaşı, meslek tecrübeleri ve eğitim süreleri bakımından yenilikçilik grupları arasındaki farkları önemli bulmamıştır. Toplam işlenen arazi ile pamuk ekim alanının yenilikçilik düzeyinin belirlenmesinde etkili olduğunu belirlemiştir. Üreticilerin kooperatif ve derneklerle olan ilişkilerinin ise yenilikçilik düzeyinin belirlenmesinde etkili olmadığını tespit etmiştir. İncelediği yeniliklerden pamuk sapı imha yolları dışında bütün yeniliklerin uygulanması ve benimseme sürelerinin yenilikçilik düzeyinin belirlenmesinde etkili olduğunu belirlemiştir. Elde edilen verim bakımından yenilikçilik grupları arasındaki farkı ise önemli bulmuştur.

Kantar (1996), “Adana ve İçel İli Dağ Köylerinde Yaşayan Kırsal Kadınların Toplumsal Yaşamdaki Rollerini ve Bu Rollerle İlgili Geleceğe Yönelik Beklentileri” isimli çalışmasında, Adana ve İçel illerine bağlı dağ köylerinde yaşayan kırsal kadınların, tarımsal faaliyetlerde, aile işgücü veya ücretli işçi, evde annelik, eş, ev kadınlığı gibi toplumsal yaşamda sahip olduğu rollerini, bu rollerle ilgili sorunları ve geleceğe yönelik

beklentilerini incelemiştir. Araştırmasında aile genişliğinin 6.2 kişi olduğunu, kadın başına ortalama 2.4 çocuk düştüğünü, kadınların hem ev içi hem de ev dışı tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan ağır bir iş yükü altında ezildiğini ifade etmiştir. Araştırma alanında kadınların eğitim düzeyinin düşük olduğunu, okuma-yazma bilmeyenlerin oranının %62.5 olduğunu ve toplumsal kurumlarda ikinci planda kaldıkları gibi ev içinde de ikinci planda olduğunu belirtmiştir. Kadınların yaşadıkları bu sınırlılıkları tek başlarına çözmeleri mümkün olmadığı için, gerek kamu gerekse özel kuruluşların, kadınlara yönelik eğitim programları hazırlamaları ve kadınları yönlendirmeleri gerektiğini vurgulamıştır.

Yalman (1996), “Sivas’ta Kırsal ve Kentsel Alanda Kadınların İşgücündeki Yeri” isimli çalışmasında, Türkiye’de kadın işgücünün fazla olmasına rağmen, kadınların erken yaşta çalışmaya başlayıp erken yaşta çalışmayı bıraktıklarını, işgücüne dahil olmayan kadınların yaklaşık %70’inin ev kadını olduğunu ve özellikle tarım sektöründe kadınların yoğunluğunun fazla olduğunu ifade etmiştir. Çalışan kadınların piyasada karşılaştıkları başlıca sorunların, eşit işe eşit ücret fırsatının elde edilememesi ve işgücü piyasasının çalışma şartları olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de giderek artan nüfusun Sivas’ta azalan bir seyir izlediğini, bunun sebebinin de göç olduğunu saptamıştır. Sivas’ta köyden kente ve diğer illere yaşanan göçün kadın işgücünün yapısını etkileyen başlıca unsur olduğunu, genel işgücü yapısı içinde kadın işgücünün yapısının ve işsizliğin önemli bir sorun olduğunu ifade etmiştir. Yalman, işgücünün eğitime ve yeterliliğine destek olan kurslarda yaptığı araştırmasında, Sivas’ta kursların ve kurslardaki alet ve makinelerin belirli bir kapasitede işgücünün sağlanması ve üretimde bulunmasına yeterli olduğunu, ancak talebin yetersiz olduğunu ve halkın çeşitli sebeplerle ellerindeki bu imkânları değerlendiremediklerini görmüştür.

Danes ve McTavish (1997), “Role involvement of farm women” isimli çalışmalarında, bilgisayar içerikli analiz vasıtasıyla çiftçi kadının işletmedeki rolünü incelemiştir. 193 çiftçi kadınla anket yapmışlardır. Kadının tarım işlerindeki rolünü, tarım dışı işlerdeki rolünü ve sosyal yaşamdaki rolünü belirlemiştir. Dört kavramsal kategori kullanarak bilgisayar içerikli analiz programı yapmışlardır. Sonuç olarak rolleri en

düşük seviyede olan kadınların ihtiyaçlarını geleneksel yollarla karşıladıklarını, rolleri orta seviyede olan kadınların daha duygusal olduklarını ve rolleri en yüksek seviyede olan kadınların ise çok pratik olduklarını tespit etmişlerdir. Ayrıca rolleri en yüksek seviyede olan kadınların zamanı hızlı kullandıklarını ve şüpheciliği vurguladıklarını, rolleri orta seviyede olan kadınların ise yardım konularını, eğitim ve geleceği vurguladıklarını belirtmişlerdir.

Kantar (1999), “Girişimcilik ve Kırsal Kadınlar” isimli çalışmasında, girişimcilik konusunu kırsal kadınlar açısından incelemiştir. Buna bağlı olarak ilk önce konu ile ilgili tanımlamalara yer vermiş ve girişimcilik kavramını, benzer özellikler taşımalarından dolayı, Türkiye ve Üçüncü Dünya Ülkeleri açısından incelemiştir. Daha sonra kırsal kadınların girişimci olup olmadıklarını tartışmış ve son olarak da kırsal kalkınmada bir araç olarak kullanılabilir olan kırsal kadın girişimciliğini geliştirmek için önerilerde bulunmuştur.

Kashem ve Islam (1999), “Use of Indigenous Agricultural Technologies by the Rural Men and Women Farmers in Bangladesh “ isimli çalışmalarında, farklı niteliklere sahip kırsal kadın ve erkeğin çiftlik aktivitelerinde yerel teknolojileri kullanımlarını araştırmışlardır. Anketlerini, eğitilmiş görüşmeciler tarafından Bangladeş’in Ranspur, Mymensingh ve Comilla bölgesindeki 48’i erkek, 111’i kadın çiftçiler ile yapmışlardır. Seçilmiş parametre olarak yaş, eğitim, çiftçilik/ev tecrübesi, arazi genişliğini ele almışlardır. Anket sonuçlarına göre, kadınlar ve erkeklerin yüksek oranda okuma-yazma bilmediğini, orta ve genç yaş grubunda olduklarını tespit etmişlerdir. Kırsal kesimde yaşayan erkeklerin çoğunluğunun küçük çiftçi gruplarına dâhil olduğunu, kadınların çoğunluğunun ise topraksız çiftçiler olduğunu belirtmişlerdir. Erkeklerin, fide yetiştirmede, tohum yatağı hazırlamada, tohum ekmede, gübre uygulamasında ve sulamada yerel teknolojileri kullandıklarını, kadınların ise, yerel teknolojileri genellikle sebze ve meyve üretiminde kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Morris (1999), “How Does Gender Affect The Adaption of Agricultural Innovations? The Case of Improved Maize Technology in Ghana” isimli araştırmasında cinsiyetin

tarımsal yeniliklerin benimsenmesini nasıl etkilediğini Gana’da gelişmiş mısır teknolojisi örneğini vererek incelemiştir. Araştırmasında kullandığı verileri Kasım 1997 ile Mart 1998 tarihleri arasında Gana’da bulunan 60 köyde 420 mısır üreticileriyle yaptığı anket çalışmaları sonucu elde etmiştir. Çalışmasında 2 aşamalı bir Probit yaklaşımı kullanmıştır. Birinci aşamada tahmincilerin tümünün ya mısır türlerini ya da kimyasal gübreleri benimsedikleri ihtimalini öngörmüştür. İkinci aşamada ise tahmin edilen mısır türlerinin ve kimyasal gübrelerin benimsenmesini bağımsız değişkenler olarak ele almıştır. Sonuç olarak çiftçilerin yaşı, eğitim seviyesi, arazi ve işgücüne erişim durumları, yayım servisleriyle kurdukları ilişki ve pazara ulaşım durumlarını inceledikten sonra mısır türlerini ve kimyasal gübreleri benimseme ihtimali ile çiftçilerin cinsiyetleri arasında önemli bir bağlantının olmadığını ancak girdilere ulaşımında cinsiyet farklılıklarının önemli olduğunu tespit etmiştir.

Doss (2001), “Designing Agricultural Technology for African Women Farmers: Lessons from 25 years of Experience” isimli çalışmasında, Afrikalı kadınlar için tarımsal teknoloji planlamasını incelemiştir. Afrikalı kadın çiftçilerin, ürün değişikliği ve yönetim sistemlerini erkeklerden daha az benimsediklerini ifade etmiştir. Makalesinde, Afrika’da çiftçilerin teknolojiyi benimsemesini cinsiyetin nasıl etkilediğini ve kadınların refah düzeyinin yeni teknolojilerle tanışmalarını nasıl etkilediğine yönelik iki soru üzerinde durmuştur. Literatürleri kapsamlı ve ciddi bir şekilde gözden geçirerek Afrikalı ailelerin kompleks ve heterojen yapıda oldukları, Afrikalı aileler ve toplum içerisinde cinsiyet rollerinin basit bir şekilde özetlenemediği, cinsiyet rolleri ve sorumluluklarının dinamik yapıda olduğu yani ekonomik şartlardaki değişikliklere cevap verdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Yücer ve Yıldırak (2002), “Kırsal Kesimde Kadınlar Arası Yardımlaşma ve Bunu Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma (Niksar Ovası Örneği)” isimli çalışmalarında, Niksar Ovasında tarımsal üretim yapan kadınlar arasında yardımlaşma düzeyi ile bunu etkileyen faktörlerin saptanarak kadınlara yönelik çalışma yapacak olan kuruluşlara ışık tutması amacı ile yapmışlardır. Araştırma verilerini, 113 kadınla anket yaparak elde etmişlerdir. Araştırmasında yaş, aile işgücü varlığı, işletme ölçeği ve ev işlerinde

teknoloji kullanım düzeyinin yardımlaşma düzeyini etkilediğini belirlemişlerdir. Aile başkanlarının ev işlerinde eşlerine çok düşük düzeyde yardım ettiklerini, komşu kadınlar arasında yardımlaşmanın ise ekmek yapımında ve çapa işlerinde yoğunlaştığını ifade etmişlerdir.

Fazlıoğlu (2002), “Kadının Kırsal Kalkınmadaki Yeri: GAP Örneği” isimli çalışmasında, GAP Bölgesi’nde meydana gelen ekonomik büyüme ve sosyal değişimin kadın ve erkeği eşit derecede etkilemediğini ve hane içindeki kalkınma etkilerinin de eşit paylaşılmadığını belirtmiştir. Cinsiyetler arası eşitsizlikten olumsuz etkilenen kadınların, Bölge’nin kırsal yerleşimlerinde çeşitli sosyal ağlar oluşturarak bir taraftan köy içi bilgi dolaşımını sağladığını ve gündelik yaşamın sürdürülmesinde etkin rol oynadığını, diğer taraftan daha iyi yaşam sürmesine yol açacak uygun araç ve gereçleri tanımadığını ve/veya kullanamadığını dolayısıyla da modernleşme sürecinin kenarında kaldığını ifade etmiştir. Kadınların erkeklere göre yönetim ve karar alma süreçlerine daha az katıldığını, temel sağlık ve eğitim hizmetlerinden daha az yararlandığını, gelir kaynaklarına ulaşmakta güçlük çektiğini ve teknolojiden daha az yararlandığını tespit etmiştir. Çalışmasında, kadınların daha çok erkeğe bağımlı dezavantajlı bir grup olarak yaşamını idame ettirmekte olduğunu ancak son zamanlarda bölgede meydana gelen ekonomik büyüme ve sosyal değişim sonucu kadınların mevcut durumlarında gözle görülür iyileşmeler olduğunu tespit etmiştir.

Kongolo and Bamgose (2002), “Participation of Rural Women in Development: A Case Study of Tsheseng, Thintwa, and Makhalaneng Villages, South Africa” isimli çalışmalarında Güney Afrika’nın kırsal alanlarında kadınların gelişme yöntemlerinde sınırlı katılımını etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Araştırmalarında Hükümetin gelişme politikasının etkisi ile kırsal kadınlarda eğitim ve kültürel değerleri gözlemlemişlerdir. Sonuçların, kırsal alanlarda çoğu kadının okur-yazar olmadığını, girişimcilik, yenilikleri benimseme ve kendilerine güven konusunda yetersiz olduğunu gösterdiğini ifade etmişlerdir. Kırsal alanlardaki hükümet politikalarının aktif olmamasından dolayı kırsal alanlardaki kadınların, soyutlandığını ve kapalı tutulduğunu belirtmişlerdir. Bu alanlarda ihtiyaç duyulan fırsatları yaratmak için gelişme

stratejisinde yapısal bir eksikliğin olduğunu saptamışlardır. Sonuç olarak mevcut gelişme politikaları açık bir şekilde ülkede çoğu kadının refah seviyesini yükseltmede başarısız olduğu için işsizlik oranı yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Aktaş (2003), “Tarımsal Yeniliklerin Benimsenmesi Araştırmalarının Çözümleme Denemesi” isimli çalışmasında, tarımsal yeniliklerin benimsenmesi ve yayılması üzerine Türkiye’de yapılan araştırmaların sınırlıda olsa, bir genel değerlendirmesinin henüz gerçekleştirilmediğini ifade etmiştir. Çalışmasının amacının, tarımsal yeniliklerin benimsenmesi ve yayılması araştırmalarının bulunduğu noktayı belirleyerek gelişimi konusunda düşünceler oluşturmak olduğunu, araştırmalarının amaçlar ve varılan sonuçlarının çözüm üreten niteliklerini değerlendirerek ileriye yönelik seçenekler sunmak olduğunu belirtmiştir. Araştırmasını amaçlarına uygun olarak geliştirilen ölçütlere göre değerlendirmiştir. Bu değerlendirme temelinde “Araştırma Modeli”, “Tarımsal Yayım Örgütü Sorunları” ve “Araştırmacılar Arasındaki Etkileşim” konularında öneriler sunmuştur.

Kara vd. (2004), “Şanlıurfa İlinde Tarımsal Yayım Hizmetlerinde Kadının Yeri” isimli çalışmalarında, kırsal alan kadınlarının tarımsal üretime olan katkılarının, son yıllarda fark edilmiş olduğunu ve kadının tarımsal yayım açısından önemini henüz tam olmasa da algılanmaya başladığını ifade etmişlerdir. Türkiye’nin diğer bölgelerinde olduğu gibi Şanlıurfa’da da kadının hem bitkisel, hem de hayvansal üretime etkin olarak katıldığını belirtmişlerdir. Araştırmalarında, Şanlıurfa’da son yıllarda tarımsal yayım örgütünün kadınlara götürdüğü hizmetleri incelemişler, örgütün kırsal kadına nasıl bir bakış açısı içerisinde olduğunu araştırmışlardır. Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi’nde çalışan yayım elemanlarıyla anket yapmışlardır. Yaptıkları anket sonuçlarından kadınlara üretim tekniği konusunda tarımsal yayım çalışmasının gerekli olduğunu anlamışlardır. Ancak bu konuda yetenekli yayman eksikliği ve projelerin şube yayım elemanlarının hiçbir katkısı olmadan bakanlık tarafından hazırlanmasının ve maddi kaynak yetersizliğinin tarımsal yayım çalışmalarında örgütün karşılaştığı en önemli sorunların başında geldiğini tespit etmişlerdir.

Mele ve Zakaria (2004), “Yeniliğin Benimsenme ve Yayılma Sürecinin Belirlenmesinde Yeni Bir Katılımcı Kırsal Değerlendirme (KKD) Aracı” isimli çalışmalarında, yenilik ağacı adı verilen yeni bir katılımcı kırsal değerlendirme (KKD) aracı geliştirmişlerdir. Aracın, yeniliğin toplumdaki yayılma ve benimsenme sürecinin görselleşmesini ve analizini sağladığını ayrıca yenilikçiler ile erken veya geç benimseyenlerin ayırt edilmesine olduğu kadar, benimseme ve yayılma sürecindeki sosyal ve psikolojik özelliklerin belirlenmesine de yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir. Yenilik ağacının, çiftçiden çiftçiye yayımı etkileyen kişilik ve yenilikçilik tiplerini ve yenilikçi çiftçilerin, meslektaşlarını nasıl teşvik ettiklerini ortaya koyduğunu belirtmişlerdir. Birinci tip yenilikçinin; toplumun birçok kesiminin esinlendiği, alçak gönüllü, yumuşak başlı ve meraklı bir kişilik olduğunu, ikinci tip yenilikçilerin ise daha az sayıda ve kendine benzer zihniyetteki kişileri harekete geçirebildiğini ve kuvvetli rekabetçi karaktere sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Yurttaş vd. (2005), “Tarımsal Nüfusun Eğitimi ve Tarımsal Nüfus İçinde Kadın” isimli çalışmalarında, Türkiye’deki tarımsal nüfusun eğitiminin tarihi gelişimini ele almışlar, kalkınmada en önemli faktörün beşeri ve sosyal sermaye olduğunu, tarımsal nüfusun eğitiminde stratejinin kapsam ve konu boyutuyla ele alınması ve sürdürülebilirliğin temel strateji olarak benimsenmesinin gerekli olduğunu, ayrıca yıllarca ihmal edilen kadınların eğitiminin gerek örgün gerek ise yaygın eğitim programlarıyla güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Büyükbay vd. (2006), “Gelişmişlik Açısından Farklı İki Yörede Kadınların Bilgi Edinme Davranışları Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmalarında, Tokat’ta farklı gelişmişlik düzeylerine sahip Kazova ve Artova yörelerinde, kadınların bilgi edinme eğilimleri ile gelişmişlik arasındaki ilişkiyi irdelemişlerdir. Araştırmalarının ana materyalini, Temmuz 2006 boyunca Kazova (58 kadın) ve Artova (40 kadın) yörelerinde yüz yüze görüşme tekniği kullanarak uyguladıkları anket çalışmalarında elde ettikleri veriler oluşturmuştur. Araştırmalarında yaptıkları khi-kare analizi sonucunda kişi başına düşen yıllık gelir, yaş, tarımsal gelir, yıllık faaliyetlere katılım, kendine zaman ayırma, okuma alışkanlığı, bilgi edinme eğilimi, bilgisayar ve internete

yakınlık kriterleri açısından iki yöre arasındaki farklılığı önemli düzeyde bulmuşlardır. Gelişmiş yörede kişi başına düşen yıllık gelir ve tarımsal faaliyetlere katılımın daha yüksek, okuma alışkanlığı, bilgi edinme eğilimi, bilgisayar ve internete yakınlığın ise daha iyi düzeyde olduğunu belirlemişlerdir.

Özgen ve Ufuk (2007), “Kırsal Kesimde Kadın Eğitimi” isimli çalışmalarında, 21.yüzyılın eşiğinde tüm ülkelerin, demokratikleşmek, çağdaşlaşmak ve geleceğe katkıda bulunmak istediğini, kalkınmanın odak noktasının insan olduğunu ve eğitimin en geçerli yatırım olduğunu kabul ettiklerini ifade etmişlerdir. Yüzyıllar boyunca kadınların üretimin her aşamasında önemli roller üstlendikleri halde, kalkınmanın olanaklarından eşit pay alamadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun, eğitim olanaklarından yeterli ölçüde yararlanamamış olmalarından kaynaklandığını, eğitimin kadının toplumsal konumu ve istihdam olanakları üzerinde etkili olan en önemli faktör olduğunu saptamışlardır. Günümüz koşullarında kırsal kesimde yaşayan kadınlara yönelik projelerin öncelikle okuma-yazma öğretme, beceri geliştirme ve pazara yönelik üretim temelinde gelir getirme amacına dayandırılması konusunun yaşam düzeyinin yükseltilmesi açısından büyük önem kazandığını vurgulamışlardır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Çalışmanın materyalini, TRA1 bölgesinde kırsal kadınların yenilikleri benimseme eğilimini tespit etmek amacıyla Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinde Oransal Örneklemeye Yöntemi kullanılarak belirlenen 158 anket oluşturmuştur. Ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerindeki Tarım İl Müdürlüğü kayıtları, konu ile ilgili yapılmış araştırmalar, çeşitli kurum ve kuruluşlardan elde edilen veriler araştırmanın diğer veri kaynaklarını oluşturmuştur.

3.2. Yöntem

3.2.1 Ana kitlenin belirlenmesinde uygulanan yöntem

Doğu Anadolu Bölgesi dört adet Düzey II alt bölgesine ayrılmıştır. Bu alt bölgeler içinde TRA1 bölgesi araştırma kapsamına alınmıştır. TRA1 bölgesinde Erzurum, Erzincan ve Bayburt olmak üzere üç il bulunmaktadır.

Her bir il ile ait ilçelerin seçiminde il tarım master planlarında yer alan her il ile ait alt agro-ekolojik bölgeler dikkate alınmıştır. Her bir alt agro-ekolojik bölge iklim, arazi formu, toprak yapısı ve bitki örtüsüne göre belirlenmiştir (Çizelge 3.1). Bu kapsamda Bayburt İli, iklim, arazi formu, toprak yapısı ve arazi örtüsü itibari ile ilçeler ve merkez ilçe arasında fark olmadığından alt bölgelere ayrılmamıştır.

Çizelge 3.1 Erzurum ve Erzincan illerine ait agro-ekolojik alt bölgeler ve bağlı ilçeler

İller	Agro-Ekolojik Alt Bölgeler			
	I.Alt bölge	II. Alt Bölge	III. Alt Bölge	IV. Alt Bölge
Erzurum	İspir	Hınıs	Merkez	Çat
	Oltu	Horasan	Aşkale	Tekman
	Olur	Karaçoban	İlıca	Karayazı
	Pazaryolu	Narman	Köprüköy	
	Tortum	Şenkaya	Pasinler	
	Uzundere			
Erzincan	Kemaliye	Merkez	Tercan	Refahiye
		Üzümlü	Çayırılı	İliç
		Kemah	Otlukbeli	

Kaynak: Anonim 2004.

Her il, kendi içinde benzerlik gösteren ilçelerin olduğu değişik alt bölgelere ayrılmıştır. Her bir ili temsil edebilecek yeteri kadar ilçenin seçiminde Erzurum İli için her bir agro-ekolojik bölgeden alt bölgeyi yansıtabilecek iki ilçe, Erzincan İli için bir ilçe seçilmiştir. Bu ilçelerin seçiminde her işletmede bir kadınla anket yapılacağı için tarımsal işletme sayısının yoğunluğu dikkate alınmıştır. Bayburt ili agro-ekolojik alt bölgelere ayrılmadığı için üç ilçesi de (Merkez, Aydıntepe ve Demirözü) araştırma kapsamına alınmıştır.

Çizelge 3.2 Araştırma kapsamına dahil edilen ilçeler ve agro-ekolojik bölgelere göre dağılımı

İller	Agro-Ekolojik Alt Bölgeler			
	I.Alt bölge	II. Alt Bölge	III. Alt Bölge	IV. Alt Bölge
Erzurum	İspir	Horasan	Pasinler	Karayazı
	Oltu	Şenkaya	Köprüköy	Tekman
Erzincan	Kemaliye	Merkez	Tercan	Refahiye

Araştırma alanını oluşturan ilçelerdeki ilçe tarım müdürlüklerinde bulunan teknik personelin görüşleri alınarak ilçelerin tarımsal işletme sayısı yoğunluğunu yansıtacak, ulaşım bakımından sorun teşkil etmeyecek her ilçeye ait dört köy tespit edilmiştir.

3.2.2 Örnek hacminin belirlenmesinde uygulanan yöntem

TRA1 bölgesinde bulunan il ve ilçelere ait köylerdeki işletme sayıları İl Tarım Müdürlüklerinden alınmıştır. Elde edilen verilere göre, anket çalışması yapılacak işletme sayısı Oransal Örnekleme Yöntemi ile tespit edilmiştir. Sonlu bir popülasyon için belli bir özelliği taşıyanların bilinen veya tahmin edilen oranına göre örnek hacmi aşağıdaki formül'deki gibidir. p değeri popülasyon içerisinde belli bir özelliğe sahip parçaların sayısıdır. p değeri daha önceki araştırmalardan elde edilebileceği gibi sezgisel olarak da tahmin edilebilir. Maksimum örnek hacmine ulaşmak için p= 0,5 alınmalıdır. p'nin 0,5'ten daha az veya daha yüksek değerleri örnek hacmini düşürür. O nedenle p'nin bilinmediği durumlarda maksimum örnek hacmiyle çalışmak olası hatayı azaltacağından p=0,5 alınmalıdır (Miran, 2003).

$$n = \frac{N * p * (1-p)}{(N-1) * \sigma_p^2 + p * (1-p)}$$

Formülde;

n : Örnek büyüklüğü,

N : Popülasyondaki işletme sayısı,

σ_p^2 : Oranın varyansı,

r : Ortalamadan sapma (%10)

p : İşletme sayısının popülasyondaki oranını göstermektedir.

$$\sigma_p^2 = \frac{r}{Z_{\alpha/2}}$$

$$\sigma_p^2 = \frac{0.1}{2.576} = 0.0388 \quad (3.2)$$

$$n = \frac{1607*0.5*0.5}{1606*(0.0388) + 0.5*0.5} = \frac{401.75}{2.668} = 151$$

%90 güvenle ve ortalamadan %10 sapma ile örnek hacmi 151 olarak Oransal Örnekleme yöntemiyle hesaplanmıştır.

Anket sayısının illere göre % dağılımı yapıldığında;

Erzurum ili için anket sayısı, 90

Erzincan ili için anket sayısı, 46

Bayburt ili için anket sayısı, 15 olarak belirlenmiştir.

Anketlerin bir bölümünün gerçekleri yansıtmayacağı ve popülasyonu temsil etmeyeceği düşünülerek anket sayısı %5 artırılmıştır.

Erzurum'da yapılan anket sayısı, $90+(90*0,05)= 94$

Erzincan'da yapılan anket sayısı, $46+(46*0,05)=48$

Bayburt'ta yapılan anket sayısı ise, $15+(15*0,05)= 16$ olarak tespit edilmiştir.

3.2.3. Anket aşamasında uygulanan yöntem

Araştırma sahasında 2010 yılına ait veriler bizzat araştırmacı tarafından, anket yapılmak suretiyle toplanmıştır. Araştırmada kullanılan anket formları, daha önce yapılmış araştırmalarda kullanılan anket formlarından yararlanılarak, amaca uygun bir şekilde hazırlanmıştır. Doldurulan anket formları bilgisayara aktarılmadan önce tek tek kontrol edilmiş, gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Toplam 158 anket formundaki veriler kodlanarak bilgisayara veri girişi yapılmıştır.

3.2.4.Verilerin analizinde uygulanacak yöntem

3.2.4.1. Deskriptif analizlerde uygulanacak yöntem

Anket çalışmasından elde edilen veriler gerekli değerlendirmeleri ve hesapları yapabilmek amacıyla LIMDEP paket programına aktarılmış ve sonuçlar “cross-tabbing” yöntemiyle tablolar haline getirilmiştir.

Kadınlarla yapılan anket çalışması sonucunda, benimseme davranışlarının somutlaştırılması için 5 ayrı yenilik (Tarım sigortası, suni tohumlama, süt sağım makinesi, sağım hijyeni, organik tarım) ele alınarak her bir deneğin bu yenilikler karşısındaki davranışları puanlanmıştır. Bu puanlamada deneğin yenilikleri benimseme oranı, yenilikten haberdar olduğu süre, haberdar olmada yararlandığı kaynak, benimseme durumu, bilgi toplama, değerlendirme, deneme durumu, karar vermede etkilenme, benimseyip uygulama süresi, devam etme durumu kriter olarak alınmıştır. Böylece kadınların yenilikçilik davranışlarını somut olarak değerlendirme ve kıyaslama olanağı doğmuştur.

3.2.4.2. Regresyon analizlerde uygulanacak yöntem

Araştırmada, Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinde kırsal kadınların yenilikleri benimseme eğilimi ve buna etki eden faktörlerin belirlenmesi için sınırlı bağımlı değişken yöntemi kullanılmıştır.

Bağımlı değişkenlerin kategorik (1, 2 ve 3) ve kukla değişken (0, 1) olduğu durumlarda normallik varsayımının bozulması nedeni ile klasik regresyon yöntemi (EKKY veya OLS) uygulanamaz. Çünkü OLS'nin yansız ve etkin tahmin vermesi bağımlı değişkenin sürekli olmasına bağlıdır. Bağımlı değişkenlerin kukla değere sahip olduğu durumlarda LOGIT ve PROBIT modelleri kullanılmaktadır. Bu modellerde kesikli değişkenler

olasılık dağılımından hareketle sürekli hale dönüşürler. LOGIT model genellikle PROBIT modeline göre daha yansız ve etkin tahmin vermektedir (Greene, 1997).

İki durumu gösteren bağımlı değişken bir olayın olma ya da olmama durumunu ifade etmektedir. Olayın olma durumunda bağımlı değişken “1”, olmama durumunda ise “0” değerini almaktadır (Gujarati 1995).

Bu çalışma da kırsal kadınların yenilikleri benimseme düzeyi ve buna etkili olan faktörlerin belirlenmesi için Sınırlı Bağımlı Değişken Regresyon modeli ve LOGIT tahmin yöntemi kullanılmıştır.

Yenilikleri benimseyip benimsememe durumunda kullanılan bağımlı değişken benimseyebilirim ve benimseyemem şeklinde iki yanıt kategorisine ayrılmıştır. Bağımlı değişkenin 0= benimseyemem, 1= benimseyebilirim olarak kodlanacağı “LOGIT modeli” aşağıdaki gibi gösterilebilir.

$$P_i = E(Y=1|X_i) = \frac{1}{1 + e^{-(\beta_1 + \beta_2 X_i)}} \quad (1)$$

Gösterimde kolaylık sağlamak amacıyla (1)’i şöyle yazalım:

$$P_i = \frac{1}{1 + e^{-Z_i}} \quad (2)$$

Burada $Z = \beta_1 + \beta_2 X_i$

Eğer yenilikleri benimseme ihtimali (2) eşitliğinde P_i ise, yenilikleri benimsememe ihtimali $(1 - P_i)$ şu olur:

$$1 - P_i = \frac{1}{1 + e^{Z_i}} \quad (3)$$

Bu şöyle de yazılabilir:

$$\frac{P_i}{1 - P_i} = \frac{1 + e^{Z_i}}{1 + e^{-Z_i}} = e^{Z_i} \quad (4)$$

Bu durumda $P_i/(1-P_i)$, yenilikleri benimseme ihtimal oranıdır. Yani yenilikleri benimseme olasılığının benimsememe olasılığına oranıdır. (4)'ün doğal logaritmasını alırsak:

$$L_i = \ln\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right) = Z_i \quad (5)$$

$$= \beta_1 + \beta_2 X_i$$

(5)'teki L 'ye logit denmektedir. Logit modeli adı da buradan gelmektedir.

Logit Modeli'nin Tahmini:

Tahmin amacıyla (5)'i şu şekilde yazalım:

$$L_i = \ln\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right) = \beta_1 + \beta_2 X_i + u_i \quad (6)$$

Bu modeli tahmin edebilmek için, X_i ' den başka logit L_i değerini de bilmek lazım. Burada bazı güçlüklerle karşılaşmaktadır. Yenilikler benimsenebiliyorsa $P_i = 1$, benimsenemiyorsa $P_i = 0$ 'dır. Ancak değerleri doğrudan L 'de yerine koyarsak,

$$L_i = \ln\left(\frac{1}{0}\right) \text{ benimsenebiliyorsa} \quad L_i = \ln\left(\frac{0}{1}\right) \text{ benimsenemiyorsa}$$

şeklinde bulunur. Ancak bu ifadeler anlamsız olduğu için verileri tek tek alındığı basit frekanssız serilerde logit modelini, en küçük kareler yöntemi ile tahmini yapmak mümkün değildir. Bu durumda en çok benzerlik yöntemi kullanılarak tahmin yapılır. Buna karşılık N_i frekanslı serilerde logit modelini en küçük kareler modeli ile tahmin etmek mümkündür. Bu tahmin beş adımda yapılmaktadır.

1. Yenilikleri benimseme ihtimali $P_i = n_i/N_i$ hesaplanır.
2. Her X_i için logit hesaplanır. $L_i = \ln(P_i / 1-P_i)$
3. Değişken varyans sorununu çözmek için (6) şöyle dönüştürülür:

$$\sqrt{w_i} L_i = \beta_1 \sqrt{w_i} + \beta_2 \sqrt{w_i} X_i + \sqrt{w_i} u_i \quad (7)$$

Bunu da şöyle yazabiliriz:

$$L_i^* = \beta_1 \sqrt{w_i} + \beta_2 X_i^* + v_i \quad (8)$$

Burada tartılar $w_i = N_i P_i (1 - P_i)$; L_i^* = dönüştürülmüş ya da tartılandırılmış L_i ; X_i^* = dönüştürülmüş ya da tartılandırılmış X_i ; v_i = dönüştürülmüş hata terimidir. Dönüştürülmüş hata terimi v_i 'nin sabit varyanslı olduğunu, $\sigma_u^2 = 1/[N_i P_i (1 - P_i)]$ olarak ispatlamak kolaydır.

4. (7) en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilir.

5. En küçük kareler çerçevesi içinde güven aralıkları belirlenip hipotez testleri yapılabilir.

Kırsal kadınların yenilikleri benimsemelerine etkili olan faktörlerin etkisini tahmin eden regresyon modellerinin fonksiyonel şekli aşağıdaki gibidir:

$$Y = f(X_1, X_2, X_3, X_4)$$

Y; Kırsal kadınların yenilikleri benimseme durumu

X₁; Kırsal kadınların özellikleri

X₂; İşletme ile ilgili özellikler

X₃; İletişim araçlarından faydalanma durumu

X₄; Eğitim faaliyetlerine katılma durumu

Bu analiz sonuçları, kırsal kadınların yenilikleri benimsemesinde, kırsal kadınların ve işletmenin hangi özelliklerinin etkili olduğunu ve iletişim araçlarından faydalanma durumunun ve eğitim faaliyetlerine katılma durumunun nasıl etkili olduğunu ortaya koymuştur.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Kırsal Kadınların Özellikleri

Araştırma kapsamında ele alınan 158 kırsal kadının özelliklerini belirlemek amacıyla yaş, eğitim düzeyi, aile büyüklüğü vb. kriterlerle birlikte, ailelerin gelir durumları, kooperatif veya birliğe üye durumlarına göre dağılımı ile ilgili olarak elde edilen bulgular bu bölümde incelenmiştir.

Ankete katılan kadınların yarısına yakını (%46,8) 4-6 kişilik bir aileye, %31,0'ının 1-3 kişilik bir aileye ve %17,7'sinin ise 7-9 kişilik bir aileye sahip olduğu görülmektedir (Çizelge 4.1). Bu duruma göre %95,5'inin 1 ile 9 arasında kişi bulunan aile yapısına sahip olduğu görülmektedir. İl gruplarına göre dağılıma bakıldığında da benzer bir durumun olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.1 Ankete katılan kadınların fert sayısına göre dağılımı

Fert sayısı	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1-3	24	25,5	20	41,7	5	31,3	49	31,0
4-6	47	50,0	21	43,7	6	37,5	74	46,8
7-9	19	20,2	5	10,4	4	25,0	28	17,7
10-12	3	3,2	2	4,2	1	6,2	6	3,8
13 >	1	1,1	0	0,0	0	0,0	1	0,7
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Aileler; sosyal, ekonomik, psikolojik veya geleneksel nedenlerden ötürü çeşitli biçimlerde oluşur. Çekirdek aile, karı koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile türüdür. Çekirdek ailenin kendi varlığı dışındaki birey ve bireyler veya diğer bir çekirdek aile ile birleşmesinden ortaya çıkan aile türü ise geniş aile şeklinde adlandırılır (Yıldırak, 1992).

Türkiye genelinde çekirdek aile tipi %80,7 iken geçici geniş aile tipinin %13,0 olduğu belirlenmiştir (TÜİK, 2006). Araştırma bölgesinde çekirdek aile tipinin daha yaygın (%64,6) olduğu, geniş aile tipinin ise %35,4'lük bir paya sahip olduğu görülmektedir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2 Ankete katılan kadınların üyesi buldukları ailelerin aile biçimleri

Aile Biçimi	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Çekirdek	61	64,9	31	64,6	10	62,5	102	64,6
Geniş	33	35,1	17	35,4	6	37,5	56	35,4
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.3'te kadınların yaş gruplarına göre dağılımı verilmiştir. Çizelgeden görüldüğü gibi kadınların yaklaşık %24,0'ının 35-44 yaş grubunda olduğu, bunu sırasıyla %19,0 ile 45-54 ve yine %19,0 ile 55-64 yaş grubunun izlediği görülmektedir. İllere göre dağılımına bakıldığında Erzincan ilinde %20,8'lik bir pay ile en fazla 45-54 ile 65 yaş üzeri kadınların bulunduğu, Erzurum ilinde ise yaklaşık %27,7'lik bir payla en fazla 35-44 yaş grubundaki kadınların yer aldığı görülmektedir.

Kadınların yaşları itibariyle incelenmesi yaş ile diğer nitelikler arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılması bakımından önemlidir. Yaş, Türk toplumunda çoğu zaman bireylerin kabul görmesinde, toplumda belirli bir yer edinmesinde önemli bir unsurdur (Yıldırak vd., 2003). Yaş arttıkça, kadının üretim faaliyetlerindeki işgücü etkinliği azalmakla birlikte, kararlara katılma sürecindeki ağırlığı artmaktadır. Ayrıca yaş ile tarımsal yeniliklerin benimsenmesi arasında olumlu bir bağıntının olduğu belirlenmiştir (Taluğ 1975). Lionberger, tarımsal yenilikleri benimseme konusunda yaptığı araştırmasında en yüksek benimseme oranının orta yaş grubunda olduğunu belirtmiştir. Genç işletmecilerin, tarımsal yeniliklere her zaman çok istekli olmalarına karşın ya sermaye yetersizliği ya da toprak sahibi veya başka bir yere borçlu olmaları nedeniyle genellikle planlarını gerçekleştiremediklerini öne sürmektedir. Yazar, yaşlı işletmecilerin

yeniliklere karşı duyarsızlığını ise, yeni teknikleri uygulamadaki başarısızlık korkusu ve kendileri için zamanın geç olduğu kaygısına bağlamaktadır (Lionberger 1960).

Çizelge 4.3 Ankete katılan kadınların yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş grb	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
< 24	10	10,6	2	4,2	2	12,6	14	8,9
25-34	16	17,0	8	16,6	3	18,7	27	17,1
35-44	26	27,7	9	18,8	3	18,7	38	24,0
45-54	17	18,1	10	20,8	3	18,7	30	19,0
55-64	19	20,2	9	18,8	2	12,6	30	19,0
65 >	6	6,4	10	20,8	3	18,7	19	12,0
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Ankete katılan kadınların eğitim durumları incelendiğinde, %44,9'unun ilkokul mezunu ve %41,8'inin ise okur-yazar olmadığı görülmektedir (Çizelge 4.4). Ortaokul mezunları %6,3 ve lise mezunlarının oranı ise %3,8'dir. Buna karşılık okur- yazar olanların oranı ise %3,2'dir. İl gruplarına göre dağılıma bakıldığında ise, okur-yazar olmayan ve okur-yazar olanların oranı Bayburt ilinde diğer illere göre daha azdır. Ortaokul (%8,3) ve lise (%6,3) mezunu olanların oranı Erzincan ilinde diğer illere göre daha fazladır. Üç ilde de üniversite mezunu kadına rastlanmamıştır. Önceki çalışmalarda eğitim seviyesi ile tarımdaki yenilikleri benimseme arasında önemli bir bağıntının olduğu, ele alınan tarımsal yeniliği erken benimseyenlerin büyük çoğunluğunun (%88,0) ilkokul mezunu olduğu, bu oranın diğer gruplarda düştüğü belirlenmiştir (Taluğ, 1975).

Çizelge 4.4 Ankete katılan kadınların eğitim durumlarına göre dağılımı

Eğitim durumu	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Okur-yazar değil	39	41,5	21	43,7	6	37,5	66	41,8
Okur-yazar	2	2,1	3	6,3	0	0,0	5	3,2
İlkokul	46	48,9	17	35,4	8	50,0	71	44,9
Ortaokul	4	4,3	4	8,3	2	12,5	10	6,3
Lise	3	3,2	3	6,3	0	0,0	6	3,8
Üniversite	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Araştırma alanındaki kadınların yaş gruplarına ve cinsiyete göre eğitim düzeyi incelendiğinde, kadın ve erkek arasında büyük farklar olduğu görülmektedir. Özellikle kadınlarda eğitim düzeyinin düşüklüğü yaşla ilgili bir olaydır. Nitekim okuma yazma bilmeyen kadınların %80,4'ü 45 ile 65 yaş üstü arası yaş grubunda yer almaktadır. Bunun temelinde, kadınların okul çağlarında köylerde ilkokul bulunmaması veya aile reisinin kızların okumalarına izin vermemesi yatmaktadır. Liseden mezun olan kadınların sayısı ise, kadınların yaşları küçüldükçe artmaktadır. İlkokul mezunu kadınlar (%35,2) en fazla 35-44 yaş grubunda yer alırken, ortaokul mezunu kadınlar (%40,0) en fazla 24 yaş altı yaş grubunda, lise mezunu kadınlar (%50,0) ise en fazla 25-34 yaş grubunda bulunmaktadır (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5 Ankete katılan kadınların yaş grupları itibariyle eğitim düzeyleri

Yaş Grubu	Okuma-yazma bilmeyen		Okuma-yazma bilen		İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
< 24	1	1,8	0	0,0	5	7,0	4	40,0	0	0,0	10	6,3
25-34	2	3,6	2	13,3	21	29,6	3	30,0	3	50,0	31	19,6
35-44	8	14,2	2	13,3	25	35,2	2	20,0	1	16,7	38	24,1
45-54	13	23,2	4	26,7	11	15,5	1	10,0	0	0,0	29	18,4
55-64	17	30,4	5	33,4	7	9,9	0	0,0	2	33,3	31	19,6
65 >	15	26,8	2	13,3	2	2,8	0	0,0	0	0,0	19	12,0
Toplam	56	100,0	15	100,0	71	100,0	10	100,0	6	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.6'da aile reislerinin eğitim durumlarına göre dağılımı verilmiştir. Çizelgeden görüldüğü gibi aile reisleri arasında ilkokuldan sonra eğitimine devam eden az sayıda kişi olmakla birlikte, okuma-yazma bilmeyenler %2,6 gibi çok düşük bir düzeydedir. Aile reislerinde ilkokul mezunu olanlar toplamın (151 kişi) %58,3'ünü oluşturmaktadır.

Çizelge 4.6 Aile reislerinin eğitim durumlarına göre dağılımı (*)

Eğitim durumu	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Okur-yazar değil	1	1,1	2	4,4	1	6,3	4	2,6
Okur-yazar	8	8,9	3	6,7	2	12,5	13	8,6
İlkokul	59	65,6	23	51,1	6	37,5	88	58,3
Ortaokul	12	13,3	11	24,4	2	12,5	25	16,6
Lise	8	8,9	3	6,7	5	31,2	16	10,6
Üniversite	2	2,2	3	6,7	0	0,0	5	3,3
Toplam	90	100,0	45	100,0	16	100,0	151	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

(*) Anket uygulanan deneklerden Erzurum'da 4 ünün, Erzincan'da 3 ünün eşi vefat etmiş olduğundan, 7 kişi toplama dâhil edilmemiştir ve toplam erkek sayısı (aile reisi olarak) 151 olmuştur.

Yaş grubuna göre eğitim düzeyi incelendiğinde aile reislerinin kadınlardan daha iyi konumda oldukları görülmektedir. Okuma-yazma bilmeyen aile reislerinin tamamına yakını 65 yaş üstü yaş grubunda yer almaktadır. İlkokul mezunu olan aile reisleri (%29,5) en fazla 45-54 yaş grubunda yer alırken, ortaokul mezunu aile reisleri (%40,0) en fazla 35-44 yaş grubunda, lise mezunu aile reisleri (%31,3) en fazla 25-34 yaş grubunda, üniversite mezunu aile reisleri (%80,0) ise en fazla 45-64 yaş grubunda bulunmaktadır (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7 Aile reislerinin yaş grupları itibariyle eğitim düzeyleri

Yaş Grubu	Okuma-yazma bilmeyen		Okuma-yazma bilen		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
< 24	0	0,0	0	0,0	2	2,3	0	0,0	2	12,5	0	0,0	4	2,6
25-34	1	25,0	0	0,0	10	11,4	9	36,0	5	31,3	0	0,0	25	16,6
35-44	0	0,0	0	0,0	23	26,1	10	40,0	4	25,0	1	20,0	38	25,2
45-54	0	0,0	1	7,7	26	29,5	3	12,0	3	18,7	2	40,0	35	23,2
55-64	0	0,0	5	38,5	18	20,5	1	4,0	2	12,5	2	40,0	28	18,5
65 >	3	75,0	7	53,8	9	10,2	2	8,0	0	0,0	0	0,0	21	13,9
Toplam	4	100	13	100	88	100	25	100	16	100	5	100	151	100

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Toplumsallaşma süreci içinde evlilik olgusu, önemli olgulardan birisidir. Kırsal kesimde ise evlilik, kente göre, toplumsal yaşamın çok daha önemli bir olgusudur. Evlilik kırsal kesimde çocuk yetiştirme ve işgücüne katılımı açısından, neredeyse olmazsa olmaz

koşuludur (Aziz 2000). Bu nedenle kırsal kesimde evlilik daha erken yaşlarda olmaktadır.

Evlilik yaşı kadınlar ve aile reisleri için ayrı olarak ele alınmıştır. Anket yapılan kadınların %45,6'sının 16-18 yaşlarında evlendikleri görülmekte, bunu %30,4 ile 19-21 yaş grubu, %15,2 ile de 13-15 yaş grubu takip etmektedir. Dolayısıyla genel yoğunluğun 16-18 ile 19-21 yaş grubunda olduğu söylenebilir (%76,0). 25 yaş üstü evlenen kadınlar ise %5,6 düzeyindedir (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8 Ankete katılan kadınların ilk evlilik yaşı

Evlilik yaş grb.	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
13-15	10	10,7	12	25,0	2	12,5	24	15,2
16-18	43	45,7	22	45,8	7	43,8	72	45,6
19-21	33	35,1	9	18,7	6	37,5	48	30,4
22-24	3	3,2	2	4,2	0	0,0	5	3,2
25 >	5	5,3	3	6,3	1	6,2	9	5,6
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Aile reislerinin evlilik yaşı ise %34,4 ile 25 yaş üstü yaş grubunda yoğunlaşmıştır. Bunu %26,5 ile 22-24 yaş grubu, %25,8 ile de 19-21 yaş grubu takip etmektedir (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9 Aile reislerinin ilk evlilik yaşı

Evlilik yaş grb.	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
13-15	2	2,2	2	4,4	0	0,0	4	2,7
16-18	7	7,8	6	13,3	3	18,8	16	10,6
19-21	26	28,9	9	20,0	4	25,0	39	25,8
22-24	23	25,6	9	20,0	8	50,0	40	26,5
25 >	32	35,5	19	42,3	1	6,2	52	34,4
Toplam	90	100,0	45	100,0	16	100,0	151	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Ankete katılan kadınların %41,1'i (65 kişi) şu anda, yaşadıkları köyde gelin olmuştur. %43,7'si aynı ilçenin başka bir köyünden, %8,9'u başka bir ilçeden, %6,3'ü de başka bir ilden gelmiştir (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10 Ankete katılan kadınların gelin geldiği yer durumuna göre dağılımı

Fert sayısı	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Aynı köy	41	43,6	15	31,3	9	56,2	65	41,1
Başka köy	39	41,5	25	52,1	5	31,2	69	43,7
Başka ilçe	9	9,6	4	8,3	1	6,3	14	8,9
Başka il	5	5,3	4	8,3	1	6,3	10	6,3
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.11'de kadınların sahip oldukları çocuk sayısı ve bir aileye düşen ortalama çocuk sayısı verilmiştir. Araştırma bölgesinde kadınların sahip oldukları en fazla çocuk sayısı 13 olup, bir aileye ortalama 3,7 çocuk düşmektedir.

Çizelge 4.11 Ankete katılan kadınların sahip oldukları çocuk sayısı

İller	Görüşülen kadın	Sahip olunan çocuk	Aile başına düşen
	sayısı	sayısı	ortalama çocuk sayısı
	N	N	N
Erzurum	94	355	3,8
Erzincan	48	174	3,6
Bayburt	16	56	3,5
Toplam	158	585	3,7

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Kırsal kesim yaşantısında iş yada meslek yaygın olarak “çiftçi” genel adı ile anılır. Ancak toplumsal gelişme, kırsal kesimde toprak azlığı, ilçe merkezlerine yakınlık ya da ulaşım kolaylığı gibi nedenlerle farklı mesleklerin yer aldığı gözlenen bir durumdur. Eşin mesleği, kadınların ekonomik özellikleri ve özellikle kocanın mesleğine bağlı olarak, kadının karar vermedeki durumunun anlaşılmasında belirleyici olması açısından önemlidir (Yıldırak 1992).

Meslekler ile ilgili bulgularda doğal olarak beklenen çiftçi mesleğinin ağırlıkta olmasıdır. Aile reislerinin mesleklerinde çiftçi olanların oranı %55,6'dır. Geri kalanlar ise işçi (%15,3), emekli (%13,9), memur (%6,6), serbest meslek (%6,6) ve çoban (%2,0) olarak çalışmaktadır (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12 Aile reislerinin meslekleri

Meslek	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
İşçi	14	15,6	7	15,6	2	12,5	23	15,3
Memur	7	7,8	3	6,7	0	12,5	10	6,6
Çoban	1	1,1	2	4,4	0	37,5	3	2,0
Emekli	7	7,8	10	22,2	4	25,0	21	13,9
Çiftçi	55	61,1	21	46,7	8	50,0	84	55,6
Serbest meslek	6	6,6	2	4,4	2	12,5	10	6,6
Toplam	90	100,0	45	100,0	16	100,0	151	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Görüşme yapılan ailelerin yaklaşık yarısının (%50,6) 500-699 TL arasında aylık gelire sahip oldukları görülürken 700-899 TL arasında aylık gelire sahip olan ailelerin oranı %15,9 olarak tespit edilmiştir (Çizelge 4.13). 1500 TL'nin üzerinde aylık gelire sahip olan ailelerin oranı ise %6,3 ile düşük bir paya sahip olduğu görülmektedir. İl gruplarına göre dağılıma bakıldığında ise 500-699 TL arasında aylık gelire sahip olan ailelerin oranı Erzincan ilinde %47,9, Erzurum ilinde %45,7, Bayburt ilinde ise bu oran %33,4 olarak belirlenmiştir. Bilindiği gibi çiftçi geliri ile yeniliklerin benimsenmesi arasında doğru orantı vardır. Tarımsal yeniliklerin işletmede benimsenip uygulanması belirli harcamaları gerektirdiğinden gelir düzeyi düşük çiftçilerin yenilikleri benimseyip uygulaması kısıtlı olmaktadır. Böylece tarımsal yenilikler sadece yeterli ekonomik güce sahip çiftçiler arasında yayılmaktadır (Aydın 1992).

Çizelge 4.13 Görüşme yapılan ailelerin gelir durumlarına göre dağılımı

Gelir durumu (TL/Ay)	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
300 - 499	16	17,0	9	18,8	0	29,4	25	15,8
500 - 699	43	45,7	23	47,9	14	33,4	80	50,6
700- 899	16	17,0	7	14,6	2	25,5	25	15,9
900 - 1 499	11	11,7	7	14,6	0	3,9	18	11,4
1 500 <	8	8,6	2	4,1	0	7,8	10	6,3
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çalışmaya katılan ailelerin %9,5'inin herhangi bir sosyal güvencesinin bulunmadığı görülmektedir (Çizelge 4.14). Bu durumun il gruplarına göre dağılımına bakıldığında ise herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmayan çiftçilerin en fazla (%10,6) Erzurum ilinde olduğu görülmüştür. Bu oran Erzincan ilinde de Erzurum ilindeki orana yakın olmasına karşın (%10,4) Bayburt ilinde hiç yoktur. Görüşme yapılan ailelerin geneline bakıldığında ise %33,6 ile en fazla SSK'lı çiftçilerin bulunduğu bunu sırasıyla %29,7 ile yeşil kart, %19,6 ile bağ-kur ve %7,6 ile emekli sandığı ve diğer sosyal güvence durumuna sahip olan ailelerin izlediği görülmektedir. Tarımsal yayım açısından bakıldığında ise, sosyal güvence durumuna sahip olan çiftçilerin olmayanlara göre daha tarımsal yenileri daha fazla takip ettikleri söylenebilir.

Çizelge 4.14 Görüşme yapılan ailelerin sosyal güvence durumlarına göre dağılımı

Sosyal güvence	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
SSK	27	28,7	18	37,5	8	50,0	53	33,6
Bağ-Kur	17	18,1	10	20,8	4	25,0	31	19,6
Emekli San.	5	5,3	5	10,4	0	31,4	10	6,3
Yeşil Kart	34	36,2	9	18,8	4	25,0	47	29,7
Yok	10	10,6	5	10,4	0	0,0	15	9,5
Diğer	1	1,1	1	2,1	0	0,0	2	1,3
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Ankete katılan ailelerin kooperatif veya birliğe üye olma durumuna bakıldığında %83,5'inin ziraat odası, kooperatif veya herhangi bir birliğe üye olmadığı görülmektedir (Çizelge 4.15). İl gruplarına göre dağılıma bakıldığında ise en çok üyelik oranı (%25,0) Bayburt ilinde görülürken en az üyelik oranı (%12,8) ise Erzurum ilinde görülmektedir. Tarımsal yayım açısından bakıldığında, kooperatife üyelik tarımsal yayım hizmetlerini talep etmeyi ve bu hizmetlerden faydalanmayı olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Çünkü üye olan çiftçilere kooperatif veya birlik tarafından eğitim verilmekte ve böylece tarımsal yayım hizmetlerinin önemini daha fazla bilmektedirler (Yavuz vd. 2005, Sezgin 2008).

Çizelge 4.15 Görüşme yapılan ailelerin kooperatife veya birliğe üyelik durumuna göre dağılımı

Üyelik durumu	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hayır	82	87,2	38	79,2	12	75,0	132	83,5
Evet	12	12,8	10	20,8	4	25,0	26	16,5
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Ankete katılan kadınların ilçe merkezine gidiş sıklıklarına bakıldığında %37,3'ünün ayda bir kez, %32,9'unun daha az ve %29,8'inin ise haftada bir veya daha fazla ilçe merkezine gittikleri görülmektedir (Çizelge 4.16). İl gruplarına göre dağılıma

bakıldığında ise ilçe merkezine haftada bir veya daha fazla giden kadınların (%43,7) en fazla Bayburt ilinde olduğu en az ise (%22,3) Erzurum İlinde olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.16 Görüşme yapılan kadınların ilçe merkezine gidiş sıklığına göre dağılımı

Gidiş sıklığı	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Haftada bir veya daha fazla	21	22,3	19	39,6	7	43,7	47	29,8
Ayda bir kez	40	42,6	14	29,2	5	31,3	59	37,3
Daha az	33	35,1	15	31,2	4	25,0	52	32,9
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.2. Tarım İşletmelerinin Özellikleri

Araştırmanın bu kısmında, incelenen ailelerin ekonomik faaliyetleri değerlendirildiği için aile yerine işletme sözcüğü kullanılmıştır. İşletme ile ilgili bilgiler, incelenmiş olan ailelerin ekonomik faaliyetlerini genel olarak ortaya koyma amacıyla verilmiştir.

Araştırma alanında incelenmiş olan toplam 158 ailenin 139'unda bitkisel üretim faaliyetlerine katılım olup, 19 tanesinde bitkisel üretim faaliyetine rastlanılmamıştır.

Türkiye'de Çiftçi Kayıt Sistemi sonuçlarına göre, 2007 yılı itibarıyla kayıt altında gözüken tarım arazisi büyüklüğü 167 milyon da olup, işletme sayısı yaklaşık 2.6 milyon adettir. Türkiye'de işletme başına düşen tarım alanı ortalama 60 dekadır (Parlak 2010). Çizelge 4.17'de da görüldüğü gibi çalışmanın yapıldığı illerde işletmelerin yaklaşık % 79,8'i Türkiye ortalamasının altında bir arazi genişliğine sahiptir. Erzurum'da bu oran %71,7, Erzincan'da %92,5, Bayburt'ta ise %92,9'dur. Ayrıca Erzurum'da 60 dekadandan fazla %28,3 oranında işletme mevcut iken Erzincan'da %7,5 ve Bayburt'ta ise bu oran %7,1'dir. İşletmenin sahip olduğu arazi büyüklüğünün yeniliklerin benimsenmesi üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir (Şelli 2001, Sezgin 2008). İşletmelerin arazi genişliği arttıkça üretim ve verimliliği arttırmak için teknolojik gelişmelere daha fazla

ilgi göstermektedir ve yakından takip etmektedirler. Bu yüzden arazi genişliği arttıkça tarımsal yayım faaliyetlerine olan talepte artmaktadır (Yavuz ve Atsan 2003).

Çizelge 4.17 Tarımsal işletmelerin arazi büyüklüğüne göre dağılımı

Arazi varlığı (da)	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
0 – 5	15	17,6	9	22,5	2	14,3	26	18,7
6 – 20	24	28,2	16	40,0	3	21,5	43	30,9
21 – 60	22	25,9	12	30,0	8	57,1	42	30,2
61 – 100	12	14,2	2	5,0	0	0,0	14	10,1
101 – 250	8	9,4	0	0,0	1	7,1	9	6,5
251 <	4	4,7	1	2,5	0	0,0	5	3,6
Toplam	85	100,0	40	100,0	14	100,0	139	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Görüşülen ailelerin çoğunluğu mülk (%63,3) ve kira olarak (%30,9) arazi işlemekte olup ortağa arazi işleme çok yaygın değildir (Çizelge 4.18).

Çizelge 4.18 Tarımsal işletmelerin arazi tasarruf şekline göre dağılımı

Arazi varlığı (da)	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Mülk arazi	49	57,6	29	72,5	10	71,4	88	63,3
Kira arazi	31	36,5	9	22,5	3	21,5	43	30,9
Ort. tutulan arazi	0	0,0	2	30,0	1	7,1	3	2,2
Ort. verilen arazi	3	3,5	0	5,0	0	0,0	3	2,2
Mülk+kira	2	2,4	0	0,0	0	0,0	2	1,4
Toplam	85	100,0	40	100,0	14	100,0	139	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Bitkisel ürünlerin üretim amacı için Çizelge 4.19'a bakıldığında, araştırma alanında, bitkisel üretimin büyük bir kısmının öz tüketime yönelik olduğu (%41,3) ve üretim fazlasının pazar için ayrıldığı görülmektedir. İllere göre dağılıma bakıldığında sadece öz tüketim için üretim yapan çiftçilerin en fazla Bayburt'ta (%57,1) olduğu bunu sırayla Erzincan (%45,0) ile Erzurum'un (%37,6) izlediği belirlenmiştir.

Çizelge 4.19 Bitkisel üretimin yapılış amacına göre tarım işletmelerinin dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Pazar için	17	20,0	5	12,5	2	14,3	24	17,3
Aile içi tüketim	32	37,6	18	45,0	8	57,1	58	41,7
Her ikisi için	36	42,4	17	42,5	4	28,6	57	41,0
Toplam	85	100,0	40	100,0	14	100,0	139	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

İncelenen işletmelerin %80,4'ünde (127 adet) hayvansal üretim faaliyetlerine yer verilmektedir. 31 işletmede hayvansal üretim faaliyetine rastlanmamıştır. Bu faaliyetler içinde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği, hayvansal üretim faaliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği özellikle süt ve süt ürünleri için yapılmaktadır.

Hayvansal üretimin yapılış amacına göre tarım işletmelerinin dağılımı için Çizelge 4.20'ye bakıldığında, yaklaşık yarından fazlasının (%55,9) aile içi tüketim için, %15,0'ının pazar için ve %29,1'inin ise her ikisi içinde hayvancılık faaliyetini yaptıkları görülmektedir. İl gruplarına göre dağılıma bakıldığında sadece aile içi tüketim için üretim yapan işletmelerin en fazla (%59,3) olduğu Erzurum ili iken bunu sırasıyla %51,6 ile Erzincan ve %40'0 ile de Bayburt izlemektedir. Sadece pazar için üretim yapanların ise en fazla olduğu il Bayburt (%20,0) iken, bunu sırasıyla %16,3 ile Erzurum ve %9,7 ile de Erzincan izlemektedir. Üretimin pazar için yani ticari amaçlı yapılması hem daha bilinçli ve hem de pazar şartları dikkate alınarak üretim yapılmasını gerektirdiği için tarımsal yayım hizmetleri ile götürülen yenilikleri takip etme ve uygulama zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir.

Çizelge 4.20 Hayvansal üretimin yapılaş amacına göre tarım işletmelerinin dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Pazar için	14	16,3	3	9,7	2	20,0	19	15,0
Aile içi tüketim	51	59,3	16	51,6	4	40,0	71	55,9
Karma	21	24,4	12	38,7	4	40,0	37	29,1
Toplam	86	100,0	31	100,0	10	100,0	127	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çalışmanın yapıldığı bölgedeki işletmelerin büyük bir çoğunluğunun (%87,4) sadece büyükbaş hayvancılık yapan işletmelerden, oldukça az bir kısmının (%3,9) ise sadece küçükbaş hayvancılık yapan işletmelerden oluştuğu görülmektedir (Çizelge 4.21). Hem büyükbaş hem de küçükbaşın her ikisini de bulduran işletmelerin oranı ise %8,7'dir. İller arasında karşılaştırma yapıldığında ise, sadece küçükbaş hayvan bulduran işletmelerin büyük bir kısmı (%6,5) Erzincan ilinde yer alırken, Erzurum ilinde bu oran %3,5'e düşmüş ve Bayburt ilinde ise % 0,0 olarak belirlenmiştir. Her iki hayvan tipini de barındıran işletmelerin yine Erzincan ilinde daha yaygın olduğu (%12,9) görülmektedir. Bu duruma göre araştırma kapsamında yer alan illerde hayvancılığa yönelik çiftçi eğitimi çalışmaları düzenlenirken etkinliği ve yaygınlığı arttırmak için büyükbaş hayvancılık konusunda yoğunlaşılmasının daha uygun olacağı ifade edilebilir. Koyunculuk yapılan işletmeler ise seçilerek bu çiftçilere özel eğitim verilebilir.

Çizelge 4.21 Tarım işletmelerinin bulundurduğu hayvan türüne göre dağılımı

İşletme tipi	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Büyükbaş	77	89,5	25	80,6	9	90,0	111	87,4
Küçükbaş	3	3,5	2	6,5	0	0,0	5	3,9
Karma	6	7,0	4	12,9	1	10,0	11	8,7
Toplam	86	100,0	31	100,0	10	100,0	127	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.22 incelendiğinde ankete katılan işletmelerin %22,8'inin büyükbaş hayvanının olmadığı tespit edilmiştir. %31,0'ının 1-5 arası hayvana sahip olduğu, %17,7'sinin 6-9 arası hayvana sahip oldukları görülmektedir. İller arası karşılaştırma yapıldığında Erzurum ilinin %34,0 ile 1-5 arasında hayvan buldurma oranının en

fazla olduğu görülmektedir. 20'nin üzerinde hayvan bulunduran işletmelere bakıldığında en fazla orana %9,5 ile Erzurum ilinin sahip olduğu, bu ili %6,3 ile Bayburt'un izlediği görülmektedir. Türkiye ortalamasına göre 10 ve üzeri hayvan varlığına sahip olunan işletmelerin oranı %1,5 olarak belirlenmiştir (Benli 2008). Bu oran çalışmanın yapıldığı bölgede yaklaşık %28,5'e çıkmaktadır. Hayvan sayısı fazla olmasına rağmen büyük bir çoğunluğunun yerli ırklardan oluştuğu görülmüştür. Bu durum yöredeki çiftçilerin daha fazla uğraşarak daha az gelir elde ettikleri anlamına gelmektedir.

Çizelge 4.22 İşletmelerin bulundurduğu büyükbaş hayvan sayısına göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Yok	11	11,7	19	39,6	6	37,5	36	22,8
1-5	32	34,0	15	31,3	2	12,5	49	31,0
6-9	20	21,3	5	10,4	3	18,7	28	17,7
10-19	22	23,5	7	14,5	4	25,0	33	20,9
20-39	7	7,4	2	4,2	1	6,3	10	6,3
40->	2	2,1	0	0,0	0	0,0	2	1,3
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çalışmanın yapıldığı bölgede sadece yerli ırk hayvan bulunan işletmelerin oranı %65,7 iken, melez ırk hayvan bulunan işletmelerin oranı %30,0 ve sadece kültür ırkı hayvan bulunanların oranı ise %4,3 olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.23). En fazla kültür ırkı hayvanın bulunduğu il %5,4 ile Erzurum iken, bu ili %4,3 ile Bayburt izlemektedir. Türkiye genelinde ise yerli ırkın oranı %29,7, melez %40,5 ve kültür ırkı hayvanların oranı ise %29,8 olarak belirlenmiştir (TUİK 2007). Türkiye geneli ile kıyaslandığında araştırma bölgesinin genelinde daha verimli olan kültür ırkı hayvan sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durum bu bölgelerde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan üreticilerin Türkiye geneline göre oldukça dezavantajlı bir durumda olduklarının bir göstergesi olarak nitelendirilebilir. Yerli ırkın en fazla Bayburt (%74,2) ilinde, en az ise Erzincan (%43,8) ilinde olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.23 Çiftçilerin sahip oldukları büyükbaş hayvan ırklarına göre dağılımı

İrk	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Yerli	528	70,3	84	43,8	69	74,2	681	65,7
Melez	182	24,3	108	56,2	20	21,5	310	30,0
Kültür	40	5,4	0	0,0	4	4,3	44	4,3
Toplam	750	100	192	100,0	93	100,0	1035	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.24'de görüldüğü gibi araştırma alanındaki ailelerin çok az bir kısmında el sanatları mevcuttur. Özellikle dikiş-nakış ve iğne oyası yapımı yaygındır. Kadınların %18,4'ünde el sanatlarından biri veya ikisi bulunmaktadır. Kadınların %81,6'sında ise hiçbir faaliyet yoktur.

Çizelge 4.24 İşletmelerde gelir getirici el sanatları durumu

El sanatları	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Var	16	17,0	8	16,7	5	31,3	29	18,4
Yok	78	83,0	40	83,3	11	68,7	129	81,6
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

İncelenen ailelerde yıllık ortalama el sanatları geliri Erzincan ilinde 149 TL, Erzurum ilinde 164 TL ve Bayburt ilinde ise 281 TL olarak bulunmuştur. Yapılan el sanatlarının %17,2'si pazar amaçlı üretilirken, %48,3'ü evin ihtiyaçları için, %34,5'i ise hem pazar hem ev için üretilmektedir. İller arasında karşılaştırma yapıldığında ev içi tüketim yapan işletmelerin en fazla olduğu Erzincan (%50,0) ili iken bunu sırasıyla %43,8 ile Erzurum ve %40,0 ile de Bayburt izlemektedir (Çizelge 4.25).

Çizelge 4.25 Gelir getirici el sanatlarının üretim amacı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Pazar için	3	18,7	1	12,5	1	20,0	5	17,2
Ev içi tüketim	7	43,8	4	50,0	2	40,0	14	48,3
Karma	6	37,5	3	38,7	2	40,0	10	34,5
Toplam	16	100,0	8	100,0	5	100,0	29	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

İncelenen ailelerin %46,2'sinde (73 adet) tarımla ilgili bir veya birkaç alet ve makine bulunmaktadır (küçük el aletleri hariç). Bunlar genelde, traktör, römork, sağım makinesi ve traktörde kullanılabilir alet ve makinelerdir. Ailelerin %53,8'inde (85 adet) ise hiçbir alet ve makine varlığına rastlanmamıştır. İller arasında karşılaştırma yapıldığında en fazla alet ve makine varlığına Erzurum (%55,3) ili sahipken, bunu sırasıyla Erzincan (%33,3) ve Bayburt (%31,2) izlemektedir (Çizelge 4.26). Bu alet ve makineler işletmede büyük çoğunlukla erkekler tarafından kullanılmaktadır. Çok nadir ve zorunlu durumlarda kadınlar da kullanabilmektedir.

Çizelge 4.26 İşletmelerin sahip olduğu alet ve makine varlığı

Alet ve Makineler	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Yok	42	44,7	32	66,7	11	68,8	85	53,8
Var	52	55,3	16	33,3	5	31,2	73	46,2
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.3. Kadınların Üretim Faaliyetlerine Katılımı

Araştırma alanında görüşme yapılan kadınların üretim faaliyetlerine katılımı; bitkisel, hayvansal ve mevsimlik tarım işçiliği olarak ele alınmıştır. Ayrıca araştırma alanındaki erkeklerin tarımsal faaliyetlere katılımı da, kadınlarla karşılaştırma yapma amacıyla incelenmiştir.

4.3.1. Bitkisel üretim faaliyetlerine katılım

Araştırma alanında bitkisel üretim faaliyetlerine yer veren 139 ailenin %46,0'ında (64 adet) kadınlar bitkisel üretim faaliyetine katılmakta, %54,0'ında (75 adet) ise katılmamaktadır.

Anket yapılan kadınların bitkisel üretim faaliyetlerine günde kaç saat katıldıkları Çizelge 4.27'de verilmiştir. Çizelge 4.27'den görüldüğü gibi kadınların çoğu 3 ile 5 saat arasında çalışırken erkekler daha çok 6 ile 8 saat arasında çalışmaktadırlar.

Çizelge 4.27 Bitkisel üretim faaliyetlerine katılım süreleri (saat/gün)

	Kadın						Erkek					
	Er um	%	Er cn	%	By brt	%	Er. um	%	Er cn	%	By brt	%
0-2	2	5,3	2	8,3	1	50,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
3-5	25	65,7	19	79,2	1	50,0	26	34,7	10	37,0	4	33,3
6-8	8	21,1	3	12,5	0	0,0	42	56,0	15	55,6	8	66,7
9+	3	7,9	0	0,0	0	0,0	7	9,3	2	7,4	0	0,0
Toplam	38	100,0	24	100,0	2	100,0	75	100,0	27	100,0	12	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Bitkisel üretimde kadınların katılmış oldukları faaliyetler arasında, tam belirgin olmasa da bir işbölümünden bahsedilebilir. Genel olarak kadınlar daha çok çapalama, toplama gibi emeğin yoğun olduğu işlerde çalışırken, erkekler daha çok alet-makine kullanılarak yapılan işlerde çalışmaktadırlar.

Çizelge 4.28’de görüldüğü gibi kadınların büyük bir kısmı hasat ve çapa işlerinde önemli bir pay almaktadırlar (%60,9). Hasat faaliyetlerine tahıl yetiştiriciliğinde toplama, desteleme ve eve taşıma gibi işler, meyve üretiminde ise ürünlerin toplanması, yabancı otların temizlenmesi gibi işler dâhildir. Genelde sebze üretiminde kadınların çoğu tüm faaliyetleri tek başlarına veya evdeki diğer kadınlarla yapmaktadırlar. Sebze üretiminde temel faaliyetler sulama, toplama, çapalama ve toplamadan sonra yapılan, ürünlerin kışlık tüketim için değerlendirilmesidir (konserve, reçel, salça, vb.).

Erkeklerin çoğu bitkisel üretim faaliyetinde işlerin tamamına yakınında çalışmaktadır (%84,2). Genelde sebze üretiminde pazarlama faaliyetlerinin tamamı erkeklere aittir (%14,9). Pazarlama faaliyetlerine katılan kadınlar ise yönetici durumda olan kadınlardır.

Çizelge 4.28 Bitkisel üretimde kadınların katıldığı faaliyetler

	Kadın						Erkek					
	Erzurum	%	Erzcan	%	Baybrt	%	Erzurum	%	Erzcan	%	Baybrt	%
Ekim	1	2,6	2	8,3	0	0,0	0	0,0	0,0	0,0	0	0,0
Çapa	15	39,5	8	33,3	2	100,0	0	0,0	1	3,7	0	0,0
Hasat	11	28,9	3	12,6	0	0,0	0	0,0	0,0	0,0	0	0,0
Pazar	3	7,9	2	8,3	0	0,0	11	14,7	6	22,2	0	0,0
Hepsi	8	21,1	9	37,5	0	0,0	64	85,3	20	74,1	12	100,0
Top.	38	100	24	100	2	100	75	100	27	100	12	100

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Kadınlara bitkisel üretim faaliyetlerini nereden öğrendikleri sorulduğunda, kadınların çoğu aile içinde gördüklerini ve öğrendiklerini belirtmişlerdir.

4.3.2. Hayvansal üretim faaliyetlerine katılım

Ailelerin hayvansal üretim faaliyetleri; büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği olarak gruplandırılmıştır.

Araştırma alanında hayvansal üretim faaliyetlerine yer veren 127 işletmenin (Çizelge 4.18) %93,7'sinde (119 adet) kadınlar hayvansal üretim faaliyetine katılırken, %6,3'ü (8 adet) katılmamaktadır (Çizelge 4.29).

Büyükbaş hayvancılığın tamamına yakını süt üretimine yöneliktir. Ailenin ihtiyacından fazlası ise satılmaktadır. Küçükbaş hayvancılık ise hem besi hem de süt amacıyla yapılmaktadır.

Çizelge 4.29'dan görüldüğü gibi kadınların büyük bir kısmı hayvansal üretim faaliyetine katılmaktadır. Kadınların hayvansal üretim faaliyetlerine katılımı, bitkisel üretim faaliyetlerinden daha fazladır. Kadınlar özellikle sağım yapmaktadırlar. Hayvansal üretim faaliyetlerine erkeklerin katılımı ise sadece hayvanların otlatılması ve ahırların temizlenmesidir. Dolayısıyla bitkisel üretim faaliyetinde olduğu gibi hayvansal üretim faaliyetinde de bir işbölümünün varlığından söz edilebilir. Bu işbölümü yine emek yoğun işleri kadına, daha pratik ve teknik işleri ise erkeğe yüklemiştir.

Çizelge 4.29 Araştırma alanında kadın ve erkeklerin hayvansal üretim faaliyetlerine katılımı.

	Kadın						Erkek					
	Erz um	%	Erz can	%	Bay brt	%	Erz um	%	Erz can	%	Bay brt	%
B.baş	74	89,2	20	76,9	9	90,0	64	91,4	20	80,0	6	85,7
K.baş	3	3,6	2	7,7	0	0,0	2	2,9	1	4,0	0	0,0
Her ikisi	6	7,2	4	15,4	1	10,0	4	5,7	4	16,0	1	14,3
Toplam	83	100,0	26	100,0	10	100,0	70	100,0	25	100,0	7	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.30 da anket yapılan kadınların hayvansal üretim faaliyetine katılım süreleri verilmiştir. Çizelgede görüldüğü gibi kadınların çoğu (%62,2) 0 ile 2 saat arasında çalışırken erkeklerin ise yarısı (%50,0) 0 ile 2 saat arasında çalışmaktadırlar.

Ankete katılan kadınların büyük bir kısmı hem yaz hem de kış aylarında hayvansal üretim faaliyetine katılmaktadır. Bununla birlikte yazın kadınların hepsi katılırken, kışın

bu katılım azalmaktadır. Erkekler kadınların aksine kış aylarında daha fazla katılmaktadırlar. Bu katılımları hayvanların laktasyon dönemine rastlamaktadır ve sadece yemleme ile uğraşmaktadırlar.

Çizelge 4.30 Hayvansal üretim faaliyetlerine katılım süreleri (saat/gün)

	Kadın						Erkek					
	Erz um	%	Erz can	%	By brt	%	Erz um	%	Erz can	%	By brt	%
0-2	54	65,1	17	65,4	3	30,0	36	51,4	13	52,0	2	28,6
3-5	26	31,3	9	34,6	6	60,0	31	44,3	9	36,0	5	71,4
6+	3	3,6	0	0,0	1	10,0	3	4,3	3	12,0	0	0,0
Toplam	83	100,0	26	100,0	10	100,0	70	100,0	25	100,0	7	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Hayvansal üretimde de bitkisel üretim faaliyetinde olduğu gibi yine kadın ve erkek arasında bir iş farklılığı vardır. Hayvansal üretimde kadınların büyük bir kısmı (%81,5) sadece sağım faaliyetine katılmaktadırlar. Kadınların %16,0'ı ise sağım, yemleme ve ahır temizliği (19 kişi) faaliyetlerine katılmakta ve erkeklerden bir yardım almamaktadırlar. Otlatma sadece erkekler tarafından yapılan bir faaliyettir. Erkeklerin hayvan yetiştiriciliğinde katıldığı temel faaliyetler otlatma ve ahır temizliği olup %92,2'sini kapsamaktadır (Çizelge 4.31).

Çizelge 4.31 Hayvansal üretimde kadınların katıldığı faaliyetler

	Kadın						Erkek					
	Erz um	%	Erz can	%	By brt	%	Erz um	%	Erz can	%	By brt	%
Sağım	70	84,3	20	76,9	7	70,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Otlatma	0	0,0	0	0,0	0	0,0	8	11,4	10	40,0	2	28,6
Yemleme	1	1,2	1	3,8	0	0,0	2	2,9	1	4,0	0	0,0
Ahır tem	1	1,2	0	0,0	0	0,0	57	81,4	12	48,0	5	71,4
Hepsi	11	13,3	5	19,2	3	30,0	3	4,3	2	8,0	0	0,0
Toplam	83	100	26	100	10	100	70	100	25	100	7	100

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.3.3. İşletme dışı tarımsal faaliyetlere katılım (mevsimlik tarım işçiliği)

İncelenen ailelerde işletme dışı tarımsal faaliyetlere katılım son derece sınırlıdır. Tüm ailelerin sadece %15,8'i (25 adet) mevsimlik tarım işçiliğine katılırken, %84,2'si (133 adet) katılmamaktadır. Mevsimlik tarım işçiliğine katılanların %52'si (13 adet) erkek, %48'i (12 adet) ise kadındır (Çizelge 4.32).

Mevsimlik tarım işçiliğine katılan deneklerden 7'si bizzat kendisi bu faaliyete katılmaktadır. Diğer 5 kişi ise kızlarını (7 genç kız) göndermiştir. Mevsimlik işçiliğe katılan her aileden, bir erkek de kadınlarla birlikte gitmektedir.

Mevsimlik tarım işçiliğine katılan gerek denekler gerek genç kızların tamamı yaklaşık 30 gün süreyle çapa ve pancar sökümünde çalışmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliğine katılan erkeklerin tamamı ise yaklaşık 30 ile 60 gün arasında ekim, hasat, çapa ve pancar sökümünde çalışmaktadır.

Toplam mevsimlik işçilik geliri kadınlarda 303 TL olup, ortalama 2 TL'dir. Erkeklerde ise 405 TL olup, ortalama 2.6 TL'dir.

Mevsimlik tarım işçiliğine katılan kadınların ikisi elde ettikleri geliri, kendileri ev ihtiyacı için harcarken, diğerleri eşine vermekte ve parayı erkek yönlendirmektedir. Genç kızlar içinde durum benzer özellik göstermektedir. Genç kızlardan da ikisi kazandıkları geliri babalarına verirken, parayı babalarına vermeyen genç kızlar (5 kişi) ise kendi çeyizleri için harcamaktadırlar.

Çizelge 4.32 İşletme dışı tarımsal faaliyetlere katılım

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Erkek	6	60,0	7	46,7	0	0,0	13	52,0
Kadın	4	40,0	8	53,3	0	0,0	12	48,0
Toplam	10	100,0	15	100,0	0	100,0	25	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.4. Günlük Yaşamda Kadın

4.4.1. Kadının evde üstlendiği işler

Araştırma alanındaki kadınların bir gün içinde yapmış oldukları faaliyetler, tarımsal işler, el sanatları, ev işi ve çocuk bakımından oluşmaktadır. Tarımsal faaliyetler ve el sanatları daha önce incelenmiş olduğundan, burada kadınlar sadece ev işleri ve çocuk bakımı açısından ele alınmıştır.

Kadınların evdeki günlük işleri genel olarak; çamaşır ve bulaşık yıkama, ekmek yapma, yemek hazırlama, ev temizliği, su taşıma, yakacak hazırlama ve çocuk bakımından oluşmaktadır. Bu faaliyetlerden ekmek yapımı haftada 1 veya iki haftada 1 kez yapılmaktadır.

Kadınların günlük işleri birbirine benzerlik göstermekte olup ancak alışkanlıklardan dolayı işlerin yoğunluğu değişebilmektedir. Kadınların günlük ev işleri kalabalık ailelerde artmaktadır. Çocuk bakımı için ise özel olarak ayrılan bir zaman yoktur. Kadınlar küçük çocukların ihtiyaçları için yaptıkları faaliyetleri, özel bir iş olarak görmemektedirler.

Günlük ev işleri kalabalık olmayan ailelerde bizzat anket yapılan kadınlar tarafından yapılırken, kalabalık ailelerde bu işler paylaşılmaktadır. Ayrıca ekmek yapımında aile üyeleri dışında komşularında yardımına ihtiyaç duyulmaktadır.

Çizelge 4.33 de anket yapılan kadınların evde üstlendiği işler ve çalışma süreleri verilmiştir. Çizelgede görüldüğü gibi ev işlerinin büyük bir kısmı denekler tarafından yapılmaktadır. Bu durum anket yapılan köylerde çekirdek aile yapısının daha yaygın olmasından ve ailelerin çok fazla kalabalık olmamasından kaynaklanmaktadır.

Anket yapılan kadınların %60,8'i evde ekmek yapmaktadır. Kadınların %60,4'ü ekmek yapımı için yardım almamakta, %39,6'sı ise kızlarından, gelinlerinden veya komşularından yardım almaktadır. Ekmek yapımı için ortalama 0,9 saatlerini ayırmaktadırlar. Kadınların %53,8'i yakacak olarak tezek yapmaktadır ve ortalama 0,8 saatlik zamanlarını almaktadır. Görüşme yapılan ailelerin %5,1'inde evlerinde içme ve kullanma su hattı bulunmadığı için su ihtiyaçlarını çeşmeden karşıladıkları ve 0,08 saatlik bir zaman ayırdıkları görülmektedir. Ev temizliğinin süresi kadınların tarımsal faaliyetlerinin yoğun olmasıyla yakından ilgilidir. Özellikle hasat dönemlerinde, kadınlar ev temizliğiyle hiç ilgilenmediklerini ya da akşam çok yüzeysel yaptıklarını belirtmişlerdir. Diğer zamanlarda ise kadınların tamamına yakını (%98,7) zamanlarının büyük bir kısmını ev temizliği ve yemek yaparak geçirmektedir.

Kadınların büyük bir kısmı el işlerini, günlük faaliyetleri içinde boş vakit buldukça yapmaktadırlar ve el işi yaparken de herhangi bir yardım almamaktadır. Çocuk bakımında ise kadınların çoğu (%87,5) yardım almamakta ve ortalama 0,7 saat zaman ayırmaktadırlar. Çocuk bakımı olarak nitelendirilen işler; çocukların yıkanması, yemeklerinin yedirilmesi ve çocukların uyutulması gibi işleri kapsamaktadır. Çizelgede görüldüğü gibi araştırma alanında kadınlar, ortalama olarak 7,5 saat günlük ev işleriyle uğraşmaktadırlar (Çizelge 4.33).

Çizelge 4.33 Kadınların evde üstlendiği işler ve çalışma süreleri

Günlük Ev İşleri	Faaliyete katılan kadınlar		Yardım Alıyor		Yardım Almıyor		Ort. Çal. Sür. (saat)	Bir Kadına Düş. Ort. İş Yüğü (saat)
	N	%	N	%	N	%	N	N
Ekmek yapma	96	60,8	38	39,6	58	60,4	0,9	0,5
Yakacak haz.	85	53,8	33	38,8	52	61,2	0,8	0,4
Su taşıma	8	5,1	3	37,5	5	62,5	0,08	0,004
Ev temizliği	156	98,7	56	35,9	100	64,1	2,3	2,3
Yemek yap.	156	98,7	39	25,0	117	75,0	1,5	1,4
Çamaşır-bulaşık	152	96,2	45	29,6	107	70,4	1,2	1,2
Çocuk bakımı	48	30,4	6	12,5	42	87,5	0,7	0,2
Günlük iş saati top.	-	-	-	-	-	-	7,5	6,0
El işi*	122	77,2	0	0,0	122	100,0	1,8	1,4

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

*El işleri günlük ev işleri toplamına dâhil edilmemiştir.

Tarım kesimindeki kadınların üretime katılım düzeyleri, ailenin sahip olduğu arazi ve hayvan varlığına, gelire ve ürün desenine göre değişmektedir. Ancak, tarımda mekanizasyon düzeyi artıkça kadın tarımsal üretimden kopmakta ve çalışma potansiyeli ev kadınlığına yönelmektedir. Az topraklı ailelerde kadınlar mevsimlik işçilik başta olmak üzere bitkisel ve hayvansal üretimin her aşamasına katılmaktadır (Gülçubuk 1999).

Kırsal alanda kadınların ve erkeklerin üstlendikleri roller farklılık göstermektedir. Kadın ve erkeklerin rol dağılımının farklılaşması hanenin temel geçim kaynağı, ürün deseni, köyün yerleşim yeri ve şehirle kurulan bağlantı ile yakından ilgilidir. Ayrıca, kadınların beklentileri ve potansiyelleri birbirine yakın köylerle benzerlikler göstermektedir. Yeniden üretimle ilgili olarak (yemek, kışlık yiyecek hazırlanması bulaşık, çamaşır, temizlik, çocuk bakımı) yapılan işler kadınlar tarafından yapılmaktadır. Ağırlıklı olarak köylerin temel geçim kaynağını bitkisel üretim, hayvancılık ve mevsimlik göç oluşturmaktadır. Tarımsal üretimin sınırlı olduğu köylerde hane tüketimine yönelik olarak yapılan sebzeçilik ve bağcılıkta erkekler; bahçe hazırlığı, toplama, sulama ve çapada çalışmaktadır. Temel geçim kaynağı bitkisel üretim olan hanelerde ise kadının iş yükü daha fazla üretimin satış hariç her aşamasında yer almaktadır. Hayvancılık faaliyetlerinde yine erkekler hayvanların otlatılması, besleme, kırkım gibi işler yapmakta, kadınlar ise sağım, süt ürünlerinin değerlendirilmesi, ahır temizliği ve ot toplama işlerini üstlenmektedir. Ayrıca, hayvansal ürünlerden yağ, yoğurt ve peynir üretimini kadınlar günlük tüketimleri için üretmektedirler (Gülçubuk ve Fazlıoğlu 2003).

Araştırma alanında kadınlar bütün bir yıl boyunca sürekli olarak hayvansal üretim faaliyetlerinde ve ev işleriyle uğraşmakta, bitkisel üretim faaliyetleri ise genellikle yaz dönemlerinde yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla kadınlar her gün hayvansal üretim ve günlük işlerde 9,4 saat çalışmakta, yaz dönemlerinde bitkisel üretim faaliyetlerinin yoğunlaşmasıyla birlikte, bu değer 10,9 saate çıkmaktadır. El sanatları için kadınlar ortalama olarak 1,8 saatlerini ayırmaktadırlar. Toplam olarak kadınlar günde ortalama 12,7 saat çalışmaktadırlar. Erkeklerin bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerindeki

çalışma süreleri kadınlardan fazla olmasına rağmen, el işi ve ev işlerinin olmamasından dolayı sadece 6,0 saattir (Çizelge 4.34).

Çizelge 4.34 Kadın ve erkeklerin günlük ortalama çalışma süreleri (saat)

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Ortalama**	
	K	E	K	E	K	E	K	E
Bitkisel üretim	2,2	5,3	2,0	3,5	0,4	5,0	1,5	4,6
Hayvansal üretim	2,1	1,7	1,3	1,3	2,2	1,3	1,9	1,4
Günlük İşler	8,0	-	6,6	-	7,9	-	7,5	-
El işi	1,8	-	1,6	-	2,1	-	1,8	-
Mevsimlik işçilik*	8	8	8	8	8	8	8	8
Toplam	14,1	7,0	11,5	4,8	12,6	6,3	12,7	6,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

*Az sayıda işletme tarafından yapıldığı ve süreklilik göstermediği için toplama dâhil edilmemiştir.

**3 faaliyetin ortalaması

Kadınlar günlük işlerini tarımsal faaliyetlerin aksine kendileri organize etmektedirler. Tarımsal faaliyetlerde daha çok erkekle beraber karar veren veya hiç karışmayan kadın, ev işlerini kendisi organize etmektedir. Bununla birlikte geniş ailelerde ev işlerinin organize edilmesi kadın için bir takım sınırlılıklar getirebilmektedir. Araştırma alanında çekirdek ailelerin yüksek bir pay almasından ötürü kadınların %84,2'si ev içinde yapılan işlere kendi karar vermektedir. Kadınların %15,8'i kayınvalide ile birlikte oturduklarından kayınvalidenin karar verdiğini belirtmiştir.

4.4.2. Ev ve tarımsal faaliyetlerden arta kalan zamanın değerlendirilmesi

Çizelge 4.35'te kadınların boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri verilmiştir. Görüşme yapılan kadınların ev ve tarımsal faaliyetlerden arta kalan zamanlarının çoğunu komşu ziyareti (%48,5) yaparak geçirdikleri görülmektedir. Kadınların %41,9'u televizyon izleyerek ve radyo dinleyerek, %7,9'u dikiş-nakiş yaparak zamanlarını geçirmektedirler.

Çizelge 4.35 Kadınların zamanlarını değerlendirmesi

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Dikiş-nakış	11	6,1	9	11,0	3	10,7	23	7,9
Komşu ziyareti	90	49,7	35	42,7	16	57,1	141	48,5
TV-Radyo	77	42,5	36	43,9	9	32,2	122	41,9
Diğer	3	1,7	2	2,4	0	0,0	5	1,7

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

*Kadınlara birden fazla cevap hakkı tanınmıştır.

4.5. Kadınların Evlilik Açısından Konumları

Araştırma alanında çekirdek aile tipi yaygın olup, görüşülen ailelerin %64,6'sı çekirdek, %35,4'ü geniş aile olarak yaşamaktadır. Kadınların evlenmeden önce de %68,4'ünün çekirdek aile, %31,6'sının da geniş aile olarak yaşadıkları belirlenmiştir. Dolayısıyla araştırma alanında, çekirdek aile tipinin daha fazla benimsendiği gözlenmiştir. Ayrıca gerek evlenmeden önceki, gerekse evlenmeden sonraki aile tipinin çoğunlukla çekirdek aile olmasından dolayı, evlenmeden önceki aile tipinin, evlilik sonrası aile tipini etkilediğini de söyleyebiliriz.

Anket yapılan kadınların evlilik şekli incelendiğinde; kadınların %71,5'i (113 kişi) görücü usulü ile evlenirken, %19,6'sı (31 kişi) anlaşarak, %8,3'ü (13 kişi) kaçarak, %0,6'sı (1 kişi) da berdel usulü ile evlenmiştir. Görücü usulü ile evlenen kadınların %23,9'u (27 kişi) ailelerin kendilerine danıştığını, %76,1 (86 kişi) ise ailelerinin kendilerine danışmadan evlilik olayına karar verdiğini belirtmişlerdir (Çizelge 4.36).

Çizelge 4.36 Kadınların evlilik şekli

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kaçma	7	7,5	5	10,4	1	6,3	13	8,3
Görücü	69	73,4	34	70,8	10	62,5	113	71,5
Anlaşarak	18	19,1	8	16,7	5	31,2	31	19,6
Berdel	0	0,0	1	2,1	0	0,0	1	0,6
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Araştırma alanında akraba evliliği hala önemini korumaktadır. Anket yapılan kadınların %25,3'ü (40 kişi) akraba evliliği yapmıştır.

Toplumlarda akraba evliliği sıklığının, toplumların eğitim düzeyi, gelenek-görenekleri, dini inançları, yerleşme yerinin büyüklüğü, coğrafi konumu, sosyo-ekonomik düzeyi gibi birçok faktörün etkisinde ve zamana bağlı olarak değiştiği görülmüştür. Ailede saf soyun korunması, asaletin devamı, güçlü görünme, mal dağılımının önlenmesi, kızın yabancıya gitmemesi, ailede daha iyi anlaşma (geçim) olur gibi nedenlerle akraba evliliklerinin yapıldığı tespit edilmiştir (Akın 2000).

Dünyada ve ülkemizde kültürel ve sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak geçmişten günümüze doğru gelindiğinde gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de akraba evliliği sıklığının yavaş da olsa azaldığı gözlenmektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesine, iletişim olanaklarının artmasına, basın ve yayının, sağlık kurumlarının yaygınlaşmasına, ekonominin ve sanayinin gelişmesine bağlı olarak toplumumuzda akraba evliliği oranının azalmakta olduğu tespit edilmiştir (Tunçbilek 1985).

Görüşme yapılan ailelerde, çok eşle evlilik olayına hiç rastlanmamıştır. Çok eşlilik hakkında kadınların %51,9'u (82 kişi) böyle bir olaya kesinlikle izin vermeyeceğini söylerken, %46,2'si (73 kişi) olmaması gerektiğini, kadınlar için çok zor bir durum olduğunu, %1,9'u (3 kişi) bir fikri olmadığını belirtmiştir.

4.6. Kadınların Eğitim Açısından Konumları

Araştırma alanındaki kadınların %41,8'i (66 kişi) okuma-yazma bilmemektedir. Geriye kalan kadınların %3,2'si okur-yazar, %44,9'u ilkokul, %6,3'ü ortaokul ve %3,8'i ise lise mezunudur.

TÜİK verilerine göre 2006 yılında Türkiye nüfusunun %11,9'u okur-yazar değildir, okur-yazar olmayanların ise %75,5'ini kadınlar oluşturmaktadır. Yaklaşık olarak okur-yazar olmayan 100 erkeğe karşılık 309 kadın düşmektedir.

Okuma yazma bilmemek, toplumsal hayata katılımın önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Okur-yazar olmamanın kadınlarda yaygın olması, kadınların sadece toplumdaki değil aile içerisindeki konumlarını da baskılamaktadır. Okuma yazma bilmeyen kadınlar, Türkiye nüfusunun neredeyse %10,0'ını oluşturmaktadır. Bu kadınların durumunun iyileştirilmesi, yeni nesillerin geleceği için de önem taşımaktadır (Anonim 2011a).

Anket yapılan kadınların eğitimlerine devam etmeme nedenleri içinde %62,0 ile aile reisinin göndermemesi (98 kişi) en büyük etkenlerdir. Diğer etkenler ise %21,5 (34 kişi) köyde okul olmaması, %8,9 (14 kişi) kadınların istememesi, %5,7 (9 kişi) ekonomik yetersizlik ve %1,9 (3 kişi) başarısız olunmasıdır (Çizelge 4.37).

Çizelge 4.37 Kadınların bir sonraki eğitim kademesine devam etmeme nedenleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Göndermediler	59	62,8	26	54,2	13	81,3	98	62,0
Ben istemedim	5	5,3	7	14,5	2	12,5	14	8,9
Okul yoktu	21	22,3	13	27,1	0	0,0	34	21,5
Başarısız oldum	3	3,2	0	0,0	0	0,0	3	1,9
Ekonomik yetersizlik	6	6,4	2	4,2	1	6,2	9	5,7
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Araştırma kapsamına alınan köylerin bir kısmında ev ekonomisi, kadınlara ve erkeklere yönelik tarımsal pratikler ve aile planlaması gibi konularda eğitimler verilmiştir. Anket yapılan kadınlardan 36'sı bu eğitimlerden haberdar olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırma alanındaki kadınların yalnızca %10,1'i (16 kişi) bu eğitimlere katılmıştır. Kadınların %6,3'ü (10 kişi) bizzat kendisi katılırken, %3,8'inin (6 kişi) kızları

katılmıştır. Dolayısıyla araştırma alanındaki kadınların %89,9'u bu eğitimlere katılmamıştır.

Eğitilmeye katılan ailelerin, eğitime katılma sonucu elde ettikleri faydalar Çizelge 4.38'de verilmiştir. Çizelge 4.38'den görüldüğü gibi kadınların büyük bir kısmı (%50,0) elde ettiği fayda olarak bilgi artışı göstermiştir. Kadınların %31,3'ü bu eğitimlerden elde ettiği fayda için, kendi işini görebilmeyi göstermiştir. Eğitime katılan kadınlardan bir kişi (%6,2) ise aldığı eğitimden hiçbir fayda sağlamadığını belirtmiştir.

Çizelge 4.38 Eğitimlerden kadınların sağladığı faydalar

Elde edilen faydalar	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Bilgisi artıyor	4	40,0	3	60,0	1	100,0	8	50,0
Kendi işini görebiliyor	4	40,0	1	20,0	0	0,0	5	31,3
Gelir getiriyor	1	10,0	1	20,0	0	0,0	2	12,5
Hiçbir fayda görmedi	1	10,0	0	0,0	0	0,0	1	6,2
Toplam	10	100,0	5	100,0	1	100,0	16	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.39'da Kadınların eğitimlere katılmama nedenleri verilmiştir. Çizelgeden de görüldüğü gibi, eğitime katılmayan kadınların %42,3'ü eşi izin vermediği için, %26,9'u işi olduğu için, %23,1'i haberleri olmadığı için, %7,7'si de yararlı bulmadıkları için eğitime katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.39 Kadınların eğitimlere katılmama nedenleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Haber yoktu	1	7,7	1	12,5	4	80,0	6	23,1
Eşi izin vermedi	7	53,8	4	50,0	0	0,0	11	42,3
İşi vardı	4	30,8	2	25,0	1	20,0	7	26,9
İlgisini çekmedi	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Yararlı bulmadı	1	7,7	1	12,5	0	0,0	2	7,7
Toplam	13	100,0	8	100,0	5	100,0	26	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Görüşülen kadınlar genelde ev ekonomisi kapsamındaki eğitimleri tercih etmektedirler. Kadınların %35,4'ü (56 kişi) ev ekonomisi, %29,8'i (47 kişi) sağlıkla ilgili eğitimler, %24,1'i (38 kişi) hayvansal üretime yönelik pratik bilgiler, %10,1'i (16 kişi) bitkisel üretime yönelik pratik bilgiler verilmesini isterken, %0,6'sı (1 kişi) bir fikri olmadığını ifade etmiştir (Çizelge 4.40).

Çizelge 4.40 Kadınların eğitim verilmesini istedikleri konular

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Bitkisel ürt. pratikleri	10	10,6	5	10,4	1	6,3	16	10,1
Hayvansal ürt. pratikleri	23	24,5	10	20,8	5	31,2	38	24,1
Sağlık kursları	27	28,7	15	31,3	5	31,2	47	29,8
Ev ekonomisi	34	36,2	17	35,4	5	31,3	56	35,4
Diğer	0	0,0	1	2,1	0	0,0	1	0,6
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Aile reislerinin bu eğitimler hakkındaki düşüncelerinin genelde olumlu olduğu, eğitimler köy içinde olduğu takdirde eşlerine veya kızlarına daha rahat izin verecekleri kadınlar tarafından belirtilmiştir.

Çizelge 4.41'de aile reislerinin kadınların eğitimlere katılmalarına karşı bakış açıları verilmiştir. Çizelgeden de görüldüğü gibi, anket yapılan kadınların %12,7'si (20 kişi) eşlerinin bu eğitimleri istediğini, %41,8'i karışmayacağını, %19,0'ı istemediğini ve %20,2'si bir fikri olmadığını ifade etmiştir. %6,3'ü de diğer cevabını vermiştir.

Kadınların %81,6'sı bu eğitimlerin kadınlar tarafından verilmesi halinde daha faydalı olacağını ve eşlerinin daha kolay izin vereceğini belirtmiştir. Kadınların %17,1'i kadın-erkek fark etmez derken, %1,3'ü eğitimleri erkeklerin vermesi gerektiğini ifade etmiştir.

Çizelge 4.41 Aile reislerinin kadınların eğitimleri hakkındaki düşünceleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
İstiyor	9	9,6	10	20,8	1	6,3	20	12,7
İstemiyor	19	20,2	8	16,7	3	18,7	30	19,0
Karışmıyor	39	41,5	16	33,3	11	68,7	66	41,8
Bilmiyor	19	20,2	12	25,0	1	6,3	32	20,2
Diğer	8	8,5	2	4,2	0	0,0	10	6,3
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Anket yapılan kadınlara yayım elemanlarından beklentilerinin ne olduğu sorulduğunda %37,3'ü tarımsal destekleme, %27,8'i yeni teknoloji ve bilgilerin uygulanarak gösterilmesi, %15,2'si en kârlı ürünlerin tanıtılması ve %8,9'u görsel araçların kullanılması, %10,8'i de diğer cevabını vermiştir. İller arasında dağılıma bakıldığında kadınların yayım elemanlarından beklentilerinin başında Erzurum ilinde %36,2 ile Erzincan ilinde %35,4 ile ve Bayburt ilinde %50,0 ile tarımsal destekleme ilk sırayı almaktadır (Çizelge 4.42).

Çizelge 4.42 Kadınların yayım elemanlarından beklentileri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarımsal destekleme	34	36,2	17	35,4	8	50,0	59	37,3
En karlı ürün tanıtımı	12	12,8	9	18,8	3	18,8	24	15,2
Görsel araçların kul.	7	7,4	6	12,5	1	6,2	14	8,9
Yeni teknolojilerin uyg.	30	31,9	10	20,8	4	25,0	44	27,8
Diğer	11	11,7	6	12,5	0	0,0	17	10,8
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Görüşülen kadınların büyük bir kısmı radyo dinlememektedir. Özellikle gazete okuma, okuma-yazma oranının düşük olmasından dolayı yok denecek kadar azdır. Kadınların %17,1'i (27 kişi) televizyon seyretmediklerini, %82,9'u (131 kişi) genellikle haber, dizi, eğlence, kadın programlarını ve dini yayınları izlediklerini belirtmişlerdir.

Kadınların %89,9'u gibi önemli bir kısmı radyo dinlemediklerini, %10,1'i ise yine müzik programları ile dini yayınları tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Kadınlarda gazete ve dergi okuma hemen hemen yok gibidir. 5 kişi hariç kadınların hiç biri gazete ve dergi okumamaktadır. Bunda, okuma-yazma oranı düşüklüğünün en önemli etken olduğu söylenebilir.

Üreticilerin yeni teknik ve uygulamalardan haberdar olmalarında ve onları benimsemelerinde iletişim araçlarından faydalanma düzeyleri önemli ölçüde etkili olmaktadır. Üreticilerin daha düşük maliyetli ve kaliteli üretim yapmalarında da iletişim araçlarından faydalanmaları büyük önem arz etmektedir. Günümüzde hayatın vazgeçilmezlerinden olan internet kullanımının %1,3 gibi yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Kadınların %14,5'i hiçbir iletişim aracını kullanmadığını ifade etmiştir.

İletişim araçlarını kullanan kadınlara ev ekonomisi ve tarımla ilgili konuları takip ediyor musunuz? sorusuna kadınların %58,5'i evet cevabını verirken, %41,5'i ise hayır cevabını vermiştir. İl gruplarına göre dağılıma bakıldığında ise ev ekonomisi ve tarımla ilgili konuları takip eden kadınların oranının en fazla Bayburt ilinde (%73,3) olduğu belirlenirken, bunu %57,3 ile Erzurum ve %55,3 ile Erzincan ili takip etmektedir (Çizelge 4.43).

Çizelge 4.43 Kadınların ev ekonomisi ve tarımla ilgili konuları dinleme/izleme durumları

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	47	57,3	21	55,3	11	73,3	79	58,5
Hayır	35	42,7	17	44,7	4	26,7	56	41,5
Toplam	82	100,0	38	100,0	15	100,0	135	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.44'te iletişim araçlarının kullanılmama nedenleri verilmiştir. Çizelgeden de görüldüğü gibi televizyon izlemeyen kadınların %48,2'si imkânlar kısıtlı olduğu için,

%44,4'ü sevmedikleri için, %7,4'ü uygun program olmadığı için ve diğer nedenlerden dolayı televizyon izlemediklerini ifade etmişlerdir. Radyo dinlemeyen kadınların da %45,1'i sevmedikleri için, %40,1'i olmadığı için, %13,4'ü imkânlar kısıtlı olduğu için ve %1,4'ü de diğer nedenlerden dolayı radyo dinlemediklerini belirtmişlerdir. Gazete okumayan kadınların ise %47,0'ı olmadığı için, %28,1'i okuma-yazma bilmedikleri için, %15,0'ı imkânlar kısıtlı olduğu için ve %9,2'si de sevmedikleri için gazete okumadıklarını ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.44 İletişim araçlarının kullanılmama nedenleri

	Televizyon		Radyo		Gazete-Dergi		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
İmkânlar kısıtlı	13	48,2	19	13,4	23	15,0	55	17,1
Sevmiyor	12	44,4	64	45,1	14	9,2	91	28,2
Uygun program yok	1	3,7	0	0,0	1	0,7	2	0,6
Okuma-yazma bilmiyor	0	0,0	0	0,0	43	28,1	43	13,3
Yok	0	0,0	57	40,1	72	47,0	129	39,9
Diğer	1	3,7	2	1,4	0	0,0	3	0,9
Toplam	27	100,0	142	100,0	153	100,0	323	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Sonuç olarak araştırma alanındaki kadınların eğitim açısından yeterli düzeyde olmadıkları görülmektedir. Kadınlar verilen eğitimlere de fazla bir katılım göstermemişlerdir. Ayrıca gerek maddi yetersizlik gerekse ilgisizlikten dolayı televizyon seyretme, radyo dinleme ve gazete-dergi okuma oranları da oldukça düşüktür.

4.7. Kadınların Geleceğe Yönelik Beklentileri

Araştırma alanında kadınların geleceğe yönelik beklentileri üç farklı şekilde ölçülmeye çalışılmıştır. İlk olarak kadının kendi içinde bulunduğu evlilik, eğitim, iş vb. toplumsal ve bireysel özellikte konular için düşünceleri alınmıştır. İkinci olarak kadının işi ve ekonomik durumu ile ilgili yapmak istedikleri ve son olarak da kendi hayatında yapmak istediği değişiklikler incelenmiştir.

4.7.1. Kadınların toplumsal ve bireysel beklentileri

Anket yapılan kadınların kendi konularından memnun olup olmama durumları incelenirken, kendilerini, köydeki ve yakın çevredeki kadınlarla kıyaslamaları istenmiştir. Buna göre kadınların %50,6'sı (80 kişi) kendi konularından az memnun olduklarını belirtmiştir. Kadınların %32,9'u (52 kişi) konularından memnun olduklarını, %10,8'i (17 kişi) konularından çok memnun olduklarını ve %5,7'si (9 kişi) ise konularından memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. İller arasında dağılıma bakıldığında ise konularından az memnun olan kadınların %62,5 ile en fazla Bayburt ilinde olduğu, bunu %60,4 ile Erzincan ili ve %43,6 ile Erzurum ili takip etmektedir. Kadınlar genel olarak hayatlarında kötü bir şey olmadığını ancak olumlu bir şey de bulunmadığını belirtmiş ve buna katlanmak zorunda olduklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 4.45).

Çizelge 4.45 Kadınların kendi konularından memnun olma durumu

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Memnun değil	7	7,5	2	4,2	0	0,0	9	5,7
Az memnun	41	43,6	29	60,4	10	62,5	80	50,6
Memnun	33	35,1	13	27,1	6	37,5	52	32,9
Çok memnun	13	13,8	4	8,3	0	0,0	17	10,8
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Kendi konularından normal derecede ve hiç memnun olmayan kadınlara konularından memnun olmama nedenleri sorulduğunda; kadınların %43,8'i diğer nedenlerle memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. %28,1'i okumuş biri olmak isterdim cevabını, %23,6'sı zengin olmak isterdim ve % 4,5'i ise az çocuklu olmak isterdim cevabını vermiştir (Çizelge 4.46).

Çizelge 4.46 Kadınların kendi konumlarından memnun olmama nedenleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Okumuş olmak	16	33,3	7	22,6	2	20,0	25	28,1
Zengin olmak	10	20,8	9	29,0	2	20,0	21	23,6
Az çocuklu olmak	1	2,1	2	6,5	1	10,0	4	4,5
Diğer (*)	21	43,8	13	41,9	5	50,0	39	43,8
Toplam	48	100,0	31	100,0	10	100,0	89	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Diğer seçeneğinde; kayıvalide ile yaşama, köy hayatının zorluğu, çocukların okumaması vb. nedenler dahildir.

Kadınların konumlarından memnun olma durumları incelenirken bunu etkileyebilecek olan, köy hayatı hakkındaki fikirleri de alınmıştır. Buna göre kadınların %40,5'i (64 kişi) köy hayatını benimsediklerini ve zorlandıkları bir şey olmadığını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte kadınların %59,5'i (94 kişi) köy hayatını sevmediklerini ve katlanmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.47).

Kadınların en fazla rahatsız oldukları konuların başında tarımsal faaliyetler (%33,0) ve yaşam tarzı (%28,7) gelmektedir. Köylerin küçük yerleşim yerleri olması itibariyle kadınların daha güçlü bir baskı altında olması ve hemen tepki görmesi köylerin hiç beğenilmeyen yönleridir. Bunun dışında kadınların %16,0'ı köydeki altyapı yetersizliğinden rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Köyde mevcut yol, okul, sağlık vb. gibi sorunlar kadınların sürekli şikâyet ettikleri konulardır. Kadınların %11,7'si ekmek yapmaktan, %10,6'sı da dedikodudan rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. İller arasında dağılıma bakıldığında; Erzurum ve Erzincan illerinde kadınların en fazla rahatsız oldukları konuların başında tarımsal faaliyetler (%31,3 ve %40,9) ve yaşam tarzı (%29,7 ve %31,8), Bayburt ilinde ise, ekmek yapmak, tarımsal faaliyetler ve köy altyapı yetersizliği gelmektedir (Çizelge 4.47).

Çizelge 4.47 Köy hayatında beğenilmeyen ama uyulmak zorunda olunan durumlar

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarımsal faaliyetler	20	31,3	9	40,9	2	25,0	31	33,0
Ekmek yapmak	7	10,9	1	4,5	3	37,5	11	11,7
Dedikodu	8	12,5	2	9,1	0	0,0	10	10,6
Yaşam tarzı	19	29,7	7	31,8	1	12,5	27	28,7
Köy altyapısı	10	15,6	3	13,7	2	25,0	15	16,0
Toplam	64	100,0	22	100,0	8	100,0	94	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.48’de kadınların yaptıkları iş hakkındaki fikirleri verilmiştir. Çizelgeden görüldüğü gibi kadınların büyük bir kısmı (%44,3) işlerinden memnun olduklarını, %28,5’i işlerinden az memnun olduklarını, %3,8’i işlerinden çok memnun olduklarını belirtmişlerdir. İşlerinden memnun olan kadınlar genelde kimseye muhtaç olmadan yiyeceklerini temin ettikleri için, memnun olduklarını ifade etmişlerdir. İşlerinden memnun olmayan kadınların oranı ise %20,3’tür.

Çizelge 4.48 Kadınların yaptıkları işlerden memnun olma durumu

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Çok memnunum	5	5,3	1	2,1	0	0,0	6	3,8
Memnunum	41	43,6	19	39,6	10	62,5	70	44,3
Az memnun	28	29,8	14	29,1	3	18,8	45	28,5
Memnun değilim	17	18,1	13	27,1	2	12,5	32	20,3
Hiç memnun değilim	2	2,1	1	2,1	0	0,0	3	1,9
Bilmiyorum	1	1,1	0	0,0	1	6,2	2	1,2
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Yaptıkları işlerden normal derecede ve memnun olmayan kadınların %57,5’i yorucu olduğu için, %23,7’si sevmediği için, %16,3’ü geliri az olduğu için ve %2,5’i ise diğer nedenlerden dolayı yaptıkları işten memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 4.49).

Çizelge 4.49 Kadınların yaptıkları işlerden memnun olmama nedenleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Yorucu	26	55,3	16	57,1	4	80,0	46	57,5
Geliri az	9	19,1	3	10,7	1	20,0	13	16,3
Sevmiyor	10	21,3	9	32,2	0	0,0	19	23,7
Diğer	2	4,3	0	0,0	0	0,0	2	2,5
Toplam	47	100,0	28	100,0	5	100,0	80	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Kadınların, ev dışında tarımsal faaliyetlerde çalışma konusundaki düşünceleri de incelenmiş olup Çizelge 4.50’de verilmiştir. Kadınların %28,5’i (45 kişi) tarımsal faaliyetlerde çalışmamayı isterken, %50,6’sı (80 kişi) zorunlu durumlarda çalışmayı istemektedirler. Anket yapılan kadınların daha çok evde oturma ve çocuklarıyla ilgilenme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Zorunlu durumlarda çalışmayı isteyen kadınlar, köyde başka bir gelir kaynağı olmadığı için gerektiğinde kadının da tarlada çalışması gerektiğini onaylamaktadırlar. Kadınların %19,6’sı (31 kişi) ise tarlada çalışmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.50 Kadınların ev işleri dışında tarımsal faaliyetlerde çalışma hakkındaki düşünceleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Mutlaka çalışmalı	10	10,7	8	16,7	0	0,0	18	11,4
Çalışmalı	6	6,4	5	10,4	2	12,5	13	8,2
Zorunlu durumlarda çalışmalı	46	48,9	25	52,1	9	56,2	80	50,6
Kesinlikle çalışmamalı	19	20,2	3	6,3	2	12,5	24	15,2
Çalışmamalı	11	11,7	7	14,5	3	18,8	21	13,3
Bilmiyor	2	2,1	0	0,0	0	0,0	2	1,3
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Kadınların eğitim hakkındaki düşünceleri Çizelge 4.51’de verilmiştir. Araştırma bölgesindeki kadınların eğitim hakkındaki fikirleri genelde olumlu olup %63,9’u (101 kişi) eğitimin mutlaka olması gerektiğini belirtmişlerdir. Kadınların %28,5’i (45 kişi) eğitimin olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Kadınların %1,2’si (2 kişi) ise eğitimin

olmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Eğitime olumsuz bakan kadınlar genelde köy yerinde eğitimin çok önemli olmadığını ve normal eğitim yerine gelir getirecek kursları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Eğitime olumlu bakan kadınların ise özel bir eğitim tercihleri yoktur. İller arasında dağılıma bakıldığında ise eğitimin mutlaka olması gerektiğini ifade eden kadınların en fazla Erzincan ilinde (%72,9) olduğu, bunu %62,5 ile Bayburt ili ve %59,5 ile Erzurum ili takip etmektedir.

Çizelge 4.51 Kadınların eğitim hakkındaki düşünceleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Mutlaka olmalı	56	59,5	35	72,9	10	62,5	101	63,9
Olmalı	30	31,9	11	22,9	4	25,0	45	28,5
Olmamalı	1	1,1	0	0,0	0	0,0	1	0,6
Kesinlikle olmamalı	1	1,1	0	0,0	0	0,0	1	0,6
Farketmez	4	4,3	2	4,2	2	12,5	8	5,1
Bilmiyor	2	2,1	0	0,0	0	0,0	2	1,3
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Kadınların büyük bir kısmı evliliğin de mutlaka olması gerektiği inancındadırlar (%58,9). Kadınların %19,0'ı olmalı diye düşünürken, %18,3'ü fark etmeyeceğini, %3,8'i ise olmaması gerektiğini belirtmiştir. Kadınların çoğu kendilerine uygun biriyle anlaşarak evlenilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. İller arasında dağılıma bakıldığında ise evliliğin mutlaka olması gerektiğini ifade eden kadınların en fazla Erzurum ilinde (%63,8) olduğu, bunu %62,4 ile Bayburt ili ve %47,9 ile Erzincan ili takip etmektedir (Çizelge 4.52).

Çizelge 4.52 Kadınların evlilik hakkındaki düşünceleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Mutlaka olmalı	60	63,8	23	47,9	10	62,4	93	58,9
Olmalı	17	18,1	10	20,8	3	18,8	30	19,0
Olmamalı	4	4,3	2	4,2	0	0,0	6	3,8
Kesinlikle olmamalı	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Farketmez	13	13,8	13	27,1	3	18,8	29	18,3
Bilmiyor	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Sonuç olarak, anket yapılan kadınların çoğunluğu kendi konumlarından ve içinde buldukları hayat şartlarından çok memnun olmamakla birlikte buna katlanmak zorunda kalmaktadır. Bunun en önemli nedenleri arasında kadına bağlı olmayan altyapı sorunları, köy değer yargıları ve kadının gerek ev, gerekse tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan iş yükünün ağırlığı sayılabilir (Kantar 1996).

4.7.2. Kadınların eşleriyle ilgili beklentileri

Araştırma alanında bulunan kadınların %41,7'si (66 kişi) eşleriyle aralarındaki ilişkinin iyi olduğunu belirtmişlerdir. Kadınların %45,6'sı (72 kişi) aralarındaki ilişkinin normal olduğunu, %7,6'sı (12 kişi) çok iyi olduğunu, %5,1'i ise (8 kişi) kötü olduğunu ifade etmişlerdir.

Kadınların %40,5'i (64 kişi) eşlerinin kendilerine olan davranışlarından memnun olduklarını, %20,3'ü (32 kişi) eşlerinin daha fazla anlayışlı olmasını, %32,9'u (52 kişi) aile işleriyle ilgili kararlarda kendilerine daha fazla danışılmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Kadınların %6,3'ünün (10 kişi) ise herhangi bir düşüncesi yoktur.

Çizelge 4.53'te kadınların aile içerisinde sözlerinin geçerli olmama nedenleri verilmiştir. Kadınların %40,5'i (64 kişi) eğitimsiz olmalarından, %29,8'i (47 kişi) aile büyükleriyle birlikte oturmalarından, %21,5'i (34 kişi) meslek sahibi olmamalarından ve %4,4'ü (7 kişi) zengin olmamalarından dolayı aile içerisinde sözlerinin geçerli olmadığını ifade etmişlerdir. Kadınların %3,8'i (6 kişi) ise konu hakkında fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. İller arasında ki dağılıma bakıldığında, Erzurum ve Erzincan illerinde kadınların ailede sözünün geçerli olamama nedenleri içerisinde eğitimsiz olmaları birinci sırada yer alırken, Bayburt ilinde aile büyükleriyle birlikte oturma ilk sırayı almaktadır.

Çizelge 4.53 Kadınların ailede sözünün geçerli olamama nedenleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Meslek sahibi olması	18	19,1	13	27,1	3	18,8	34	21,5
Zengin olmaması	0	0,0	7	14,6	0	0,0	7	4,4
Aile büyükleriyle oturma	26	27,7	11	22,9	10	62,5	47	29,8
Eğitimsiz olması	46	48,9	16	33,3	2	12,5	64	40,5
Bilmiyor	4	4,3	1	2,1	1	6,2	6	3,8
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.7.3. Kadınların işleri ve ekonomik durumlarıyla ilgili beklentileri

Araştırma alanında anket yapılan kadınların sevdikleri ve hiç sevmedikleri işler incelenirken, kadınlar bu konuda çok fazla düşünmediklerini ve ayırım yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Kadınların %58,9'u (93 kişi) ev işi yapmaktan, %16,5'i (26 kişi) el işi yapmaktan, %10,1'i (16 kişi) bahçe işleriyle uğraşmaktan, %7,6'sı (12 kişi) tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktan hoşlandıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların %4,4'ü (7 kişi) tüm işleri sevdiklerini, %2,5'i (4 kişi) ise bu konuda bir fikirleri olmadığını belirtmişlerdir. İller arasında dağılıma bakıldığında ise ev işi yapmaktan hoşlanan kadınların en fazla Bayburt ilinde (%68,8) olduğu, bunu %61,7 ile Erzurum ili ve %50,0 ile Erzincan ili takip etmektedir (Çizelge 4.54).

Çizelge 4.54 Kadınların sevdikleri işler

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarımsal faaliyetler	9	9,6	3	6,2	0	0,0	12	7,6
Ev işleri	58	61,7	24	50,0	11	68,8	93	58,9
El işi	12	12,8	13	27,1	1	6,2	26	16,5
Bahçe işi	8	8,5	5	10,4	3	18,8	16	10,1
Tüm işler	4	4,2	2	4,2	1	6,2	7	4,4
Fikri yok	3	3,2	1	2,1	0	0,0	4	2,5
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.55'te kadınların sevmedikleri işler verilmiştir. Kadınların %48,1'i (76 kişi) tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktan, %20,9'u (33 kişi) ev işi yapmaktan, %10,7'si (17 kişi) tezek yapmaktan hoşlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların %19,0'ı (30 kişi) ise bu konuda bir fikri olmadığını, %1,3'ü (2 kişi) ise tüm işleri sevmediklerini belirtmişlerdir. İller arasında dağılıma bakıldığında ise tarımsal faaliyetlerden hoşlanmayan kadınların en fazla Erzincan ilinde (%52,1) olduğu, bunu %50,0 ile Bayburt ili ve %45,7 ile Erzurum ili takip etmektedir.

Çizelge 4.55 Kadınların sevmedikleri işler

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarımsal faaliyetler	43	45,7	25	52,1	8	50,0	76	48,1
Ev işleri	22	23,5	4	8,3	7	43,8	33	20,9
Tezek yapmak	10	10,6	7	14,6	0	0,0	17	10,7
Tüm işler	2	2,1	0	0,0	0	0,0	2	1,3
Fikri yok	17	18,1	12	25,0	1	6,2	30	19,0
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Kadınların yeterli ekonomik güçleri olsa, hayatlarında ne gibi değişiklikler yapacakları sorulduğunda; kadınların %32,9'u (52 kişi) şehre yerleşip rahat bir şekilde yaşamak istediklerini belirtilmiştir. Geriye kalan kadınların %24,1'i (38 kişi) ev almak, %22,8'i (36 kişi) çocuklarına iş kurmak, %9,5'i (15 kişi) hacca gitmek ve %6,3'ü (10 kişi) evlerinin eşyasını değiştirmek istediklerini ifade etmişlerdir. Kadınların %4,4'ü (7 kişi) ise bu konuda bir fikri olmadığını belirtmiştir (Çizelge 4.56).

Çizelge 4.56 Kadınların yeterli ekonomik gücü olsa hayatlarında yapacakları değişiklikler

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Çocuklara iş kurmak	18	19,1	17	35,4	1	6,2	36	22,8
Ev almak	23	24,5	12	25,0	3	18,8	38	24,1
Hacca gitmek	12	12,8	0	0,0	3	18,8	15	9,5
Şehre yerleşmek	33	35,1	13	27,1	6	37,4	52	32,9
Ev eşyasını değ.	5	5,3	2	4,2	3	18,8	10	6,3
Fikri yok	3	3,2	4	8,3	0	0,0	7	4,4
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Kadınlara tarım dışında sahip olabilecekleri meslek konusundaki düşünceleri sorulduğunda; kadınların %38,0'ı (60 kişi) öğretmen, %17,1'i (27 kişi) devlet memurluğu, %14,6'sı (23 kişi) din hocası, %13,9'u (22 kişi) hemşirelik, %10,7'si (17 kişi) el sanatları ve %5,7'si (9 kişi) ise diğer cevabını vermiştir. İller arasında dağılıma bakıldığında ise öğretmenlik mesleğini tercih eden kadınların en fazla Bayburt ilinde (%43,8) olduğu, bunu %41,7 ile Erzincan ili ve %35,1 ile Erzurum ili takip etmektedir (Çizelge 4.57).

Çizelge 4.57 Kadınların tarım dışında sahip olunabilecek meslekler hakkında düşünceleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
El sanatları	14	14,9	2	4,2	1	6,2	17	10,7
Hemşirelik	15	16,0	7	14,6	0	0,0	22	13,9
Devlet memurluğu	13	13,8	11	22,9	3	18,8	27	17,1
Öğretmen	33	35,1	20	41,7	7	43,7	60	38,0
Din hocası	16	17,0	4	8,3	3	18,8	23	14,6
Diğer	3	3,2	4	8,3	2	12,5	9	5,7
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Kadınlara tarımsal faaliyetlerle ilgili olarak yapmak isteyip de yapamadıkları bir tarımsal faaliyetin olup olmadığı sorulduğunda; kadınların %75,3'ü (119 kişi) tarımsal faaliyetlerle ilgili olarak yapmak istedikleri, fakat yapamadıkları bir faaliyet

bulunmadığını ifade etmişlerdir. Kadınların %12,7'si (20 kişi) hayvansal üretim faaliyetlerini, %6,3'ü (10 kişi) bitkisel üretim faaliyetlerini ve %5,7'si (9 kişi) ise tüm tarımsal faaliyetleri yapmak istediklerini belirtmişlerdir.

Kadınlara yapmak istedikleri tarımsal faaliyetleri gerçekleştirilememe nedenleri sorulduğunda; kadınların %74,4'ü ekonomik nedenlerden, %10,2'si diğer nedenlerden, %7,7'si eşleri izin vermediği için, %7,7'si ise etraftan çekindikleri için yapmak istedikleri tarımsal faaliyetleri gerçekleştirilemediklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 4.58).

Çizelge 4.58 Kadınların yapmak istedikleri tarımsal faaliyetleri gerçekleştirilememe nedenleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ekonomik nedenler	17	73,9	11	73,3	1	100,0	29	74,4
Eşi izin vermiyor	1	4,3	2	13,3	0	0,0	3	7,7
Etraftan çekiniyor	2	8,7	1	6,7	0	0,0	3	7,7
Diğer	3	13,1	1	6,7	0	0,0	4	10,2
Toplam	23	100,0	15	100,0	1	100,0	39	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.7.4. Kadınların geleceğe yönelik beklentileri

Kadınların sahip oldukları ekonomik olanaklara göre kendi geçim durumlarını değerlendirmeleri istenmiş ve buna göre gelecekte yapmayı planladığı konular sorulmuştur.

Kadınların %65,2'si (103 kişi) kendi geçim durumlarını normal olarak görmektedirler. İyi diyenlerin oranı %25,3 olup, bu kişiler ekonomik durumlarının çoğu zaman kendilerini zorladığını, ama diğer haneler göz önüne alındığında ekonomik durumlarının iyi olduğunu belirtmişlerdir. Kadınların %5,1'i kendi geçim durumlarını çok iyi, %4,4'ü ise kötü olarak değerlendirmişlerdir (Çizelge 4.59).

Çizelge 4.59 Kadınların aile geçim durumu hakkındaki düşünceleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kötü	4	4,2	3	6,3	0	0,0	7	4,4
Normal	55	58,5	34	70,8	14	87,5	103	65,2
İyi	29	30,9	9	18,7	2	12,5	40	25,3
Çok iyi	6	6,4	2	4,2	0	0,0	8	5,1
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.60'da kadınların geleceğe yönelik beklentileri verilmiştir. Kadınların gelecekle ilgili düşünceleri daha çok çocukları ile ilgilidir. Kadınların %34,8'i çocuklarının okumasını, %15,2'si çocuklarını evlendirip çalışmamayı, %25,9'u şehre yerleşmeyi istediklerini ifade etmişlerdir. Şehre yerleşmek isteyen kadınlar bunu hem kendileri hem de çocuklarının geleceği için istemektedirler. Kadınların %17,7'si ise ekonomik nedenlerden dolayı ilerisi için hiçbir fikri olmadığını belirtmişlerdir. İller arasındaki dağılıma bakıldığında, Erzurum ve Bayburt illerinde kadınların geleceğe yönelik beklentileri içerisinde çocukların okuması birinci sırada yer alırken, Erzincan ilinde şehre yerleşmek ilk sırayı almaktadır.

Çizelge 4.60 Kadınların geleceğe yönelik beklentileri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Şehre yerleşmek	21	22,3	15	31,2	5	31,3	41	25,9
Çocukları evlendirme	16	17,0	7	14,6	1	6,2	24	15,2
Ayrı ev açmak	3	3,2	2	4,2	0	0,0	5	3,2
Çocukların okuması	36	38,3	11	22,9	8	50,0	55	34,8
Fikri yok	15	16,0	11	22,9	2	12,5	28	17,7
Diğer	3	3,2	2	4,2	0	0,0	5	3,2
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.61'de kadınların gelecekte kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan unsurlar verilmiştir. Kadınların gelecekte kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan unsurlar arasında evlilik (%43,0) ve çocuk sahibi olmak (%22,8) ilk sıralarda yer

almaktadır. Bunu %6,3 ile sigortalı olmak, %1,3 ile zengin olmak, %0,6 ile meslek sahibi olmak takip etmektedir.

Kadınların %20,3'ü ise ilerisi için hiçbir şeye güvenmemektedir. Bunda etkili olan unsur, kadınların tamamen Allah'tan başka kimseye güvenmemeleridir (Çizelge 4.61).

Çizelge 4.61 Kadınların geleceğini güvende hissettiren unsurlar

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evlilik	40	42,5	17	35,4	11	68,8	68	43,0
Zenginlik	1	1,1	1	2,1	0	0,0	2	1,3
Çocuk sahibi olmak	26	27,7	6	12,5	4	25,0	36	22,8
Meslek sahibi olmak	0	0,0	1	2,1	0	0,0	1	0,6
Sigortalı olmak	5	5,3	4	8,3	1	6,2	10	6,3
Hiçbir şey	17	18,1	15	31,3	0	0,0	32	20,3
Diğer	5	5,3	4	8,3	0	0,0	9	5,7
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.8. Yeniliklerin Benimsenmesi

Yenilik, bir fikrin ya da nesnenin ilk kez algılanmasıdır. Fikir eski bile olsa, kişi tarafından ilk kez algılanıyorsa bir yeniliktir. Gelişmiş toplumlarda çoktan benimsenmiş ve uygulanmakta olan bir teknik, gelişmekte olan toplumlar için bir yenilik olabilir. Her yeniliğin bir düşünce ve bir de materyal boyutu vardır. Sadece düşüncede kalan, uygulamaya konulmayan yeniliklerin kalkınmaya büyük bir katkısı yoktur (Anonim 2011b).

Yeniliklerin benimsenmesi ile yeniliklerin yayılması farklı şeylerdir. Bunlardan birincisi yeni teknolojiyi belirli bir zamanda benimsemiş olanların miktarını gösterir. İkincisi ise, yeni teknolojinin toplumun fertleri arasında belirli bir zaman aralığı içinde yayılma hızını ifade eder (Thirtle ve Ruttan 1987).

Hiçbir yenilik topluma sunulduğu anda, toplumun bütün fertleri tarafından bir anda benimsenemez, bunun için zamana ihtiyaç vardır. Bazı yenilikler ise bir toplumun ancak bir kısmı tarafından benimsenmekte, diğerleri tarafından ise hiçbir zaman benimsenmemektedir (Anonim 2011b).

Çizelge 4.62’de kadınların herhangi bir yeniliği benimsemesinde etkili olan teşvik edici etkenler verilmiştir. Çizelgede görüldüğü gibi kadınların önemli bir kısmı (%48,1) yenilikleri ucuz olduğu için, %25,3’ü basit ve kolay olduğu için, %13,9’u diğer çiftçiler tarafından kabul edilmiş olduğu için, %8,9’u denenebilir olduğu için, %2,5’i ise o konuda bilgi sahibi olduğu için benimsediklerini ifade etmişlerdir. İller arasında karşılaştırma yapıldığında, yenilikleri ucuz olduğu için benimseyen kadınların en fazla Erzincan ilinde (%72,9) olduğu, bunu %50,0 ile Bayburt ili ve %35,1 ile Erzurum ili takip etmektedir.

Çizelge 4.62 Kadınların herhangi bir yeniliği benimsemesini teşvik eden etkenler

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ucuz olması	33	35,1	35	72,9	8	50,0	76	48,1
Bilgi düzeyi	3	3,2	1	2,1	0	0,0	4	2,5
Denenebilir olması	9	9,6	4	8,3	1	6,2	14	8,9
Diğ. çiftçi kabul et ol.	16	17,0	2	4,2	4	25,0	22	13,9
Basit/kolay ol.	32	34,0	5	10,4	3	18,8	40	25,3
Diğer	1	1,1	1	2,1	0	0,0	2	1,3
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.63’te ise kadınların herhangi bir yeniliği benimsemesinde yaşadığı sıkıntılar verilmiştir. Çizelgede görüldüğü gibi kadınların %65,2’si yenilikleri maddi problemlerden dolayı, %31,0’ı yenilikleri maddi problemlerden ve bilgiye ulaşamamaktan dolayı, %3,8’i ise sadece bilgiye ulaşamamaktan dolayı benimsemediklerini ifade etmişlerdir. İller arasında karşılaştırma yapıldığında, yenilikleri maddi problemlerden dolayı benimsemeyen kadınların en fazla Bayburt ilinde (%81,3) olduğu görülmüştür. Bunu %64,9 ile Erzurum ili ve %60,4 ile Erzincan ili takip etmektedir. Ayrıca yenilikleri maddi problemlerden ve bilgiye ulaşamamaktan

dolayı benimsemeyen kadınların oranının ise en fazla Erzincan ilinde (%37,5) olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.63 Kadınların herhangi bir yeniliği uygulamasında yaşanan sıkıntılar

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Maddi problemler	61	64,9	29	60,4	13	81,3	103	65,2
Bilgiye ulaşamamak	5	5,3	1	2,1	0	0,0	6	3,8
Her ikisi	28	29,8	18	37,5	3	18,7	49	31,0
Toplam	94	100,0	48	100,0	16	100,0	158	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.8.1. Yeniliklerin benimsenme süreci

Tarımsal yenilik kavramı, üretim sürecinde kullanılan yeni ya da geliştirilmiş girdi ve yöntemleri kapsamaktadır. Bu kavram, yalnızca yeni bulunmuş bir girdi ya da geliştirilmiş bir yöntemin ilk sunuluşunu içermeyip, yeniliğin herhangi bir ülke ya da yörede yayılmış olsa bile, henüz yayılmadığı topluluklara sunulmasını da kapsar (Talug 1975).

Benimsenme süreci ise belirli bir yeniliğin çiftçiye sunulmasından, sonuçta kabul veya reddedilmesine kadar olan süreçtir. Bu süreç ay, yıl gibi zaman birimleri ile ölçülmekte ve süreç boyunca çiftçi davranışları genel olarak beş farklı aşamada ele alınmaktadır. Bu aşamalar; haberdar olma, ilgi duyma, değerlendirme, deneme, kabul veya reddir. (Aydın 1992).

Haberdar olma, bireyin yeniliğin ilk kez farkında olduğu safhadır. Bu ilk aşamada yeniliğin varlığından haberdar olunur ve bazı genel bilgiler (ön bilgiler) elde edilir. Ancak bu bilgiler eksiktir.

İlgi duyma, bu safhada birey haberdar olduğu yeniliğe ilgi duyar. Yeniliğin yararları ve uygulanmasına ilişkin bilgi arar. O konuda bazı şeyler dinlemek, okumak ve öğrenmek isteğindedir. Bu safha bilgi safhası olarak da adlandırılmaktadır.

Değerlendirme, bireyin daha önce edindiği genel bilgileri kendi özel durumu için eleştirdiği safhadır. Bir başka anlatımla bireyin söz konusu yeniliğin kendi koşullarında uygulanabilirliğini ve kendisine neler kazandırabileceğini, elde ettiği bilgilerin ışığında zihinsel olarak değerlendirdiği safhadır.

Deneme, kendi özel koşulları için yeniliğin değerlendirmesini olumlu olarak yapan birey, yeniliği tümüyle benimsemeden önce onu sınamak ihtiyacını duyar. Örneğin, üretici bu safhada eğer olanak varsa, yeniliği önce işletmenin küçük bir bölümünde uygular.

Benimseme, bireyin yeniliği benimseme kararını verdiği safhadır. Yani üretici tarımsal yeniliği tümüyle ve sürekli olarak uygulamaya geğer. Bu karara ulaşmada deneme safhasında elde edilen sonucun büyük etkisi vardır. Eğer deneme safhasında üreticinin elde ettiği sonuç olumsuz ise, bundan sonra ya yeniliği reddetmeye karar verecektir ya da yeniliğe ilişkin bazı ek bilgiler arayacaktır.

Hiç kuşkusuz bu safhalar bütün bireylerin, tüm yenilikler için teker teker aşmaları gereken safhalar değildir. Bunlar araştırcılara, benimseme olayını açıklama ve incelemede yardımcı olan, bunun yanında üreticilere bu konuda sorular sorulduğunda kolayca anlayabildikleri ve yanıtlayabildikleri kavramlardır (Tatlıdil 1997).

4.8.2. Yeniliklerin benimsenme oranı

Benimseme oranı, belirli bir toplulukta, belirli bir zaman süreci içinde, ele alınan yeniliği benimseyen çiftçi sayısının o topluluktaki toplam çiftçi sayısına oranıdır (Rogers 1972).

Kırsal toplumlarda modernleşme açısından yeniliklerin yayılması ve benimsenmesini incelerken, o toplulukta tarımsal yeniliklerin benimsenme oranı önemlidir. Bu amaçla araştırma alanının modernleşme düzeyini temsil edebilecek ve diğer yeniliklerin benimsenme düzeyi hakkında ipuçları verebilecek beş ayrı tarımsal yeniliğin benimsenme durumu incelenmiş ve Çizelge 4.64’de verilmiştir.

Yeniliklerin benimsenme oranı ayrı ayrı incelendiğinde, ele alınan yeniliklerden sağım hijyeninin en yüksek düzeyde benimsenen yenilik olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların %78,4’ünün benimsediği bu yeniliğin araştırma alanında yayılma sürecini neredeyse tamamlamak üzere olduğunu söylemek olasıdır. Süt sağım makinesi (%59,4) ile suni tohumlama (%50,0) sırasıyla en fazla benimsenmiş yeniliklerdir. Bu yeniliklerle ilgili yoğun yayım çalışmaları yapılmaktadır. Araştırma kapsamında yer alan Erzurum ilinde, Erzurum Valiliği, Atatürk Üniversitesi ve Erzurum Tarım İl Müdürlüğü’nün işbirliği ile tüm ilçe (18 ilçe) ve köylerde (1041 köyde) 2005 yılında başlatılmış ve 2010 yılında sona ermiş Erzurum Büyükbaş Hayvan Islahı Projesi (EBHIP) yürütülmüştür. Bu proje ile araştırma alanındaki kadınların hayvancılığa yönelik yenilikleri benimseme oranlarının daha yüksek olduğu ve etkisinin gelecek yıllarda daha da artacağı söylenebilir. Organik tarım (%19,6) ve tarım sigortası (%4,4) diğer üç yeniliğe göre benimsenme düzeyi daha düşük olan yeniliklerdir. Bunda, kadınların her iki yenilik hakkında yetersiz bilgiye sahip olmalarının ve tarım sigortası için yeterli arazi ve hayvan sayısına sahip olmamalarının, organik tarım için ise verim kaybının olacağı ve pazarlama olanaklarının düşük olacağı düşüncelerinin etkili olduğu söylenebilir. Bu yeniliklerin yeni yayılmaya başladığı hesaba katıldığında gelecek yıllarda benimsenme oranının artacağı mümkündür.

İller arasındaki dağılıma bakıldığında, Erzurum ilinde tüm yeniliklerin benimsenme oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Erzurum ilinde tüm yeniliklerin benimsenme oranının yüksek olmasında EBHIP’nin kapsamında yapılan çiftçi eğitim çalışmalarının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Çizelge 4.64 Tarımsal yeniliklerin benimsenip uygulanma oranları

Yenilikler	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarım sigortası	4	4,3	2	4,2	1	6,3	7	4,4
Suni tohumlama	49	52,1	23	47,9	7	43,8	79	50,0
Süt sağım makinesi	59	62,8	28	58,3	7	43,8	94	59,4
Sağım hijyeni	79	84,1	33	68,8	12	75,0	124	78,4
Organik tarım	21	22,3	7	14,6	3	18,8	31	19,6

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Araştırma kapsamında yer alan beş yenilikten birincisi Tarım sigortasıdır. Tarım, üzeri açık bir fabrikadır. Hal böyle olunca da birçok doğal, sosyal ve ekonomik riskleri vardır. Bu risklerin tarıma verebileceği zararı karşılayan güvence sistemine, genel anlamıyla “Tarım Sigortası” denir. Tarım sigortaları, bitkisel ürünler, hayvanlar, alet ve makineler, tesisler, barınaklar, çiftçi ailesi ve çalışanlarını kapsamaktadır. Ancak, Türkiye’de sigorta olayı çok yeni bir konudur. Tarım sigortaları da tarımcıların çoklukla bilmedikleri bir konudur. Bundan dolayı çiftçiler tarafından pek rağbet görmemektedir. Şu anda, bitkisel ürünlerin ve hayvanların sigortalanması genel anlamda tarım sigortası olarak tanımlanmaktadır (Anonim 2011c).

Çizelge 4.65’te kadınların tarım sigortasını benimseme nedenleri verilmiştir. Çizelgeden de görüldüğü gibi kadınların %57,1’i riski azalttığı için, %14,3’ü gelir kaybını azalttığı için, yine %14,3’ü ürün kaybını azalttığı için ve %14,3’ü ise devlet desteği olduğu için tarım sigortasını benimsediklerini ifade etmişlerdir. Çizelgeden görüldüğü gibi yalnızca Erzurum ilinde bir kadın devlet desteğinin olması sebebiyle tarım sigortasını benimsediğini söylemiştir.

Çizelge 4.65 Kadınların tarım sigortasını benimseme nedenlerine göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Riski azaltması	2	50,0	1	50,0	1	100,0	4	57,1
Gelir kaybını azaltması	0	0,0	1	50,0	0	0,0	1	14,3
Ürün kaybını önlemesi	1	25,0	0	0,0	0	0,0	1	14,3
Komşuların memnun ol.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Devlet desteğinin ol.	1	25,0	0	0,0	0	0,0	1	14,3
Toplam	4	100,0	2	100,0	1	100,0	7	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Anket yapılan kadınlara tarım sigortasını benimsememe nedenleri sorulduğunda ise kadınların %43,7'si sigorta bilgisinin olmadığı, %19,2'si gerekli görmediği, %16,6'sı arazi miktarı ve hayvan sayısının az olduğu, %15,9'u sigorta yaptırma alışkanlığının olmadığı ve %4,6'sı ise primlerin yüksek olduğu cevabını vermiştir. İller arasındaki dağılıma bakıldığında, Bayburt ilinde tarım sigortasını benimsememe nedeni olarak sigorta bilgisinin olmaması cevabının (%53,3) daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunu %45,7 ile Erzincan ili ve %41,1 ile Erzurum ili takip etmektedir (Çizelge 4.66).

Çizelge 4.66 Kadınların tarım sigortasını benimsememe nedenlerine göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Pirimin yüksek ol.	6	6,7	0	0,0	1	6,7	7	4,6
Sigorta alışkan. olmaması	19	21,1	2	4,3	3	20,0	24	15,9
Sigorta bilgisinin olmaması	37	41,1	21	45,7	8	53,3	66	43,7
Zararın öd. inanmaması	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Arazi. mik., hay. az olması	13	14,4	10	21,7	2	13,3	25	16,6
Gerekli görmemesi	15	16,7	13	28,3	1	6,7	29	19,2
Toplam	90	100,0	46	100,0	15	100,0	151	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Araştırma kapsamında yer alan beş yenilikten ikincisi suni tohumlamadır. Hayvan popülasyonunun verim kabiliyetlerini yükseltmek ve yüksek verim kabiliyetlerine sahip hayvan ırklarının devamlılığını sağlamak için bilhassa suni tohumlama büyük önem arz etmektedir. Suni tohumlama, uygun tohumlama zamanında olduğu belirlenen dişi hayvanların genital kanallarına spermaların hijyenik koşullarda nakledilmesidir. Erkek hayvanların doğal aşım ile yaptığı işin, yani tohumun (spermanın) dışının döllenme yollarının en uygun yerine özel aletlerle bırakılması işine (suni tohumlama) denilmektedir.

Araştırma bölgesinde yer alan Erzurum ilinde hayvan ırkının ıslah edilmesi için suni tohumlamanın teşvik edilmesi EBHIP'in ana konusunu oluşturmaktadır. Anket yapılan kadınların %50,0'ı suni tohumlamayı benimsemektedir (Çizelge 4.64).

Çizelge 4.67’de kadınların suni tohumlamayı benimseme nedenleri arasında en önde %44,3’lük oran ile daha iri ve verimli hayvanlar elde etme isteğinin geldiği görülmektedir. Suni tohumlamayı benimsemeye ikinci sırada gelen neden ise %22,9’luk oranla köyde çoğu kişinin yaptırmasıdır. Çizelgeden ineğin gebelik oranının yüksek olmasından dolayı suni tohumlamayı benimseyen kadınların oranının %15,2, suni tohumlama desteğinden faydalanmak için suni tohumlamayı benimseyen kadınların oranının ise %12,6 olduğu görülmektedir. Boğa saklama külfetinden kurtulmak için suni tohumlamayı benimseyen kadınların oranı ise %5,0 olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 4.67 Kadınların suni tohumlamayı benimseme nedenlerine göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
İri, verimli hay. elde ed.	27	55,1	6	26,1	2	28,6	35	44,3
Destek verilmesi	6	12,2	1	4,4	3	42,8	10	12,6
Köyde çoğu kişi yap.	9	18,4	9	39,1	0	0,0	18	22,9
Boğa saklama külf. kur.	2	4,1	2	8,7	0	0,0	4	5,0
İneğin gebelik oranı yük.	5	10,2	5	21,7	2	28,6	12	15,2
Toplam	49	100,0	23	100,0	7	100,0	79	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.68’de suni tohumlamayı benimsememe nedenleri arasında %30,4 ile dini inançların birinci sırada geldiği görülmektedir. İneklerin kısır kalmasından dolayı suni tohumlamayı benimsemeyen kadınların oranı ise %25,3 ile ikinci sırada gelmiştir. Çiftçiler hayvanların gebe olup olmadıklarını kontrol etmediklerinden, genelde ikinci ve üçüncü tohumlamayı yaptırmamaktadırlar. Bunun sonucu olarak ta ilk tohumlama tutmadığı zaman tohumlamanın hayvanın kısır kalmasına neden olduğunu zannetmektedirler. Faydası olduğuna inanmadıklarını neden gösteren kadınların oranı %17,7 olarak, denemelerin başarısız olduğunu neden gösteren kadınların oranı %16,5 olarak belirlenmiştir. Teknik eleman sıkıntısını neden gösteren kadınların oranı %10,1 olarak tespit edilmiştir. Erzurum ilinde suni tohumlamayı benimsememe nedeni olarak dini inançlar (%35,6) birinci sırada gelirken, Erzincan ilinde faydalı olduğuna inanmama (%32,0), Bayburt ilinde ise ineklerin kısır kalması (%55,6) ilk sırada gelmektedir.

Çizelge 4.68 Kadınların suni tohumlamayı benimsememe nedenlerine göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Teknik eleman sıkıntısı	6	13,3	1	4,0	1	11,1	8	10,1
Faydalı olduğuna İnanmama	5	11,1	8	32,0	1	11,1	14	17,7
Denemelerin başarısız ol.	7	15,6	5	20,0	1	11,1	13	16,5
İneklerin kısır kalması	11	24,4	4	16,0	5	55,6	20	25,3
İnançlar	16	35,6	7	28,0	1	11,1	24	30,4
Toplam	45	100,0	25	100,0	9	100,0	79	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Beş yenilikten üçüncüsü süt sağım makinesi, dördüncüsü ise sağım hijyenidir. Hayvancılık sektöründe teknolojinin gelişmesi ile birlikte ileri düzeyde teknolojiden faydalanılmaya başlanmıştır. Faydalanılan teknolojiden biri de hayvanları süt sağım makineleri ile sağmaktır.

Kârlı bir süt besiciliği yapılabilmesi için yetiştiricilerin meme sağlığına önem vermeleri ve sağım tekniklerini bilmeleri zorunludur. Ayrıca hijyenik koşullarda elde edilecekleri kalitesi temiz sütü +4 derecede soğutarak muhafaza etmeleri ve doğal yapısı bozulmadan toplama merkezine en kısa zamanda ulaştırmaları gerekmektedir. Elle yapılan sağımlarda sağımı yapan kişinin temizliğe dikkat etmemesi veya o an için herhangi bir enfeksiyon taşıma olasılığı nedeniyle hayvanların en çok temas edilen memelerinde hastalıklara neden olmaktadır. Bunun yanında sağımı yapan kişinin hassasiyeti ayarlayamaması nedeniyle memeler tahriş de olabilmektedir. Meme sağlığının korunması, beside olan hayvanlardan yüksek verim elde edilebilmesi için sağım makinelerinin kullanılması günümüz şartlarında büyük önem arz etmektedir (Anonim 2011d).

Çizelge 4.69'da kadınların süt sağım makinesini benimseme nedenleri verilmiştir. Çizelgeden de görüldüğü gibi kadınların %73,4'ü kullanımı rahat olduğu için, %12,8'i zamandan tasarruf sağladığı için, %4,3'ü süt verimini artırdığı için ve %4,2'si süt kalitesini artırdığı için ve %5,3'ü ise işgücünden tasarruf sağladığı ve meme ucu temizliği için süt sağım makinesini benimsediklerini ifade etmişlerdir. İller arasındaki

dağılıma bakıldığında, Erzurum ilinde kullanımının rahat olmasından dolayı süt sağım makinesini benimseyen kadınların oranının (%79,6) daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunu %71,4 ile Bayburt ili ve %60,8 ile Erzincan ili takip etmektedir.

Çizelge 4.69 Kadınların süt sağım makinesini benimseme nedenlerine göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kullanımının rahat ol.	47	79,6	17	60,8	5	71,4	69	73,4
Süt veriminin artması	3	5,1	0	0,0	1	14,3	4	4,3
Zamandan tasarruf sağ.	5	8,5	7	25,0	0	0,0	12	12,8
Meme ucu temizliği	2	3,4	0	0,0	0	0,0	2	2,1
Süt kalitesinin artması	2	3,4	2	7,1	0	0,0	4	4,2
İşgücünün ekonomik kul	0	0,0	2	7,1	1	14,3	3	3,2
Toplam	59	100,0	28	100,0	7	100,0	94	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Anket yapılan kadınlara süt sağım makinesini benimsememe nedenleri sorulduğunda ise kadınların %40,6'sı pahalı olduğu, %23,5'i makine temizliğinin zaman aldığı, %20,3'ü geleneklere bağımlı olduğu, %15,6'ı ise kullanmayı bilmediği cevabını vermiştir. İller arasında karşılaştırma yapıldığında, Erzurum (%42,9) ve Erzincan (%45,0) illerinde süt sağım makinesini benimsememe nedeni olarak pahalı olması birinci sırada gelirken, Bayburt ilinde ise makine temizliğinin zaman alması (%55,6) ilk sırada gelmektedir (Çizelge 4.70).

Çizelge 4.70 Kadınların süt sağım makinesini benimsememe nedenlerine göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Pahalı olması	15	42,9	9	45,0	2	22,2	26	40,6
Makine temizliğinin zaman al.	6	17,1	4	20,0	5	55,6	15	23,5
Kullanmayı bilmemesi	6	17,1	3	15,0	1	11,1	10	15,6
Geleneklere bağımlı olması	8	22,9	4	20,0	1	11,1	13	20,3
Toplam	35	100,0	20	100,0	9	100,0	64	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.71'de kadınların sağım hijyenini benimseme nedenleri verilmiştir. Çizelgeden de görüldüğü gibi kadınların %56,5'i hayvan sağlığı açısından gerekli olduğu için,

%30,6'sı insana süt vasıtasıyla bulaşabilecek hastalıkların önlenmesi için, %6,5'i meme enfeksiyonlarının önüne geçilmesi için ve %4,0'ı kaliteli süt elde edilmesi için ve %2,4'ü ise komşuları memnun olduğu için sağım hijyenini benimsediklerini ifade etmişlerdir. İller arasındaki dağılıma bakıldığında, Bayburt ilinde hayvan sağlığı açısından dolayı sağım hijyenini benimseyen kadınların oranının (%91,7) daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunu %54,4 ile Erzurum ili ve %48,4 ile Erzincan ili takip etmektedir.

Çizelge 4.71 Kadınların sağım hijyenini benimseme nedenlerine göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hayvan sağlığı	43	54,4	16	48,4	11	91,7	70	56,5
Komşuların memnun ol.	1	1,3	2	6,1	0	0,0	3	2,4
Bulaşıcı hastalıkların önl.	27	34,2	10	30,3	1	8,3	38	30,6
Kaliteli süt elde edilmesi	2	2,5	3	9,1	0	0,0	5	4,0
Meme enfeksiyon önl.	6	7,6	2	6,1	0	0,0	8	6,5
Toplam	79	100,0	33	100,0	12	100,0	124	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.72'de kadınların sağım hijyenini benimsememe nedenleri verilmiştir. Kadınların %47,0'ı gerekli görmediği için, %26,5'i hayvanların meme uçlarının kurumasından dolayı, %20,6'sı fazla zaman aldığından dolayı ve %5,9'u ise maliyetin fazla olmasından dolayı sağım hijyenini benimsemediklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.72 Kadınların sağım hijyenini benimsememe nedenlerine göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Meme uçlarının kuruması	3	20,0	5	33,3	1	25,0	9	26,5
Fazla zaman alması	2	13,3	4	26,7	1	25,0	7	20,6
Maliyetinin fazla olması	2	13,3	0	0,0	0	0,0	2	5,9
Gerekli görmemesi	8	53,4	6	40,0	2	50,0	16	47,0
Toplam	15	100,0	15	100,0	4	100,0	34	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Araştırma kapsamında yer alan yeniliklerden beşincisi ise organik tarımdır. Organik tarım; üretimde kimyasal girdi kullanmadan, üretimden tüketime kadar her aşaması

kontrollü ve sertifikalı tarımsal üretim biçimidir. Organik tarımın amacı; toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden, çevre, bitki, hayvan ve insan sağlığını korumaktır (Anonim 2011e).

Günümüzde insanlar için en önemli unsurun sağlık olduğu kabul edilmiştir. İnsan sağlığı, kişilerin tükettiği gıdalar ve yaşadığı ortamla doğru orantılıdır. Bu yüzden sağlıklı bir yaşamdan bahsedebilmek için; tıbben insan sağlığına zararı tespit edilmiş her türlü kimyasal girdileri ve yaşadığımız ortamı yaşanmaz hale getirebilecek her türlü olumsuz faktörleri ortadan kaldırmak gerekmektedir. Organik tarım, insan dostu, çevre dostu ve insan sağlığına saygılı bir tarım metodudur. Organik tarım, bir tarım metodunun dışında iyi bir yaşam anlayışı da olmuştur. Organik tarım hakkında bilinçlenmek ve bu anlayışı anlamak da bir destektir. Organik tarım hakkında bilgi sahibi olmuş bir kişinin herhangi bir ortamda konuyla ilgili bilgi vermesi organik tarımın yayılmasına yardımcı olacaktır (Anonim 2011f).

Çizelge 4.73'te kadınların organik tarımı benimseme nedenleri arasında en önde %48,4'lük oran ile daha sağlıklı ve besin kalitesi yüksek ürün elde etme isteğinin geldiği görülmektedir. Organik tarımı benimsemede ikinci sırada gelen neden ise %22,6'lık oranla gelirinin yüksek olmasıdır. Çizelgeden maliyetin düşük olmasından dolayı organik tarımı benimseyen kadınların oranının %19,4, çevreye zarar vermemek için organik tarımı benimseyen kadınların oranının ise %6,4 olduğu görülmektedir. Toprak verimliliğinin korunması için organik tarımı benimseyen kadınların oranı ise %3,2 olarak tespit edilmiştir. İller arasında karşılaştırma yapıldığında, Bayburt ilinde organik tarımı benimseyen üç kadın da daha sağlıklı ve besin kalitesi yüksek ürün elde etme isteğini neden olarak göstermiştir. Erzurum ilinde sağlıklı ve besin kalitesi yüksek ürün elde etme isteğini neden olarak gösteren kadınların oranı %38,1, Erzincan ilinde ise %57,1'dir.

Çizelge 4.73 Kadınların organik tarımı benimseme nedenlerine göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Gelirin yüksek olması	6	28,6	1	14,3	0	0,0	7	22,6
Maliyetinin düşük ol.	4	19,0	2	28,6	0	0,0	6	19,4
Çevreye zarar vermeme	2	9,5	0	0,0	0	0,0	2	6,4
Sağlıklı ürün elde ed.	8	38,1	4	57,1	3	100,0	15	48,4
Toprak verimliliği	1	4,8	0	0,0	0	0,0	1	3,2
Toplam	21	100,0	7	100,0	3	100,0	31	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.74'te kadınların organik tarımı benimsememe nedenleri arasında %54,3 ile bu konuda bilgilerinin olmamasının birinci sırada geldiği görülmektedir. Verim kaybı olacağından dolayı organik tarımı benimsemeyen kadınların oranı ise %19,7 ile ikinci sırada gelmiştir. Gerekli görmediklerini neden gösteren kadınların oranı %15,0 olarak, pazarlama olanaklarının düşük olduğunu neden gösteren kadınların oranı %7,1 olarak belirlenmiştir. Teknik eleman sıkıntısını neden gösteren kadınların oranı ise %3,9 olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 4.74 Kadınların organik tarımı benimsememe nedenlerine göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Pazarlama sıkıntısı	5	6,9	3	7,3	1	7,7	9	7,1
Gerekli görmemesi	10	13,7	9	22,0	0	0,0	19	15,0
Teknik eleman sıkıntısı	3	4,1	2	4,9	0	0,0	5	3,9
Verim kaybı olacağı	9	12,3	14	34,1	2	15,4	25	19,7
Bilgisinin olmaması	46	63,0	13	31,7	10	76,9	69	54,3
Toplam	73	100,0	41	100,0	13	100,0	127	100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.8.3. Kadınların yeniliklerden haberdar olma durumu

Tarımsal yeniliğin benimsenebilmesi için öncelikle o yeniliğin varlığından haberdar olmak gerekir. Bu amaçla kadınların yeniliklerden haberdar olma durumları Çizelge 4.75'te verilmiştir.

Anket yapılan kadınların %65,7'si ele alınan yeniliklerden haberdar olup, %34,3'ü henüz haberdar değildir. Kadınların süt sağım makinesinden %90,5, sağım hijyeninden %79,7, suni tohumlamadan %76,6 ve tarım sigortasından da %43,0 oranında haberdar oldukları belirlenmiştir. Haberdar olma oranı en düşük yenilik ise kadınların %38,6'sının haberdar olduğu organik tarımdır.

Yeniliklerden haberdar olma durumu iller arasında karşılaştırıldığında, Bayburt ilinde kadınların %66,3'ünün ele alınan yeniliklerden haberdar olduğu, Erzincan ilinde %64,2'sinin ve Erzurum ilinde ise %63,4'ünün haberdar olduğu belirlenmiştir. En fazla ve en az haberdar olunan yeniliklerin dağılımı Erzurum ve Erzincan illerinde benzerlik göstermektedir. Haberdar olma oranı en yüksek yenilikler süt sağım makinesi, sağım hijyeni ve suni tohumlamadır. Bayburt ilinde farklı olarak en fazla haberdar olunan yenilik süt sağım makinesi değil de suni tohumlamadır (Çizelge 4.75).

Çizelge 4.75 Kadınların yeniliklerden haberdar olma durumuna göre dağılımı

Yenilikler	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarım sigortası	41	43,6	22	45,8	5	31,3	68	43,0
Suni tohumlama	72	76,6	33	68,8	16	100,0	121	76,6
Süt sağım makinesi	85	90,4	43	89,6	15	93,8	143	90,5
Sağım hijyeni	80	85,1	34	70,8	12	75,0	126	79,7
Organik tarım	34	21,5	22	45,8	5	31,3	61	38,6
Ortalama		63,4		64,2		66,3		65,7

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.76'da da kadınların yeniliklerden haberdar olma süreleri verilmiştir. Çizelgede kadınların %39,4'ünün ele alınan yeniliklerden erken haberdar olduğu, %34,3'ünün haberdar olmadığı, %17,6'sının geç haberdar olduğu, %4,8'inin ilk haberdar olduğu ve %3,9'unun ise yeniliklerden çok geç haberdar olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.76 Kadınların haberdar olma süresine göre dağılımı

Yenilikler	İlk hab. olan		Erken hab. olan		Geç hab. olan		Çok geç hab. olan		Hab.olama yanlar	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarım sigortası	6	3,8	27	17,1	28	17,7	7	4,4	90	57,0
Suni tohumlama	9	5,7	57	36,1	43	27,2	12	7,6	37	23,4
Süt sağım Mak.	11	7,0	108	68,4	18	11,4	6	3,8	15	9,5
Sağım hijyeni	9	5,7	86	54,4	29	18,4	2	1,3	32	20,3
Organik tarım	3	1,9	33	20,9	21	13,3	4	2,5	97	61,4
Ortalama		4,8		39,4		17,6		3,9		34,3

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.8.4. Kadınların yeniliklerden haberdar olmada yararlandıkları bilgi kaynakları

Yeniliklerin kırsal topluma girmesi herhangi bir kanal aracılığı ile olmaktadır. Bu alandaki haberleşme kanallarının düzenlenmesi tarımsal yayımın en önemli konusudur. Çünkü iletilen bu fikir, bilgi ve önerilerle çiftçi kararları etkilenmekte ya da verilecek ilk mesajlarla çiftçi, benimsemeye etkili olacak kurumsal olmayan kaynaklara yöneltilmektedir (Oakley and Garforth 1985).

Bir yeniliğin çiftçilere ulaşmasını sağlayan bilgi kanalları genel olarak, yayım elemanları, komşular, kitle iletişim araçları, resmi tarımsal ya da ticari kuruluşlardır. Bu kanal ya da kanalların türü ve sayısı ise o toplumun hangi tür iletişim kaynaklarından yararlandıkları ile dışa ne denli açıldığına bağlıdır. Bu bakımdan, kimi kırsal toplumlara yeniliklerin girmesi, yayılması kolay olurken, kimi toplumlarda, özellikle geleneksellik özelliği ağır basan toplumlarda, oldukça zor olmaktadır. Kırsal kesime kitle iletişim araçlarının girmesi sonucu, yeniliklerin yayılması ile ilgili kanallarda da değişimler

olmuştur. O zamana değin, yüz yüze iletişim kanalları ile yenilikler kırsal kesime girerken, kitle haberleşme araçlarının kullanılmaya başlanması ile bu kanaldan da yararlanılmaya başlanılmıştır (Aziz 1982).

Kitle haberleşmesi çağımızda çok önem kazanmış bir haberleşme biçimidir. Bilgi ve fikirlerin, büyük ve dağınık bir kitleye, bu amaç için geliştirilmiş araçlarla iletilmesi olarak tanımlanabilir (Olgun 2002). Kitle haberleşme araçlarının tarımsal yayımda kullanılmasının en önemli nedenlerinden biri yüksek hız ve düşük maliyetle bilginin geniş bir alana iletilebilmesidir. Radyo ve televizyon programlarının hazırlanması ve iletilmesi çok masraflı gibi görülse de, maliyet programların ulaştığı milyonlarca kişiye bölündüğünde, bilgi sağlamanın en ucuz yolu olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kitle iletişim araçları yayım elemanının yaptığı bütün görevleri yerine getiremez. Bu araçlar kişisel tavsiye ve destekte bulunamaz. (Oakley and Garforth 1985).

Araştırma alanında beş yenilikten haberdar olma aşamasında yararlanan bilgi kanalları ve dağılımı Çizelge 4.77’de verilmiştir. Çizelgede görüldüğü gibi kadınların yeniliklerden haberdar olmasında en etkili kaynak kitle iletişim araçları olup bu yolla varlığı öğrenilen yeniliklerin başında sağım hijyeni ve organik tarım gelmektedir. Ancak araştırma alanında kitap, dergi gibi basılı yayınlar aracılığıyla tarımsal yeniliklerden haberdar olma olanağının radyo-televizyon gibi görsel ve işitsel araçlara göre çok daha zayıf olduğu tespit edilmiştir. Araştırma alanında yeniliklerden haberdar olmayı sağlayan diğer önemli bilgi kaynağı ise kadınların %34,6’sının yararlandığı komşular olup, özellikle kadınların süt sağım makinesinden haberdar olmasında etkili olmuştur. Yayım elemanlarının haberdar olmada etkisi ise %14,5 olup, kadınların suni tohumlamadan haberdar olmalarında etkili olmuştur.

Kadınların %5,9’u ise yeniliklerden haberdar olmada diğer bilgi kaynaklarından (eşlerinden, öğrenim gördükleri okuldan) yararlandıklarını ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.77 Kadınların yeniliklerden haberdar olmada yararlandıkları bilgi kaynakları

Yenilikler	Yayım elemanları		Komşular		Kitle iletiş. araçları		Diğer		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarım sigortası	1	1,5	19	27,9	38	55,9	10	14,7	68	100,0
Suni tohumlama	66	54,5	31	25,6	22	18,2	2	1,7	121	100,0
Süt sağım Mak.	4	2,8	120	83,9	19	13,3	0	0,0	143	100,0
Sağım hijyeni	7	5,6	26	20,6	87	69,0	6	4,8	126	100,0
Organik tarım	5	8,2	9	14,8	42	68,8	5	8,2	61	100,0
Ortalama		14,5		34,6		45,0		5,9		100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Az gelişmiş toplumlarda, kişilerin yeniliklerden, arkadaşlar, komşular ve yayım servisi aracılığıyla haberdar oldukları, bu da bir yandan sosyal yapılar ve alışkanlıklar diğer yandan az gelişmiş yerlerde okur-yazarlığın düşük ve basılı kitle araçlarının az bulunmasından kaynaklanmaktadır (Wanden Ban and Hawkins 1988).

4.8.5. Yenilikleri benimsemiş kadınların değerlendirilmesi

4.8.5.1. Kadınların yeniliklerle ilgili daha fazla bilgi alma durumu

Kadınlar benimsedikleri yeniliklerle ilgilenme aşamasında bilgilerini artırarak, bir yandan yenilikten yararlanma oranını artırmakta, diğer yandan da yenilikle ilgili gelişmeleri izleyebilmektedirler. Bu amaçla, kadınlardan benimsedikleri yeniliklerle ilgili zihinlerinde oluşan sorunlara cevap bulmadaki davranışları sorulmuştur.

Alınan cevaplardan kadınların %43,6'sının ilgilenme aşamasında yeniliklerle ilgili daha fazla bilgi araştırdıkları, %56,4'ünün ise araştırmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 4.78).

Kadınların en fazla bilgi topladıkları yenilikler, sağım hijyeni, süt sağım makinesi ve tarım sigortasıdır. Daha fazla bilgi alma durumu iller arasında karşılaştırıldığında, Bayburt ilinde kadınların %51,7'sinin ele alınan yenilikler hakkında daha fazla bilgi topladığı, Erzincan ilinde %45,6'sının ve Erzurum ilinde ise %43,0'ının bilgi topladığı

belirlenmiştir. Çizelgeden en fazla bilgi toplanan yeniliğin Erzurum ve Erzincan illerinde sağım hijyeni, Bayburt ilinde ise tarım sigortası olduğu, en az bilgi toplanan yeniliğin ise üç ilde de organik tarım olduğu görülmektedir (Çizelge 4.78).

Çizelge 4.78 Kadınların daha fazla bilgi alma durumuna göre dağılımı

Yenilikler	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarım sigortası	2	50,0	1	50,0	1	100,0	4	50,0
Suni tohumlama	18	36,7	12	52,2	3	42,9	33	41,8
Süt sağım makinesi	26	44,1	12	42,8	4	57,1	42	44,7
Sağım hijyeni	44	55,7	18	54,5	7	58,3	69	55,6
Organik tarım	6	28,6	2	28,6	0	0,0	8	25,8
Ortalama		43,0		45,6		51,7		43,6

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.8.5.2. Kadınların yenilikleri deneme durumu

Deneme, çiftçinin yeniliği gereksinimlerine ve koşullarına uygun hale getirmek için değişiklikler yapabilmesine olanak sağladığı için günden güne daha fazla uygulanmaktadır. Örneğin, yeni bir sebze çeşidini benimsemek isteyen bir çiftçinin, önce denemesi çiftçiye bu üretimin nasıl daha etkin yapılacağına ilişkin ek bilgi ve kararlar kazandırır (Aydın 1992).

Araştırmada, yenilikleri benimsemiş kadınların %57,9'u yeniliği uygulamadan önce denemişlerdir. Kadınların %42,1'i ise izlenimlerine dayalı olarak, denemeksizin yenilikleri işletmelerinde uygulamışlardır (Çizelge 4.78). En fazla denenen yenilik sağım hijyeni iken, en az denenen yenilik ise tarım sigortasıdır. Deneme durumu iller arasında karşılaştırıldığında, Erzincan ilinde kadınların %65,1'inin ele alınan yenilikleri uygulamadan önce denedikleri, Erzurum ilinde %55,8'inin ve Bayburt ilinde ise %51,2'sinin denedikleri belirlenmiştir. Çizelgeden en fazla denenen yeniliğin üç ilde de sağım hijyeni olduğu, en az denenen yeniliğin ise yine üç ilde de tarım sigortası olduğu görülmektedir (Çizelge 4.79).

Çizelge 4.79 Kadınların yenilikleri deneme durumuna göre dağılımı

Yenilikler	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarım sigortası	1	25,0	1	50,0	0	0,0	2	28,6
Suni tohumlama	32	65,3	16	69,6	5	71,4	53	67,1
Süt sağım makinesi	19	32,2	17	60,7	3	42,9	39	41,5
Sağım hijyeni	71	89,9	29	87,9	9	75,0	109	87,9
Organik tarım	14	66,7	4	57,1	2	66,7	20	64,5
Ortalama		55,8		65,1		51,2		57,9

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.8.5.3. Kadınların yenilikleri uygulamasına karar vermede etkili olan faktörler

Kadınların, benimsedikleri yenilikleri uygulamaya karar vermede etkileyen faktörler araştırılarak, kadın kararları üzerinde en etkin kişi ya da kurumlar belirlenmeye çalışılmıştır. Alınan cevaplardan kadınların çoğunun, benimseme kararlarında genellikle eşlerinin etkisi olduğu ve yenilikleri ya denedikten sonra ya da izlenimleri sonucu benimsedikleri anlaşılmıştır. Karar verme aşamasında belirli kaynaklardan etkilenen kadınların, büyük çoğunluğu komşular (%42,4) tarafından etkilenmiş olup, %35,0'ı kitle iletişim araçlarından, %16,5'i yayım elemanlarından etkilenmiştir. Kadınların %6,1'i ise yenilikleri uygulamaya karar verirken hiç kimsenin etkisinde kalmamıştır (Çizelge 4.80).

Çizelge 4.80 Kadınları yenilikleri uygulamaya karar vermelerinde etkili bilgi kaynakları

Yenilikler	Yayım elemanları		Komşular		Kitle iletiş. araçları		Hiç kimse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarım sigortası	0	0,0	5	71,4	2	28,6	0	0,0	7	100,0
Suni tohumlama	50	63,3	19	24,1	5	6,3	5	6,3	79	100,0
Süt sağım Mak.	3	3,2	70	74,5	12	12,8	9	9,5	94	100,0
Sağım hijyeni	8	6,5	20	16,1	86	69,3	10	8,1	124	100,0
Organik tarım	3	9,7	8	25,8	18	58,1	2	6,4	31	100,0
Ortalama		16,5		42,4		35,0		6,1		100,0

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.8.5.4. Kadınların yenilikleri uygulamaya devam etme durumu

Bir yeniliği benimseyip uygulayan bir çiftçi yeniliğin kendine sağladığı yarar ve tatmine göre, üretime devam eder veya vazgeçer (Doğanca 1975). Yenilikleri benimseyip uyguladıktan sonra uygulamaya devam etmeme nedenleri değişik olsa da, genellikle yeniliğin tatmin edici olmaması, işletme koşullarında meydana gelen olumsuz değişiklikler ya da o yeniliğin bir alternatifinin benimsenmesi gibi nedenlerdir. Alternatif yeniliklerin uygulanması dışında diğer nedenlerle uygulamadan vazgeçme yaygın çalışmalarının etkinliğini azaltan önemli bir durumdur (Aydın 1992).

Anket yapılan kadınlara, araştırma bölgesinde benimsenmiş yeniliklere devam etme durumu sorulduğunda, kadınların %20,9'unun ele alınan yenilikleri uygulamaya devam etmeye kararlı olmadıkları belirlenmiştir. Kadınların %79,1'inin ise ele alınan yenilikleri uygulamaya devam etmede kararlı oldukları tespit edilmiştir (Çizelge 4.81).

Kadınların %97,6'sı sağım hijyenini, %89,4'ü süt sağım makinesini, %77,4'ü organik tarımı, %71,4'ü tarım sigortasını ve %59,5'i ise suni tohumlamayı uygulamaya devam edeceklerini ifade etmişlerdir. Yenilikleri uygulamaya devam etme oranı iller arasında sırasıyla Bayburt ilinde %85,9, Erzurum ilinde %79,4 ve Erzincan ilinde ise %75,7 şeklinde olduğu belirlenmiştir. Çizelgeden en fazla uygulamaya devam edilecek yeniliğin Erzurum (%97,5) ve Erzincan (%100,0) illerinde sağım hijyeni, Bayburt ilinde ise tarım sigortası (%100,0) olduğu, en az uygulamaya devam edilecek yeniliğin ise Erzurum ilinde suni tohumlama (%55,1), Erzincan ilinde tarım sigortası (%50,0) ve Bayburt ilinde ise organik tarım (%66,7) olduğu görülmektedir (Çizelge 4.81).

Çizelge 4.81 Kadınların yenilikleri uygulamaya devam etme durumuna göre dağılımı

Yenilikler	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarım sigortası	3	75,0	1	50,0	1	100,0	5	71,4
Suni tohumlama	27	55,1	14	60,9	6	85,7	47	59,5
Süt sağım makinesi	55	93,2	23	82,1	6	85,7	84	89,4
Sağım hijyeni	77	97,5	33	100,0	11	91,7	121	97,6
Organik tarım	16	76,2	6	85,7	2	66,7	24	77,4
Ortalama		79,4		75,7		85,9		79,1

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

4.9. Regresyon Analiz Sonuçları

Çalışmanın yapıldığı bölgede kırsalda yaşayan kadınların yenilikleri benimseme düzeyleri üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi amacı ile 5 farklı regresyon modeli tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bu modellerde bölge için yenilik olarak kabul edilebilecek tarım sigortasını, suni tohumlama, süt sağım makinesi kullanma, sağım hijyenine dikkat etme ve organik tarımı benimseme durumları bağımlı değişken olarak dikkate alınarak modeller oluşturulmuş ve bu modeller lojistik regresyon yöntemiyle tahmin edilmiştir. Ancak beş yenilikten biri olan tarım sigortası çok az sayıda kadın tarafından benimsendiğinden dolayı bu değişken için regresyon modeli tahmin edilememiştir.

Anket çalışmasının yapıldığı alanda suni tohumlamayı benimseme durumunun bağımlı değişken olarak kullanıldığı modeli açıklamada sekiz adet bağımsız değişken kullanılmıştır (Çizelge 4.81). Bölgesel farklılıkların etkisini analiz etmek için kullanılan dummy değişkeninde kadınların Erzurum ilinde ikamet etme durumu 1 diğer illerde ikamet etme durumu 0 olarak alınmıştır.

Çizelge 4.82 Suni tohumlama benimseme durumu için lojistik regresyon analiz sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart hata	P değeri	Mrj Etkiler
Sabit	-11,849	6,830	0,082	-1,756
Yaş	-1,113	0,629	0,077*	-0,165
Eğitim durumu	0,403	1,343	0,004***	0,571
Gelir durumu	3,853	0,522	0,440	0,059
Kooperatife katılma durumu	0,466	1,644	0,776	0,069
B. Baş hayvan sayısı	2,294	1,015	0,023**	0,340
Aile reisinin eğitim durumu	0,191	0,953	0,840	0,028
Aile reisinin yaşı	-1,199	0,729	0,099*	-0,177
İl (Erzurum;1 diğerleri;0)	2,186	1,321	0,098*	0,292
Log likelihood: -12,4			McFadden R Square: 0,886	
			X² (8): 194.206***	

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Kadınların yaşı ile suni tohumlamayı benimseme durumu arasında ters yönde ve %10 önem seviyesinde istatistikî olarak önemli bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Kadınların yaşı arttıkça suni tohumlamayı benimseme eğilimlerinin azaldığı ve genç çiftçi kadınların suni tohumlama yaptırmaya daha fazla istekli oldukları tespit edilmiştir. Gelir ile suni tohumlamayı benimseme arasında pozitif ancak istatistikî olarak önemsiz bir ilişki vardır. Ailenin geliri arttıkça buna paralel olarak suni tohumlama yaptırma eğilimi de artmaktadır. Eğitim durumu ile suni tohumlamayı benimseme arasında pozitif yönde ve %1 önem seviyesinde istatistikî olarak önemli bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Beklendiği doğrultuda eğitim seviyesi yüksek olan kadınların suni tohumlamayı benimseme eğilimlerinin daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Kooperatife katılmanın suni tohumlamayı benimsemeyi olumlu yönde etkilediği ancak istatistikî olarak önemsiz bir ilişki olduğu görülmektedir. Hayvan sayısı ile suni tohumlamayı benimseme durumu arasında %5 önem seviyesinde istatistikî olarak önemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Hayvan sayısı fazla olan ailelerin suni tohumlamayı benimseme eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Aile reisinin yaşı ile suni tohumlamayı benimseme durumu arasında ters yönde ve %10 önem seviyesinde istatistikî olarak

önemli bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Aile reisi daha eğitilmiş olan kadınların suni tohumlamayı daha fazla benimsemeye eğilimli oldukları belirlenmiştir. İl ile suni tohumlamayı benimseme arasında pozitif yönde ve %10 önem seviyesinde istatistiki olarak önemli bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer illerde yaşayan kadınlardan ziyade Erzurum ilinde yaşayan kadınların suni tohumlamayı benimsemeye daha istekli oldukları belirlenmiştir. Değişkenlerin marjinal etkilerine bakıldığında hayvan sayısı fazla olan ailelerin suni tohumlamayı benimseme eğilimleri hayvan sayısı az olanlara göre %34,0 daha fazladır. Yine eğitilmiş kadınların suni tohumlamayı benimseme eğilimleri eğitimsiz kadınlara göre %57,0 daha fazladır. Erzurum ilinde ikamet eden kadınlar diğer illerde ikamet eden kadınlara göre %29,0 daha fazla suni tohumlamayı benimseme eğilimindedirler.

Çizelge 4.83 Süt sağım makinesini benimseme durumu için lojistik regresyon analiz sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart hata	P değeri	Mrj Etkiler
Sabit	-3,913	1,482	0,008	-0,775
Yaş	1,588	0,687	0,020 ^{**}	0,291
Eğitim durumu	0,309	0,874	0,723	0,061
Gelir durumu	1,129	0,495	0,022 ^{**}	0,223
B. Baş hayvan sayısı	1,044	0,366	0,004 ^{***}	0,206
TV izleme sıklığı	1,055	0,458	0,021 ^{**}	0,209
Aile fertlerinin sayısı	-1,908	0,585	0,001 ^{***}	-0,378
Hay. üret. Amacı (Ticari ve her ikisi =1, Aile içi ve yapmayan=0)	0,537	0,886	0,544	0,102
Log likelihood: -37,549			McFadden R Square: 0,639	
			X² (7): 138,203^{***}	

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.83'te kadınların süt sağım makinesini benimseme durumunu gösteren lojistik regresyon analiz sonuçları verilmiştir. Süt sağım makinesini benimseme durumu yedi adet bağımsız değişken ile açıklanmaktadır. Parametrelerin katsayılarına bakıldığında anlamlı olduğu görülmektedir. Anket yapılan bölgede kadın yaşının süt sağım

makinesini benimseme durumunu olumlu yönde etkilediği ve daha yaşlı kadınların süt sağım makinesine daha fazla ihtiyaç duyduğu belirlenmiştir. Gelir ve eğitim durumunun da süt sağım makinesini benimsemeyi olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Eğitimli ve gelir durumu yüksek olan kadınların süt sağım makinesini benimsemeye daha fazla eğilimli oldukları görülmektedir. Regresyon analizinden anlaşılacağı gibi hayvan sayısı fazla olan, hayvancılığı ticari amaçlı yapan ve televizyonu sıklıkla izleyen kadınların süt sağım makinesini daha kolay benimsedikleri anlaşılmaktadır. Aile fertlerinin sayısı da benimseme de etkili olan bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Aile fertlerinin sayısı fazla olan ailelerin süt sağım makinesine çok fazla ihtiyaç duymadıkları tespit edilmiştir. İstatistikî açıdan bakıldığında hayvan sayısı ve aile fertlerinin sayısı %1’de önemli iken, kadının yaşı, gelir durumu ve televizyon izleme sıklığı %5 önem seviyesinde önemli çıkmıştır. Değişkenlerin marjinal etkilerine bakıldığında aile fertlerinin sayısı az olan ailelerin süt sağım makinesini benimseme eğilimleri aile fertlerinin sayısı fazla olan ailelere göre %38,0 daha fazladır. Geliri fazla olan kadınların da süt sağım makinesini benimseme eğilimleri geliri düşük olan kadınlara göre %22,0 daha fazladır. Yine hayvan sayısı fazla olan ailelerin süt sağım makinesini benimseme eğilimleri hayvan sayısı az olanlara göre %21,0 daha fazladır.

Çizelge 4.84 Sağım hijyenini benimseme durumu için lojistik regresyon analiz sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart hata	P değeri	Mrj Etkiler
Sabit	-0,923	1,805	0,609	-0,067
Yaş	-1,210	0,605	0,045**	-0,098
Eğitim durumu	1,334	0,412	0,001***	0,097
Gelir durumu	0,711	0,540	0,187	0,051
B. Baş hayvan sayısı	-0,652	0,348	0,060*	-0,047
İlçeye gidiş sıklığı	-0,587	0,500	0,240	-0,042
TV izleme sıklığı	0,959	0,452	0,033**	0,069
İl (Erzurum;1 diğerleri;0)	1,579	0,630	0,012**	0,136
Log likelihood: -49,563		McFadden R Square: 0,397		X² (7): 65,431***

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Çizelge 4.84'te kadınların sağım hijyenini benimseme durumunu gösteren lojistik regresyon analiz sonuçları verilmiştir. Parametrelerin katsayılarına bakıldığında anlamlı olduğu görülmektedir. Beklendiği doğrultuda gelir ve eğitim seviyesi yüksek olan kadınların sağım hijyenine daha fazla dikkat ettikleri belirlenmiştir. Yine beklediği gibi genç, daha fazla sıklıkla televizyon izleyen ve daha fazla sıklıkla ilçeye giden kadınların sağım sırasında sağım hijyenini uyguladıkları görülmektedir. Hayvan sayısı fazla olan kadınların ise iş yoğunluğunun fazla olmasından dolayı zaman kaybetmemek için çok fazla sağım hijyenine dikkat etmedikleri belirlenmiştir. Ayrıca İl ile sağım hijyenini benimseme arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer illerde yaşayan kadınlardan ziyade Erzurum ilinde yaşayan kadınların sağım hijyenini benimsemeye daha istekli oldukları belirlenmiştir. İstatistikî açıdan bakıldığında eğitim durumu %1'de önemli iken, kadının yaşı, televizyon izleme sıklığı ve il %5 önem seviyesinde, hayvan sayısı ise %10 önem seviyesinde önemli çıkmıştır. Değişkenlerin marjinal etkilerine bakıldığında Erzurum ilinde ikamet eden kadınlar diğer illerde ikamet eden kadınlara göre %13,0 daha fazla sağım hijyenini benimseme eğilimindedirler. Yine eğitilmiş kadınların sağım hijyenini benimseme eğilimleri eğitimsiz kadınlara göre %9,0 daha fazladır. Daha fazla sıklıkla televizyon izleyen kadınların sağım hijyenini benimseme eğilimleri ise daha az sıklıkla televizyon izleyen kadınlara göre %6,0 daha fazladır. Hayvan sayısı az olan kadınların sağım hijyenini benimseme eğilimleri de hayvan sayısı fazla olanlara göre %4 daha fazladır.

Çizelge 4.85 Organik tarımı benimseme durumu için lojistik regresyon analiz sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart hata	P değeri	Mrj Etkiler
Sabit	-22,690	6,658	0,000	-0,079
Yaş	-1,156	0,618	0,061*	-0,004
Eğitim durumu	0,442	0,586	0,450	0,001
Gelir durumu	2,089	0,605	0,000***	0,007
Arazi miktarı	1,435	0,498	0,004***	0,005
TV izleme sıklığı	0,475	0,665	0,475	0,001
Eğitilmeye katılma durumu	4,021	1,984	0,042**	0,014
Arazi tasarruf şekli (Mülk arazi=1, Diğerleri=0) dummy	3,888	1,352	0,004***	0,018
Bitkisel üretim amacı (Ticari ve her ik =1, Aile içi ve yapmayan=0) dummy	4,050	1,602	0,011**	0,024
İl (Erzurum;1 diğerleri;0)	-1,964	1,140	0,084*	-0,009
Log likelihood: -18,554	McFadden R Square: 0,762	X² (8): 119,340***		

Kaynak: Orijinal hesaplamalar

Organik Tarım, ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içermekte olup, esas itibariyle sentetik kimyasal ilaçlar ve gübrelerin kullanımının yasaklanması yanında, organik ve yeşil gübreleme, münavebe, toprağın muhafazası, bitkinin direncini arttırma, üretimde miktar artışını değil ürünün kalitesinin yükseltilmesini amaçlayan bir üretim şeklidir. Toprak erozyonunu önlemek, su kalitesini korumak, enerji tasarrufu yapmak, kimyasalların insanlar üzerindeki olumsuz etkilerinden korunmak, çiftçilerin ve tarımsal işletmelerde çalışan insanların sağlığını korumak, küçük çiftçilere yardım etmek, ekonomiyi desteklemek, daha nitelikli ürün elde etmek, gelecek nesilleri korumak için gereklidir (Anonim 2011h).

Bu kapsamda organik tarımı benimseme durumu bağımlı değişken olarak alınarak lojistik regresyon analizi yapılmıştır (Çizelge 4.85). Parametrelerin katsayılarına bakıldığında anlamlı olduğu görülmektedir. Anket yapılan bölgede genç kadınların organik tarımı benimseme eğiliminin daha fazla olduğu görülmektedir. Yüksek gelir

grubundaki kadınların da organik tarımı önemsedikleri ve uyguladıkları belirlenmiştir. Eğitim durumu, arazi varlığı, Tv izleme sıklığı ve eğitimlere katılma durumunun organik tarımı benimsemeyi olumlu yönde etkilediği analiz sonuçların da görülmektedir. Arazi tasarruf şeklinin de organik tarımı benimseme de etkili olan bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Mülk arazisi fazla olan ailelerin organik tarımı daha fazla benimseme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Yine regresyon analizinden anlaşılacağı gibi bitkisel üretimi ticari amaçlı yapan ve Erzurum ilinde ikamet eden kadınların organik tarımı daha kolay benimsedikleri anlaşılmaktadır. İstatistikî açıdan bakıldığında gelir durumu, arazi miktarı ve arazi tasarruf şekli %1’de önemli iken, eğitimlere katılma durumu ve bitkisel üretim amacı %5 önem seviyesinde, kadının yaşı ve il ise %10 önem seviyesinde önemli çıkmıştır. Değişkenlerin marjinal etkilerine bakıldığında bitkisel üretimi ticari amaçla yapan ailelerin organik tarımı benimseme eğilimleri bitkisel üretimi ticari amaçla yapmayan ailelere göre %2,0 daha fazladır. Yine mülk arazisi olan kadınların da organik tarımı benimseme eğilimleri kira veya ortak arazisi olan kadınlara göre %2,0 daha fazladır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Kırsal alanda üretim faaliyetlerine yoğun bir biçimde katılan kadınlar, gelişmekte olan ülkelerde kırsal ekonomi için temel güç kaynağıdır. Ancak bu güç kaynağı, çoğunlukla karşılığı ödenmeyen ücretsiz aile işçisi emeği olarak görünmekle birlikte, tarımsal üretimin önemli bir bölümü bu emeğe dayanmaktadır. Ne var ki, kadınların gerçekleştirdikleri işler, üretim sürecinin rutin, ağır ve vasıfsız işleridir. Mekanize ve nitelikli işleri erkekler yapmaktadır. Oysa kadınların yeniden üretim (doğurganlık) etkinliği ile aile yaşamının sürdürülmesi için gerekli tüm temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetleri düşünülürse, kırsal alanda aşırı çalıştıkları da bir gerçektir.

Kadın, bir anne olarak toplumsal yapının en küçük ve en temel birimi olan ailenin gelirini yiyecek olarak sofraya taşıyarak, çocukların doğru beslenmesine, bunun sonucunda da bedensel ve zihinsel olarak sağlıklı gelişmelerine katkı sağlar. Aynı zamanda da bilgi birikimini, davranış biçimlerini ve kültürünü çocuklarına aktararak onların eğitiminde önemli bir rol oynar. Bu görevi eksiksiz yaptığı sürece, toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yapısındaki gelişmelere de katkı sağlar.

Günümüzün en belirgin özelliklerinden birisi de teknolojinin hızla değişmesidir. Üretim teknik ve yöntemleri sürekli olarak gelişmektedir. Tarım da bu gelişmeden soyutlanamaz. Tarımsal üretimin her aşamasında sayısız teknolojik yenilik, üreticilerin kullanımına sunulmaktadır.

Türkiye gibi nüfusu hızla artan, kişi başına düşen ortalama gelir düzeyi düşük ve sanayileşme sürecinde bulunan ülkelerde tarım ürünlerine olan gereksinme her yıl önemli oranlarda yükselmektedir. Türkiye’de bu nedenle birim alandan sağlanan üretimin artırılması yeni teknolojilerin (üretim teknik ve yöntemleri) kullanılmasıyla olanaklıdır. Çünkü tarımda üretimi kısıtlayıcı etmenlerden en önemlisi olan işlenebilir arazi sınırları çoktan aşılmış bulunmaktadır.

Ülkemizde tarımsal gelişmenin birinci koşulu olduğu kabul edilen yeni teknolojiler, tarımsal araştırma kurumları ve üniversiteler tarafından üretilmekte ve geliştirilmektedir. Fakat unutmamak gerekir ki yeni teknoloji ancak üreticiler tarafından uygulamaya konulduğu zaman bir toplumsal yarar sağlar. Bu nedenle bir uygulama değeri taşıyan her yeni teknik bilgi, hızla üreticilere iletmeli ve benimsemeleri sağlanmaya çalışılmalıdır.

Çalışmanın amacı; kırsal kadınların yenilikleri benimsemelerini etkileyen faktörleri belirlemek ve sorunları saptamaktır. Ayrıca bu ana amaca bağlı olarak tarımsal ve tarım dışı üretim faaliyetlerine katılan, bunun yanında ev işlerini yürüten, annelik görevini yerine getiren kırsal kadınların, toplumsal yaşamdaki sosyal ve ekonomik durumlarını ortaya koymak, sorunlarını saptamak, günlük zamanlarını nasıl kullandıklarını, bunun ne kadarını kendilerini geliştirmeye ayırdıklarını belirlemek, gelecekle ilgili beklentilerini ve yeniliği benimseme konusunda ne ölçüde istekli olduklarını, yeniliklere yaklaşımlarını ve içinde buldukları psikolojik durumlarını ve yenilikleri benimserken gösterdikleri tepkileri ve davranışları belirlemek, yenilikleri öğrenmesinde ve benimsemesinde hangi kanalların etkili olduğunu tespit etmek ve yeniliklerden haberdar olmasında ve yenilikleri benimsemesinde hangi özelliklerinin etkili olduğunu ortaya koymaktır.

Bu temel amaçların gerçekleştirilebilmesi için kullanılan çalışmanın materyalini, Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinde 15 ilçeye ait 60 köyde bulunan kadınlar ile yapılan 158 adet anket çalışması oluşturmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili literatür, kamu ve özel kuruluşlardan sağlanan bilgiler, Tarım ve Köyişleri Bakanlığına ve Türkiye İstatistik Kurumuna (TÜİK) ait yayınlar ve web sitelerinden elde edilen bilgiler ve uzman görüşleri de çalışmada kullanılan materyal arasında yer almıştır. Anket çalışmasından elde edilen veriler için LIMDEP paket programı kullanılarak deskriptif ve regresyon analizler yapılarak sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

Araştırma bölgesinde çekirdek aile tipinin daha yaygın (%64,6) olduğu, geniş aile tipinin ise %35,4'lük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Türkiye genelinde çekirdek aile tipi %80,7 iken geniş aile tipinin %19,3 olduğu belirlenmiştir (TÜİK, 2006).

Ankete katılan kadınların yaklaşık %24,0'ının 35-44 yaş grubunda olduğu, bunu sırasıyla %19,0 ile 45-54 ve 55-64 yaş grubunun izlediği görülmektedir. Yaş ile tarımsal yeniliklerin benimsenmesi arasında olumlu bir bağıntının olduğu belirlenmiştir (Taluğ 1975).

Domates üretiminde yeniliklerin yayılması ve benimsenmesi üzerine yapılan bir araştırmada, yeniliklerin benimsenmesinin üreticilerin yaşı ile ilgili olduğu belirlenmiştir. 31-60 yaş grubundaki çiftçilerin gübrelemeyi, 16-31 yaş arasındakilere göre erken dönemde benimsedikleri saptanmıştır (Hoşgör 1995).

Mısır tarımında teknolojinin yayılmasında etkili olan faktörlerin belirlenmesi ile ilgili bir araştırmada, benimseme döneminin cinsiyet ve yaş ile ilgili olduğu belirlenmiştir (Morris 1999).

Kadınların, %44,9'unun ilkokul mezunu ve %41,8'inin ise okur-yazar olmadığı belirlenmiştir. Oysa genç ve eğitimli nüfusu fazla olan topluluklar, yeniliklerin yayılması ve benimsenmesi konusunda her zaman daha avantajlıdır. Daha önce yapılan çalışmalarda Doğu Anadolu Bölgesi'nde kadınların %37,0'ının okur-yazar olmadığı tespit edilmiştir. Türkiye'deki kadınların %21,5'inin herhangi bir öğrenim kurumundan mezun olmadığı, %37,2'sinin ilkokul mezunu, %2,5'inin ilköğretim, %4,9'unun ortaokul, %10,6'sının lise mezunu ve %3,9'unun ise yüksekokul ve fakülte mezunu olduğu belirtilmiştir (Yurttaş vd 2005).

Yine Ankara'nın Polatlı ilçesinde "Bu Toprağın Sesi" programını izleyen denekler üzerinde programın etkinliğini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, deneklerin eğitim düzeyleri ile programdan izledikleri yeni bir tarım tekniğini uygulama durumu arasındaki ilişkinin önemli olduğu saptanmıştır. Araştırmada ortaokul ve lise mezunu olan deneklerin tamamının programdan izledikleri yeni bir tarım tekniğini uyguladıkları tespit edilmiştir. Araştırmanın bu bulgusunun, programdan izledikleri yeni bir tarım tekniğini uygulayan deneklerin; uygulamayan deneklere oranla daha eğitimli olduğu ve

eğitim düzeyinin denekleri yeniliklere açık ve anlatılanları anlayabilen bir sosyal yapıya ulaştırmasıyla açıklanabilir olduğu belirtilmiştir (Anonim 1997).

Anket yapılan kadınların %45,6'sının 16-18 yaşlarında evlendikleri görülmekte, bunu %30,4 ile 19-21 yaş grubu, %15,2 ile de 13-15 yaş grubu takip etmektedir. 25 yaş üstü evlenen kadınlar ise %5,6 düzeyindedir. Türkiye'de ise kadınların %6,2'sinin 14 yaşından küçük, %27,8'inin 15-17 yaş grubu, %23,1'inin 18-19 yaş grubu, %18,7'sinin 20-21 yaş grubu, %11,4'ünün 22-23 yaş grubu, %6,4' ünün 24-25 yaş grubu ve yine %6,4' ünün ise 26 yaş üstü evlendiği belirlenmiştir (Tezcan ve Coşkun 2004).

Görüşme yapılan ailelerin %50,6'sının 500-699 TL arasında aylık gelire sahip oldukları görülürken 700-899 TL arasında aylık gelire sahip olan ailelerin oranı %15,9 olarak tespit edilmiştir. 1500 TL'nin üzerinde aylık gelire sahip olan ailelerin oranı ise %6,3 olarak en düşük paya sahip olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi ifti geliri ile yeniliklerin benimsenmesi arasında doğru orantı vardır. Yani erken benimseyenlerin gelir seviyesi geç benimseyenlere oranla daha yüksektir (Aktaş vd. 2003). Gelir seviyesinin yksekliti, tarımsal yayım faaliyetlerine olan ilgi ve isteği de arttırmaktadır (Yavuz vd. 2005). Ayrıca işletmecinin gelir seviyesinin etkilediği yaşam standardı ve kullandığı tarım tekniği düzeyinin yeniliklerin benimsenmesi üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir (şelli 2001).

Çalışmayla katılan ailelerin %9,5'inin herhangi bir sosyal güvencesi bulunmaz iken, %33,6'sının SSK, %29,7'sinin yeşil kart, %19,6'sının bağ-kur ve %7,6'sının ise emekli sandığı ve diğer sosyal güvence durumuna sahip olduğu görülmektedir. Tarımsal yayım açısından bakıldığında ise, sosyal güvence durumuna sahip olan çiftçilerin olmayanlara göre yeni teknolojileri daha fazla takip ettiği ve daha fazla tarımsal yayım hizmetini almaya istekli olduğu belirlenmiştir (Yavuz vd. 2005).

Görüşme yapılan ailelerin %83,5'inin Ziraat Odası, Kooperatif veya herhangi bir birliğe ye olmadığı görülmektedir. Tarımsal yayım açısından, kooperatife üyelik tarımsal yayım hizmetlerini talep etmeyi ve bu hizmetlerden faydalanmayı olumlu yönde

etkilemektedir. 2008 yılında Erzurum’da yapılan bir çalışmada ise çiftçilerin %83’ünün Ziraat Odası, kooperatif veya herhangi bir birliğe üye olduğu tespit edilmiştir (Sezgin 2008).

Ankete katılan kadınların %37,3’ünün ayda bir kez, %32,9’unun daha az ve %29,8’inin ise haftada bir veya daha fazla ilçe merkezine gittikleri belirlenmiştir. Köylülerin köy dışına çıkış sıklığı ile kırsal kesimin gelişmesi arasında olumlu bir bağıntı vardır. İlçe merkeziyle ilişki yeni tekniklerin yayılıp benimsenmesi, büyük şehirlerle ilişki ise toplumsal gelişme hızını artırmaktadır.

Çalışmaya katılan ailelerin %30,9’u 6-20 da arasında, %30,2’sinin ise 21-60 da arasında arazi varlığına sahip olduğu tespit edilmiştir. İşletmenin sahip olduğu arazi büyüklüğünün yeniliklerin benimsenmesi üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir (Şelli 2001). İşletmelerin arazi genişliği arttıkça üretim ve verimliliği arttırmak için teknolojik gelişmelere daha fazla ilgi göstermektedirler ve yakından takip etmektedirler. Bu yüzden arazi genişliği arttıkça tarımsal yayım faaliyetlerine olan talepte artmaktadır (Yavuz vd. 2003). Görüşülen ailelerin çoğunluğu mülk (%63,3) ve %30,9’u ise kira olarak araziyi işlemekte olup ortağa arazi işleme çok yaygın değildir.

Ankara’nın Polatlı ilçesinde yapılan bir araştırmada yağmurlama sulama yöntemini erken benimseyen çiftçilerin ortalama işletme büyüklüklerinin, geç benimseyenlerin ortalama işletme büyüklüğünün yaklaşık 1,5 katı olduğu belirtilmiştir (Tatlıdil 1989).

Ankara’nın Çubuk ilçesinde televizyonun tarımsal programlarının izlenmesi ve etkileri üzerine yapılan bir çalışmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile sahip olunan işletme arazisi genişliği arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu, öğrenenlerin daha geniş işletme arazisine sahip olduğu belirlenmiştir (Ceylan 1988).

Rogers and Shoemaker (1971)'a göre; yapılan birçok araştırmada işletme büyüklüğünün tarımsal yenilikleri benimseme davranışını etkileyen bir etmen olduğu genellikle kabul edilmektedir. Tarım üreticilerinin, yeniliklere karşı davranışları ile işletme büyüklükleri arasındaki bağıntıyı inceleyen 227 araştırmadan %67'sinde yani 152 araştırmada, önemli bir bağıntı bulunurken %33'ünde ise önemli bir bağıntı bulunmamıştır (Demiryürek 1993).

Ankete katılan işletmelerin %22,8'inin hiç büyükbaş hayvanının olmadığı tespit edilmiştir. %31,0'ının 1-5 arası hayvana sahip olduğu, %17,7'sinin 6-9 arası hayvana sahip olduğu ve %7,6'sının da 20 den fazla hayvana sahip olduğu görülmektedir. Türkiye ortalamasına göre 10 ve üzeri hayvan varlığına sahip olunan işletmelerin oranı %1,5 olarak belirlenmiştir. Bu oran çalışmanın yapıldığı bölgede yaklaşık %28,5'e çıkmaktadır. Hayvan sayısı fazla olmasına rağmen büyük bir çoğunluğunun yerli ırklardan (%65,7) oluştuğu görülmüştür. Bu durum yöredeki çiftçilerin daha fazla uğraşarak daha az gelir elde ettikleri anlamına gelmektedir. 2007 yılı verilerine göre Erzurum genelinde yerli ırk %55,4, melez ırk %41,4 ve kültür ırkı ise %3,3'tür (TÜİK 2007). Karlı bir hayvancılık yapılabilmesi için daha iri ve verimli hayvanlarla çalışılması gerekmektedir. Halbuki hem Erzurum genelinde hem de araştırmanın yapıldığı bölgede yerli ırkın oranı oldukça fazladır.

Araştırma alanındaki ailelerin çok az bir kısmında el sanatları mevcuttur. Özellikle dikiş-nakiş ve iğne oyası yapımı yaygındır. Kadınların %18,4'ünde el sanatlarından biri veya ikisi bulunmaktadır. Kadınların %81,6'sında ise hiçbir faaliyet yoktur.

Araştırma alanında kadınlar bütün bir yıl boyunca sürekli olarak hayvansal üretim faaliyetlerinde ve ev işleriyle uğraşmakta, bitkisel üretim faaliyetleri ise genellikle yaz dönemlerinde yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla kadınlar her gün hayvansal üretim ve günlük işlerde 9,4 saat çalışmakta, yaz dönemlerinde bitkisel üretim faaliyetlerinin yoğunlaşmasıyla birlikte, bu değer 10,9 saate çıkmaktadır. El sanatları için kadınlar ortalama olarak 1,8 saatlerini ayırmaktadırlar. Toplam olarak kadınlar günde ortalama 12,7 saat çalışmaktadırlar. Erkeklerin bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerindeki

çalışma süreleri kadınlardan fazla olmasına rağmen, el işi ve ev işlerinin olmamasından dolayı sadece 6,0 saattir. Araştırma alanında erkekler çoğunlukla mekanize olmuş işleri veya pazarlama faaliyetlerini yürüttüklerinde kadınlar emek-yoğun işlerde çalışmakta ve işleri daha da zorlaşmaktadır.

Adana ve İçel illerinin dağ köylerinde yapılan bir çalışmada ise deneklerin (64) günde ortalama olarak 10,3 saat çalıştıkları, erkeklerin bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerindeki çalışma sürelerinin de sadece 2,7 saat olduğu belirlenmiştir (Kantar 1996).

Görüşme yapılan kadınların ev ve tarımsal faaliyetlerden arta kalan zamanlarının çoğunu komşu ziyareti (%48,5) yaparak geçirdikleri görülmektedir. Kadınların %41,9'u televizyon izleyerek ve radyo dinleyerek, %7,9'u dikiş-nakış yaparak zamanlarını geçirmektedirler. Kadınların gazete okuma alışkanlıkları yok denecek kadar azdır. Bunda eğitim oranının düşük olması ve maddi yetersizlikler etkili olmaktadır.

Anket yapılan kadınların %71,5'i görücü usulü ile evlenirken, %19,6'sı anlaşarak, %8,3'ü kaçarak, %0,6'sı da berdel usulü ile evlenmiştir. Çok eşlilik olayına incelenen köylerde rastlanmamıştır. Araştırma alanında akraba evliliği hala önemini korumaktadır. Anket yapılan kadınların %25,3'ü akraba evliliği yapmıştır. Türkiye'de ise kadınların %78,4'ünün görücü usulü ile, %15,7'sinin anlaşarak, %3,9'unun kaçarak, %2,0'nin da berdel usulü ile evlendiği belirlenmiştir (Yıldırak vd 2002).

Araştırma kapsamına alınan köylerin bir kısmında ev ekonomisi, kadınlara ve erkeklere yönelik tarımsal pratikler ve aile planlaması gibi konularında eğitimler verilmiştir. Anket yapılan kadınlardan 36'sı bu eğitimlerden haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Araştırma alanındaki kadınların yalnızca %10,1'i bu eğitimlere katılmıştır. Dolayısıyla araştırma alanındaki kadınların %89,9'u bu eğitimlere katılmamıştır. Eğitimlere katılan kadınların büyük bir kısmı (%50,0) elde ettiği fayda için bilgi artışını göstermiştir. Kadınların %31,3'ü, kendi işini görebilmeyi göstermiştir. Eğitime katılan kadınlardan

bir kişi (%6,2) ise aldığı eğitimden hiçbir fayda sağlamadığını belirtmiştir. Kadınlar genelde ev ekonomisi ve sağlıkla ilgili eğitimleri tercih etmektedirler.

Anket yapılan kadınların yayım elemanlarından beklentileri içerisinde tarımsal destekleme (%37,3), yeni teknoloji ve bilgilerin uygulanarak gösterilmesi (%27,8), en kârlı ürünlerin tanıtılması (%15,2) ve görsel araçların kullanılması (%8,9) yer almaktadır.

Anket yapılan kadınların %50,6'sı kendi konumlarından az memnun olduklarını belirtmiştir. Kadınların %32,9'u konumlarından memnun olduklarını, %10,8'i konumlarından çok memnun olduklarını ve %5,7'si ise konumlarından memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların en fazla rahatsız oldukları konuların başında tarımsal faaliyetler (%33,0) ve yaşam tarzı (%28,7) gelmektedir. Köylerin küçük yerleşim yerleri olması itibariyle kadınların daha güçlü bir baskı altında olması ve hemen tepki görmesi köyün hiç beğenilmeyen yönleridir. Bunun dışında kadınların %16,0'ı köydeki altyapı yetersizliğinden rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Köyde mevcut yol, okul, sağlık vb. gibi sorunlar kadınların sürekli şikâyet ettikleri konulardır. Kadınların %11,7'si ekmek yapmaktan, %10,6'sı da dedikodudan rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Kadınların %50,6'sı zorunlu olmadıktan sonra tarımsal faaliyetlerde çalışmayı istemektedirler.

Kadınların gelecekte önemli bir beklentileri olmamakla beraber karamsar da değillerdir. Kadınların %34,8'i çocuklarının okumasını, %15,2'si çocuklarını evlendirip çalışmamayı, %25,9'u şehre yerleşmeyi istediklerini ifade etmişlerdir. Şehre yerleşmek isteyen kadınlar bunu hem kendileri hem de çocuklarının geleceği için istemektedirler. Kadınların %17,7'si ise ekonomik nedenlerden dolayı ilerisi için hiçbir düşünceleri olmadığını belirtmişlerdir. 2002 yılında yapılan bir çalışmada ise Türkiye'deki kadınların %23,6'sının ev ve araba almak, %21,8'nin evlerinde rahat bir yaşam sürmek ve %7,9'unun ise çocuklarının okumasını istedikleri belirlenmiştir (Yıldırak vd 2002).

Çalışmaya katılan kadınların %48,1'i yenilikleri uygulamaya karar verirken ucuz olmasının etkili olduğunu belirtmiştir. Kadınların %25,3'ünde uygulanacak yeniliğin basit ve kolay olmasının, %13,9'unda diğer çiftçiler tarafından kabul edilmiş olmasının, %8,9'unda denenebilir olmasının, %2,5'inde ise o konuda bilgi sahibi olunmasının etkili olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda yeniliğin benimsenmesinde ucuz olması ve basit ve kolay olmasının ön plana çıktığı söylenebilir. Yeniliklerin benimsenmemesinin en önemli nedenleri yeniliklerin pahalı ve yeniliklerle ilgili bilgilerin yetersizliğidir.

Araştırma alanında beş yeniliğin (tarım sigortası, suni tohumlama, süt sağım makinesi, sağım hijyeni, organik tarım) ortalama olarak %42,4 oranında benimsendiği, kadınların %57,6'sının ele alınan yenilikleri henüz benimsemediği belirlenmiştir. Ele alınan yeniliklerden sağım hijyeninin en yüksek düzeyde benimsenen yenilik olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların %78,4'ünün benimsediği bu yeniliğin araştırma alanında yayılma sürecini neredeyse tamamlamak üzere olduğunu söylemek olasıdır. Süt sağım makinesi (%59,4) ile suni tohumlama (%50,0) sırasıyla en fazla benimsenmiş yeniliklerdir. Organik tarım (%19,6) ve tarım sigortası (%4,4) diğer üç yeniliğe göre benimsenme düzeyi daha düşük olan yeniliklerdir. Bunda, kadınların her iki yenilik hakkında yetersiz bilgiye sahip olmalarının ve tarım sigortası için yeterli arazi ve hayvan sayısına sahip olmamalarının, organik tarım için ise verim kaybının olacağı ve pazarlama olanaklarının düşük olacağı düşüncelerinin etkili olduğu söylenebilir.

Anket yapılan kadınların %65,7'si ele alınan yeniliklerden haberdar olup, %34,3'ü henüz haberdar değildir. Kadınların süt sağım makinesinden %90,5, sağım hijyeninden %79,7, suni tohumlamadan %76,6 ve tarım sigortasından da %43,0 oranında haberdar oldukları belirlenmiştir. Haberdar olma oranı en düşük yenilik ise kadınların %38,6'sının haberdar olduğu organik tarımdır. Kadınların %39,4'ünün ele alınan yeniliklerden erken haberdar olduğu, %34,3'ünün haberdar olmadığı, %17,6'sının geç haberdar olduğu, %4,8'inin ilk haberdar olduğu ve %3,9'unun ise yeniliklerden çok geç haberdar olduğu görülmektedir.

Kadınların yeniliklerden haberdar olmasında en etkili kaynak kitle iletişim araçları olup bu yolla varlığı öğrenilen yeniliklerin başında sağım hijyeni ve organik tarım gelmektedir. Ancak araştırma alanında kitap, dergi gibi basılı yayınlar aracılığıyla tarımsal yeniliklerden haberdar olma olanağının radyo-televizyon gibi görsel ve işitsel araçlara göre çok daha zayıf olduğu tespit edilmiştir. Araştırma alanında yeniliklerden haberdar olmayı sağlayan diğer önemli bilgi kaynağı ise kadınların %34,6'sının yararlandığı komşular olup, özellikle kadınların süt sağım makinesinden haberdar olmasında etkili olmuştur. Yayım elemanlarının haberdar olmada etkisi ise %14,5 olup, kadınların suni tohumlamadan haberdar olmasında etkili olmuştur. Kadınların %5,9'u ise yeniliklerden haberdar olmada diğer bilgi kaynaklarından (eşlerinden, öğrenim gördükleri okuldan) yararlandıklarını ifade etmişlerdir.

Isparta İlinde elma işletmelerinde yeniliklerin ve araştırma sonuçlarının benimsenme düzeyleri ve etki değerlendirmeleri üzerine yapılan bir araştırmada, deneklerin yeniliklerden haberdar olmasında %49,20 yerel kaynakların etkili olduğu, kozmopolit kaynakların ise %50,80 etkili olduğu belirlenmiştir. Yeniliklerin benimsemesinde ise yerel kaynakların kozmopolit kaynaklara göre azda olsa biraz daha fazla etkili olduğu (%53,12) tespit edilmiştir (Bayav 2007).

Kadınların %43,6'sının ilgilenme aşamasında yeniliklerle ilgili daha fazla bilgi araştırdıkları, %56,4'ünün ise araştırmadığı tespit edilmiştir. Kadınların en fazla bilgi topladıkları yenilikler, sağım hijyeni, süt sağım makinesi ve tarım sigortasıdır.

Araştırmada, yenilikleri benimsemiş kadınların %57,9'unun yeniliği uygulamadan önce denedikleri belirlenmiştir. Kadınların %42,1'i ise izlenimlerine dayalı olarak, denemeksizin yenilikleri işletmelerinde uygulamışlardır. En fazla denenen yenilik sağım hijyeni iken, en az denenen yenilik ise tarım sigortasıdır. Yenilikleri denemenin yararlarını çiftçiye sağlayabilmek için, yayım çalışmalarıyla çiftçinin uygulamadığı yenilikleri denemeye ikna edilmesi ve bilgilendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca köy koşullarında demonstratif çalışmaların, denekleri uygulamadıkları yenilikler için denemeye özendirileceği sanılmaktadır.

Kadınların çoğunun, yenilikleri benimseme kararlarında genellikle eşlerinin etkisi olduğu ve yenilikleri ya denedikten sonra ya da izlenimleri sonucu benimsedikleri anlaşılmıştır. Karar verme aşamasında belirli kaynaklardan etkilenen kadınların, büyük çoğunluğu komşular (%42,4) tarafından etkilenmiş olup, %35,0'ı kitle iletişim araçlarından, %16,5'i yayım elemanlarından etkilenmiştir. Kadınların %6,1'i ise yenilikleri uygulamaya karar verirken hiç kimsenin etkisinde kalmamıştır.

Kırsal kesimde kitle iletişim araçlarından yararlanma gelişmişlik düzeyi ile bağlantılıdır. Yenilikleri benimseyen çiftçiler gerek radyo, gerek televizyonda tarımla ilgili programları daha fazla izlemekte ve yararlanmaktadırlar. Basılı yayınlar ise yararlanılmayan kitle iletişim araçları olma niteliğindedir.

Anket yapılan kadınların %20,9'unun ele alınan yenilikleri uygulamaya devam etmeye kararlı olmadıkları belirlenmiştir. %79,1'i ise ele alınan yenilikleri uygulamaya devam etmede kararlı oldukları tespit edilmiştir. Kadınların %97,6'sı sağım hijyenini, %89,4'ü süt sağım makinesini, %77,4'ü organik tarımı, %71,4'ü tarım sigortasını ve %59,5'i ise suni tohumlamayı uygulamaya devam edeceklerini ifade etmişlerdir.

Çalışmada, kırsalda yaşayan kadınların yenilikleri benimseme düzeyleri üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi için suni tohumlamayı benimseme, süt sağım makinesini benimseme, sağım hijyenini benimseme ve organik tarımı benimseme durumları bağımlı değişken olarak alınarak lojistik regresyon analizi yapılmıştır.

Anket çalışmasının yapıldığı alanda suni tohumlamayı benimseme durumu ile ilgili lojistik regresyon analiz sonuçlarında parametrelerin katsayıları anlamlı çıkmıştır. Yaş, eğitim, gelir, kooperatife katılma, hayvan sayısı, aile reisinin yaşı ve eğitim durumunun kadınların suni tohumlamayı benimseme eğilimini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Eğitim durumu ile suni tohumlamayı benimseme arasında %1 önem seviyesinde, hayvan sayısı ile suni tohumlamayı benimseme durumu arasında %5 önem seviyesinde ve kadının yaşı, aile reisinin yaşı ve il ile suni tohumlamayı benimseme

durumu arasında %10 önem seviyesinde istatistikî olarak önemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kadınların süt sağım makinesini benimseme durumu için yapılan lojistik regresyon analizinde parametrelerin katsayıları anlamlı çıkmıştır. Regresyon analiz sonuçlarına göre, daha yaşlı, gelir durumu ve eğitim seviyesi yüksek olan, hayvan sayısı fazla olan, daha fazla sıklıkla televizyon izleyen, aile fertlerinin sayısı fazla olan ve hayvancılığı ticari amaçlı yapan kadınların süt sağım makinesini daha kolay benimsedikleri anlaşılmaktadır. İstatistikî açıdan bakıldığında hayvan sayısı ve aile fertlerinin sayısı %1’de önemli iken, kadının yaşı, gelir durumu ve televizyon izleme sıklığı %5 önem seviyesinde önemli çıkmıştır.

Kadınların sağım hijyenini benimseme durumunu gösteren lojistik regresyon analiz sonuçlarına göre parametrelerin katsayıları anlamlı çıkmıştır. Gelir ve eğitim seviyesi yüksek olan kadınların sağım hijyenine daha fazla dikkat ettikleri belirlenmiştir. Genç, daha fazla sıklıkla televizyon izleyen ve ilçeye giden, hayvan sayısı az olan ve Erzurum ilinde ikamet eden kadınların sağım sırasında daha fazla sağım hijyenine dikkat ettikleri belirlenmiştir. İstatistikî açıdan bakıldığında eğitim durumu %1’de önemli iken, kadının yaşı, televizyon izleme sıklığı ve il %5 önem seviyesinde, hayvan sayısı ise %10 önem seviyesinde önemli çıkmıştır.

Kadınların organik tarımı benimseme durumunu gösteren lojistik regresyon analiz sonuçlarına göre parametrelerin katsayıları anlamlı çıkmıştır. Anket yapılan bölgede genç, gelir durumu ve eğitim seviyesi yüksek olan, arazi varlığı fazla olan, daha fazla sıklıkla Tv izleyen, eğitimlere daha fazla katılan ve mülk arazisi fazla olan ailelerin organik tarımı daha fazla benimseme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Yine regresyon analizinden anlaşılacağı gibi bitkisel üretimi ticari amaçlı yapan ve Erzurum ilinde ikamet eden kadınların organik tarımı daha kolay benimsedikleri anlaşılmaktadır. İstatistikî açıdan bakıldığında gelir durumu, arazi miktarı ve arazi tasarruf şekli %1’de önemli iken, eğitimlere katılma durumu ve bitkisel üretim amacı %5 önem seviyesinde, kadının yaşı ve il ise %10 önem seviyesinde önemli çıkmıştır.

Tokat ilinde yapılan bir çalışmada arazi genişliğinin yenilikçiliği etkileyen bir faktör olduğu ve kredi kullanımı ile yenilikleri benimseme arasında olumlu bir bağıntı olduğu bulunmuştur. Tarımsal yeniliklerin yayılmasında önder çiftçilerin etkili olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca ileri düzeyde yenilikçi olan üreticilerin kitle iletişim araçlarından daha fazla yararlandıkları, kurs seminer gibi uzun süreli eğitim çalışmalarının da yenilikçilik düzeyini etkileyen yayım etkinliklerinin başında yer aldığı belirtilmiştir (Aydın 1992).

Sonuç olarak araştırma alanında yapılan incelemeler sonucu kırsal kadınların toplumda ve ailede edilgen bir konumda olduğu ve bir kadın olarak kendisinden beklenen davranışları otomatik olarak gerçekleştirdiği belirlenmiştir.

Kadınların, gerek altyapıdan gerekse köyün toplumsal yapısından kaynaklanan sorunlarının çözümlenebilmesi için kamu ve özel kurumlar aracılığıyla yapılabilecek geniş kapsamlı kalkınma projeleri olumlu sonuçlar verebilir. Bu projeler eğitim ilkelerine uygun olarak hazırlanmalı, özellikle araçların amaçlara uygunluğu sağlanmalıdır. Uygulamalar kadın çiftçilerin bulunduğu yerden başlamalı, çalışmalar sonunda mutlaka sistemli değerlendirmeler yapılmalı, bu değerlendirmelerde çalışmaların üstün ve yetersiz yanları yanında gelecekteki çalışmaların daha da etkin olabilmesi için gerekli hususlar ortaya konulmalıdır.

Projelerde kadınlara grup olarak yaklaşmak daha faydalı olacaktır. Bu durum birbirlerinden cesaret almaları, birbirlerini desteklemeleri ve sorumlulukları paylaşmaları açısından önemli olacaktır.

Toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel açılarından gelişmesi cinsiyet açısından kadın ve erkeklerin eşit olanaklara sahip olmasına bağlıdır. Toplumu oluşturan bireylerin tüm olanaklardan eşit yararlanması toplumun dengeli ve anlamlı kalkınmasında oldukça önemlidir.

Toplumun her kesiminde, her konuda başarı sağlamanın tek koşulu eğitimidir. Kırsal alanda da gelişme sağlanabilmesi için öncelikle eğitim faaliyetlerine önem verilmesi gerekmektedir. Kadınların bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik kurslar düzenlenerek, aynı faaliyetlerde bulunan kadınların örgütlenmelerini sağlayarak, sosyal güvenlik hizmetleri sunarak kendi ayakları üzerinde durmaları ve kendilerini ifade edebilmeleri için ortam sağlanmalıdır. Ayrıca tarımsal üretimin her aşamasında yer alan kadınların ülke ekonomisine olan katkılarının da göz önünde bulundurularak ihtiyaç duydukları konularda bilginin yerinde sağlanması ve hak ettikleri değerin verilmesi gerekmektedir. Kadınlara yönelik gerçekleştirilen bütün faaliyetler ve projeler, onların yetiştirdikleri çocuklara, dolayısıyla nesilden nesile aktarılacaktır. Bu çalışmalar ne kadar verimli olursa, yeni nesillerin de o kadar bilinçli yetişeceğini söylemek mümkündür. Kadınların mevcut durumunun iyileştirilmesi ile Türkiye’de bölgeler ve cinsiyetler arası eşitsizliğin azaltılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi konularında da gelişme sağlanacağı düşünülmektedir.

Kadınların bilgi ve görgülerini artırmak için televizyon ve radyo programlarının sayısının artması ve bu programların daha çok tarımsal faaliyetlerin az olduğu kış dönemlerinde yayınlanması yararlı olacaktır. Türkiye’de etkin bir tarımsal yayım hizmetinin başarılması için televizyon yoluyla iletilen bilgiler ve teknikler uygulamalı olarak her düzeyde (il, ilçe ve köy) nitelikli ve kalifiye yayım elemanları, konu uzmanları istihdam edilerek tanıtılmalıdır. Ayrıca bu uzmanların teknik ve ekonomik imkânları arttırılmalıdır. Televizyon ve radyosu olmayan evlerin özel ve kamuya ait çeşitli kadın derneklerinin yardımıyla televizyon ve radyo sahibi olması kadınların eğitiminde teşvik edici bir rol oynayacaktır. Yine köy dışına çıkması sınırlı olan kırsal kadınlar için bu dernekler tarafından özel gezi programlarının hazırlanması, kadınların köy dışındaki hayatı tanımaları açısından yararlı olacaktır.

Her üreticinin ihtiyaç duyduğunda danışabileceği özel tarımsal danışmanlık hizmeti veren kuruluşlardaki ziraat mühendislerinden yararlanmasına yönelik eğitim çalışmaları planlanmalıdır.

Yeniliklerin benimsenmesinde en önemli faktör yeniliğin çiftçi gelirinde artış meydana getirmesi ve yeniliğin ucuz olmasıdır. Bu nedenle bölgesel bazda hazırlanacak çiftçi eğitimi çalışmaları ile götürülen yeniliklerin bölgenin şartları ve çiftçilerin mevcut imkânları dikkate alınarak çiftçiye somut bir faydasının olduğu yani gelirlerinde bir artış meydana getireceği kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde anlatılmalı ve bu konuda çiftçiler ikna edilmelidir.

Araştırma alanı başta olmak üzere, Türkiye’de ele alınan tarımsal yeniliklerin maliyetlerinin düşürülmesinde ve özellikle organik tarımda kullanılan girdilerin temininde kolaylıklar getirilmelidir. Bu yenilikleri benimseyip uygulayan üreticilerin ekonomik açıdan avantaj sağlamaları yani farklı fiyattan ürünlerini pazarlayabilmeleri sağlanmalıdır. Fuarlar, seminerler, sempozyumlar ve eğitici yayınlar ile bu yenilikler konusunda tüketicilerin de bilgilendirilip bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Bunların dışında, üniversitelerin ve diğer araştırma kuruluşlarının kırsal alanda yaptığı bilimsel çalışmaların artması ve belirli aralıklarla yeniden yapılması, köy toplum yapısındaki değişimleri görmek ve buna göre çözümler bulmak açısından önemli olacaktır. Ayrıca üniversitelerde kadınlarla ilgili yüksek lisans ve doktora derslerinin açılması, konuya gereken ilginin gösterilmesi, sorunların saptanması ve çözülmesinde yol gösterici olabilecektir.

KAYNAKLAR

- Akın, G., 2000. Denizli Kırsal Kesiminde Akraba Evliliği ve Bunu Etkileyen Faktörler Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 40, 3-4 (2000), 67-80.
- Aktaş, Y., 2003. Tarımsal Yeniliklerin Benimsenmesi Araştırmalarının Çözümleme Denemesi. GAP III. Tarım kongresi, 02-03 Ekim, Bildiri No:S 20, Şanlıurfa.
- Anonim, 1997. <http://www.aeri.org.tr/PDF/78-PRBuTopSesi.pdf>.
- Anonim, 2006. 15 Ekim Dünya Çiftçi Kadınlar Günü Çiftçi Broşürü. Ç.Ü. Tarımsal Yayım, Haberleşme, Araştırma ve Uygulama Merkezi. <http://www.cu.edu.tr/merkezler/tyhm/2006-09.html>.
- Anonim 2008. Kırsal Alanda Kadın Çalıştay. <http://www.tedgem.gov.tr/calistay/gerekceamac.asp>
- Anonim 2011a. http://www.hataydenge.com/haber_detay.asp?haberID=986. (05.01.2011).
- Anonim 2011b. www.ziraatci.com/editor/yaziyazdir.asp?yaziid=942&komut. (03.03.2011)
- Anonim 2011c. <http://www.cerezforum.com/serbest-kursu/17109-tarim-sigortalari.html>. (07.03.2011)
- Anonim 2011d. <http://www.sagmamakinesi.com/neden-sagma-makinesi/> (08.03.2011)
- Anonim 2011e. http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,Organik_Tarim.html. (09.03.2011)
- Anonim 2011f. http://www.gidaraporu.com/organik-tarim-yapmaliyiz_g.htm. (09.03.2011)
- Anonim 2011g. <http://www.haberler.com/imamoglu-nda-sut-sagim-hijyeni-egitimi-2488878-haberi/> .24.03.2011.
- Anonim 2011h. <http://www.patronturk.com/organik-tarim-nedir-nasil-yapilir-nelere-dikkat-edilmeli>. 28.03.2011
- Armağan, G., 1993. İzmir İli Pamuk Üretiminde Yeniliklerin Üreticiler Arasında Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Aydın, R., 1992. Tokat İlinde Seçilmiş Bir Yörede Tarımsal Yeniliklerin Benimsenmesinde ve Uygulanmasında Etkili Olan Başlıca Sosyo Ekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Aziz, A., 1982. Toplumsallaşma Ve Kitleleşme İletişim, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayını, Ankara, s. 55-
- Aziz, A., 2000. Kırsal Kesim Kadınının İstihdama Katılması. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Bayav, A., 2007. Isparta İlinde Elma İşletmelerinde Yeniliklerin Ve Araştırma Sonuçlarının Benimsenme Düzeyleri Ve Etki Değerlendirmeleri Üzerine Yapılan Bir Araştırma. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aydın.
- Benli, E., 2008. Globalleşen Dünya'da Türkiye Et ve Süt Sanayi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası İnternet Sitesi, Ankara.

- http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/4ef7214c4a90790_ek.pdf?tipi=14&sube (20.12.2010).
- Boz, İ., 2002. Mısır Üretiminin Kahramanmaraş'ta Benimsenmesi ve Yayılmasını Etkileyen Faktörler. Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi, 18-20 Eylül, Erzurum.
- Büyükbay, E., Uzunöz, M., Bal, S., 2006. Gelişmişlik Açısından Farklı İki Yörede Kadınların Bilgi Edinme Davranışları Üzerine Bir Araştırma. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 13-15 Eylül, Antalya.
- Ceylan, İ.C. 1988. Çubuk İlçesinde Televizyonun Tarımsal Programlarının İzlenmesi ve Etkileri Üzerine Bir Araştırma. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Danes, S. M., & McTavish, D., 1997. Role involvement of farm women. Journal of Family and Economic Issues, 18, 69–89.
- Demiryürek, K. 1993. Televizyon İle Yaygın Çiftçi Eğitimi Projesine (YAYÇEP) Gölbaşı İlçesinde Çiftçilerin Katılımı Üzerine Bir Araştırma. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi(basılmamış), Ankara.
- Doğanca, Y., 1975. Ege Bölgesinde Seçilmiş Bir Kırsal Toplumda Modernleşme Açısından Tarımsal Yeniliklerin Yayılmasını ve Benimsenip Uygulanmasını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler Üzerinde Bir Araştırma. Ege Üniversitesi, Ziraat fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Doss, C., 2001. Designing Agricultural Technology for African Women Farmers: Lessons from 25 years of Experience. Yale University, New Haven, CT, USA and CIMMYT (International Center for the Improvement of Wheat and Maize) Mexico city, World Development Vol. 29, No.12, pp.2075-2092. Mexico.
- Ertürk, Y. 1987. Erzurum Bölgesinde Kadının Tarımsal Üretime Katılımı Konusunda Bir Araştırma. Kadının Tarımsal Üretime Katılımı Sempozyumu, 28-29 Eylül, (Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Erzurum Valiliği, FAO), Erzurum.
- Fazlıoğlu, A., 2002. Kadının Kırsal Kalkınmadaki Yeri: GAP Örneği. Tarım Ekonomisi Derneği V. Tarım Ekonomisi Kongresi, 18-20 Eylül, Erzurum.
- Gasson, R., 1980. Roles of Women on Farms, In: D.H. Olson and B.C. Miller (Editors), Family Studies Review Yearbook, 1, 461-470, Sage Pub., London.
- Greene, W.H., 1997, Econometric Analysis, Third Edition, Prentice Hall, U.S.A.1075 s.
- Gölbaşı, S., 1998. Gecekondu Bölgelerinde Yaşayan Kadınların Eğitim İhtiyaçları. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halk Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Gujarati, D., N., 1995. Basic Econometrics. Third Edition, Mc Graw-Hill, USA.
- Gülçubuk, B., 1999. "Tarımsal Üretimde ve Kırsal Kalkınmada Kadının Yeri ve Önemi", Tarım ve Köy Dergisi, Sayı:125, s.36-41.
- Gülçubuk, B. and Fazlıoğlu, A. 2003. "The Status of Women in Turkey and GAP Region: Their Place in Social Relations System". The 6th Conference of The European Sociological Association,, Murcia - Spain.
- Hosgör, H. 1995. Bilecik İli Domates Üretiminde Yeniliklerin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

- Kantar, M., 1996. Adana ve İçel İli Dağ Köylerinde Yaşayan Kırsal Kadınların Toplumsal Yaşamdaki Roller ve Bu Rollerle İlgili Geleceğe Yönelik Beklentileri. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Kantar, M., 1999. Girişimcilik ve Kırsal Kadınlar, Tarım Ekonomisi Dergisi. Sayfa No: 29-42, İzmir.
- Kara, F., Aktaş, Y., Işgın, T., 2004. Şanlıurfa İlinde Tarımsal Yayım Hizmetlerinde Kadının Yeri. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül, Tokat.
- Kashem M. A., Islam M. M., 1999. Use of Indigenous Agricultural Technologies by the Rural Men and Women Farmers in Bangladesh. Journal of Sustainable Agriculture, Page Range: 27 – 43,
- Kongolo M., and Bamgose O.O., 2002. Participation of Rural Women in Development: A Case Study of Tsheseng, Thintwa, and Makhalaneng Villages, South Africa. Journal of International Women's Studies Vol. 4. 1 November.
- Lionberger, H., 1960. Adoption of New Ideas and Practices, Iowa State University Press.
- Mele, V.P., , Zakaria, A.K.M., 2004. Yeniliğin Benimsenme ve Yayılma Sürecinin Belirlenmesinde Yeni Bir Katılımcı Kırsal Değerlendirme (KKD) Aracı. Tarımsal Yayım ve Kırsal Kalkınmada Katılımcı Yaklaşımlar Bülteni. Ege Üniversitesi Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi, Bülten No:1, İzmir.
- Miran, B., 2003. Temel İstatistik. Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir.
- Morris, M. L., 1999. How Does Gender Affect The Adaption of Agricultural Innovations? The Case of Improved Maize Technology in Ghana. Presented as a Selected Paper at the Annual Meeting, American Agricultural Economics Association (AAEA), Nashville, Tennessee.
- Oakley, P. and Garforth, C., 1985. Guide To Extension Training, FAO, Rome.
- Olgun, A., 2002. Tarımsal Yayım ve Haberleşme, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Ders Kitabı, İzmir.
- Özgen Ö., Ufuk, H., 2007. Kırsal Kesimde Kadın Eğitimi. Ankara Üniversitesi. Ziraat Fakültesi, Ev Ekonomisi Yüksek Okulu, Ankara.
- Özarıcı, Ö., 2002. Tam Gözlenebilirlik ve Varyanslılığın Varlığında İki Bağımlı Değişkenli Probit Modeli ve Bir Uygulama. Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü İstatistik Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Parlak, Z., 2010. Yaşanabilir bir Kırsal Oluşturmak, Arazi Toplulaştırması. (http://www.tarimreformu.gov.tr/library/belge/kitap/Kırsal_alan_arazi_toplulaştırma_ziya_parlak%20.pdf).
- Rogers, E.M. and Shoemaker, F.F., 1972. Communication of Innovations, The Free Press, London.
- Sarptürk, İ., 1990. Adana İli Kır Toplum Yapısı İçinde Kadının Yeri, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 50 S, Adana.
- Sezgin, A., 2008. Erzurum İlinde Uygulanan Hayvancılığa Yönelik Çiftçi Eğitimi Projelerinin Karşılaştırmalı Analizi. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Şelli, F., 2001. Şanlıurfa Harran Ovasında Sulama Sonrası Tarımsal İşletmelerde Yapısal Durum Sosyo-Ekonomik Değişmeler Yeni Teknolojilerin Benimsenmesi ve Olası Sorunlar, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Taluğ, C., 1975. Tarımda Teknolojik Yeniliklerin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, 141 s. Ankara.
- Tatlıldil, H. 1989. Yağmurlama Sulama Sisteminin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma. A.Ü.Z.F.Yayınları No: 1157, Bilimsel Araştırma Ve İncelemeler: 639, Ankara.
- Tezcan, S., Coşkun, Y., 2004. Türkiye’de 20. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kadınlarda İlk Evlenme Yaşı Değişimi Ve Günümüz Evlilik Özellikleri. Nüfusbilim Dergisi\Turkish Journal of Population Studies, 26, 15-34. Ankara.
- Thirtle, C.G., Ruttan, Vernon V., 1987. The role of demand and supply in the generation and diffusion of technical change. 173 p., Harwood Academic Publications (Chur, Switzerland and New York).
- Tunçbilek, E., 1985. Türkiye’de Akraba Evlilikleri, Katkı 6 (2): 129 - 136.
- TÜİK, 2006. Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye İstatistik Yıllığı.
- TÜİK, 2007. Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye İstatistik Yıllığı.
- Türkdoğan, O., 1970. Erzurum Köylerinde Çiftçilerce Haberleşme Kanalları ve Yeniliğin Yayılması. Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi Araştırma Enstitüsü Yayınları, Erzurum.
- Yalman, İ., 1996. Sivas’ta Kırsal ve Kentsel Alanda Kadınların İşgücündeki Yeri. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Yavuz, F., Atsan, T., 2003. Türkiye Tarımsal Eğitim, Araştırma ve Yayım Sisteminin ABD ve AB ile Mukayesesi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Türktarım Dergisi, Ankara.
- Yavuz, F., Atsan, T., Işık, H.B., Aksoy, A., Sezgin, A., 2005. An Analysis of the Factors Affecting Attitudes of Farmers to Receive Extension Services in Northeastern Anatolia Region, 17th European Seminar on Extension Education, İzmir.
- Vanden Ban, A.W. and Hawkins, H.S., 1988. Agricultural Extension, John Wiley and Sons., Newyork.
- Yıldırak, N., 1992. Köy Kadınlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Konumları. Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, İstanbul, 87 s.
- Yıldırak, N., Gülçubuk B., Gün, S., Olhan, E., Kılıç, M., 2002. Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları, Ankara: Tarım-İş Sendikası Yayınları.
- Yurttaş, Z., Atsan, T., Çelik, H., 2005. Tarımsal Nüfusun Eğitimi ve Tarımsal Nüfus İçinde Kadın. <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/055ziyayurttas.pdf>
- Yücer, A., Yıldırak, N., 2002. Kırsal Kesimde Kadınlar Arası Yardımlaşma ve Bunu Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma (Niksar Ovası Örneği). Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi, 18-20 Eylül, Erzurum.

EK

Yeniliklerin Benimsemesinde Kırsal Kadının Rolü
Çiftçi Anket Formu

Sayın Çiftçi;

Bu anket çalışmasının amacı; “kırsal kadınların yenilikleri benimsemelerini etkileyen faktörleri belirlemek ve sorunları saptamaktır.” Anket sorularına vereceğiniz cevapların doğru ve tutarlı olması çalışmanın amacına ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

Tarih.....

Anket yeri (il, ilçe, köy).....

A. SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1. Yaşınız.....

2. Doğum Yeriniz (Köy, İlçe, İl).....

3. Aile fertlerinin sayısı.....

4. Medeni durumunuz; ( ) 1. Evli ( ) 2. Bekâr ( )3. Boşanmış ( ) 4. Eşi ölmüş

5. Sizin ve eşinizin evlilik Yaşı.....

6. Gelin geldiğiniz yer ( ) 1. aynı köy ( ) 2. başka köy ( )3. başka ilçe
( ) 4. Başka il

7. Çocuk sayısı.....

8. Mesleğiniz;

( ) 1. İşçi ( ) 2. Memur ( ) 3.Ev Hanımı ( ) 4. Emekli ( ) 5. Esnaf ( ) 6. Çiftçi
( ) 7. Serbest Meslek

9. Eğitim durumunuz;

( ) 1. Okur-yazar değil ( ) 2. Okur-yazar ( ) 3. İlkokul ( ) 4. Ortaokul ( ) 5. Lise
( ) 6. Yüksek öğrenim

10. Ailedeki fertlerinin konumları;

Yakınlık Derecesi

Yaşı

İşi

Eğitim Durumu

1.....

.....

.....

.....

2.....

.....

.....

.....

3.....

.....

.....

.....

4.....

.....

.....

.....

5.....

.....

.....

.....

6.....

7.....

11. Sosyal güvenceniz var mı?

- ( ) 1. SSK ( ) 2. Bağ-Kur ( ) 3. Emekli Sandığı ( ) 4. Yeşil Kart ( ) 5. Yok
( ) 6. Diğer

12. Aşağıda verilen kooperatif veya derneklerden hangisi ya da hangilerine üyesiniz?

- ( ) a. Tarım Kredi Kooperatifi ( ) b. Ziraat Odası ( ) c. Hiç birine üye değilim
( ) d. Tarım Satış Kooperatifi ( ) e. Diğer (.....)

13. Üretimde kullandığınız girdiler için kredi kullandınız mı? ( ) Evet ( ) Hayır

14. İlçe merkezine gidiş sıklığınız?

- ( ) a. Haftada bir ve daha fazla ( ) b. Ayda bir kez ( ) c. Daha az

15. Ailenizin ortalama net aylık geliri.....YTL.

B. İŞLETME İLE İLGİLİ BİLGİLER ve KADININ ÜRETİM FAALİYETLERİNE KATILIMI

1. İşletmenin bulunduğu yerin en yakın ilçe ve il merkezine uzaklığı (km),

İlçe merkezine uzaklığı..... İl merkezine uzaklığı.....

2. İşletmede ağırlıklı olarak hangi üretim faaliyetlerine katılırsınız?

- ( ) 1. Hayvancılık ( ) 2. Bitkisel üretim ( ) 3. Diğer (.....)

3. Bitkisel Üretim (Toplam işletme arazisi.....da)

İşletme ile ilgili bilgiler							Üretim faaliyetine katılım			
Yetiştirilen Ürün	Alan (Da)	Nadas (Da)	Arazi Tas.Şek.*	Sulama Dur. (Sulu:1,Kuru:2)	Üretim Amacı**	Top. Gel.	Katılanın Yak.***	Katılıma İlgili Faal.***	Faaliyet Sür. (Sa-Gün/Gün-Yıl)	Kim. Öğrendiği

*mülk, kira, ortağa verilen, ortağa tutulan
***Önce kadınlar sonra erkekler yazılacak

**Pazar, ev
****Ekim, sulama, çapa, hasat, teknik işler, pazarlama

4. Hayvansal Üretim

Hayvansal Üretim	Üretim faaliyetine katılım
------------------	----------------------------

Faa. Tipi*	Adet/Kovan				Ürt. Amaç	Top. Gel	Katılanın Yak.***	Katıldığı Faal.****	Faal.Sür.(Sa-Gün/Gün-Yıl)	Kim. Öğrendiği
	Yerli	Melez	Kültür	Top						

*K. baş, B. baş, Arıcılık **Önce kadınlar sonra erkekler yazılacak ***Otlama, yemleme, sağım vs.

5.El Sanatları

FAALİYET TİPİ	ÜRETİM AMACI	TOPLAM GELİR

6. İşletmede fiilen çalışan kişi sayısı:.....

7. Alet ve makine varlığı

CİNSİ	ADET	KAÇ YILDIR KULLANILDIĞI
Traktör		
Römork		
Sağım makinesi		

8.Bu aletlerden sizin kullandığınız var mı ( ) Evet ( ) Hayır

9.Varsa hangileri?.....

10. Kullanılmıyorsa neden? ( ) Erkek işi ( ) Kullanmayı bilmiyor ( ) Diğer.....

C. İŞLETME DIŞI TARIMSAL FAALİYET

1. Mevsimlik (Geçici) İşçiliğe Katılım

KATILANIN YAKINLIĞI*	YAŞ	FAALİYET TİPİ**	İŞ SÜRESİ (GÜN)	İŞİN NİTELİĞİ	GÜNLÜK GELİR	TOP. GEL.

*Önce kadınlar sonra erkekler yazılacak

**Bit. Üretim, Hay. Üretim, El Sanatları, Orman İşçiliği Kesim, Ağaçlandırma), Diğer

2. Mevsimlik işçilikten elde edilen geliri kullanan kişi ve gelirin harcama yönü;

KİME VERİLDİĞİ	NE AMAÇLA HARCANDIĞI (%) OLARAK)
a) Kendisi	
b) Eşi	
c) Oğlu	
d) Diğer	

3. Gelir 100 kabul edilirse ne kadarı size kalır: %.....

D.GÜNLÜK YAŞAMDA KADIN

1.Evde Üstlendiğiniz İşler;

Yapılan Faaliyet	Yrd. Alma dur.*	Yrd. Aldığı Birey**	Çalışma Sür.(Sa/gün)
1.Ekmek Yapmak	.....	.....	.....
2.Yakacak Hazırlama	.....	.....	.....
3. Su Taşıma	.....	.....	.....
4. Ev Temizliği	.....	.....	.....
5. Yemek Yapmak	.....	.....	.....
6. Çamaşır ve Bulaşık	.....	.....	.....
7. Çocuk Bakımı	.....	.....	.....

8. El işi .....

(*) 1. Alıyor, 2. Almıyor

(**) Eşi, kız çocuk, erkek çocuk, kardeş, diğer

2. Ev ve tarla işlerinden arta kalan zamanda ne yapıyorsunuz?

( ) 1. Dikiş-nakış

( ) 4. Alışveriş (köyde veya şehirde)

( ) 2. Halı-kilim dokuma

( ) 5. TV, Radyo, Gazete

( ) 3. Komşu ziyareti (köyde veya şehirde)

( ) 6. Diğer (.....)

3. Evde yapılacak işlere kim karar veriyor? ( ) 1. Kendisi ( ) 2. Annesi ( ) 3. Kayın validesi ( ) 4. Diğer

E.KADININ EVLİLİK AÇISINDAN KONUMU

1. Evlilik (Ailedeki herkes için alınacak)

Kimin Evlendiği	Karar Veren*	Evlilik Şekli**	Evlenmeden Önceki Aile Tipi***	Evlendikten Sonraki Aile Tipi***	Akrabalık Durumu (Var, Yok)

(*) Kendi, aile, ortak vb. (***) Berdel, kaçma, kaçırılma, görücü, beşik kertmesi vb. (***) Çekirdek, geniş, dağılmış, bağımlı vb.

2. Ailede çok eşlilik var mı? Var Yok
3. Varsa kaçınıcı eşi? 2 3 Daha fazla
4. Çok eşlilik hakkındaki düşünceleri:.....

F. KADININ EĞİTİM AÇISINDAN KONUMU

1. Bir sonraki eğitim kademesine devam etmeme nedeni?

- a. Göndermediler b. Gereksiz c. Ben istemedim d. Köyümüzde okul yoktu e. Bilmiyorum f. Başarısız oldum g. Aileme yardım ettim h. Ekonomik durum iyi değildi

2. Son bir yılda köyünüzde her hangi bir konuda toplantı veya gösteri yapıldı mı?

- Evet Hayır

3. Köyde yaygın eğitim var mı? Evet Hayır

4. Varsa hangisi?

- a. Ev ekonomisi kursları (pasta, turşu, konserve, halıcılık, yemek yapımı, dikiş-nakış, çocuk bakımı vb.)
- b. Erkeklere yönelik tarımsal pratikler c. Aile planlaması
- d. Kadınlara yönelik tarımsal pratikler e. Halı-kilim dokuma
- f. Diğer.....

5. Siz katıldınız mı? Evet Hayır

6. Katıldıysa;

KATILDIĞI FAALİYET	SAĞLADIĞI FAYDA*

(*)Ekonomik, boş vakit doldurma, kendi işini yapabilme, bilgi görgü artışı vb.

7. Katılmadıysanız neden

- ( ) a. Haberim yoktu ( ) b. Eşim izin vermedi ( ) c. İşim vardı
 ( ) d. İlgimi çekmedi ( ) e. Yararlı bulmadım ( ) f. Diğer.....

8. Yayım elemanlarıyla görüşme sıklığınız ne kadardır?

- ( ) a. Yılda birkaç kez görüşenler ( ) b. Yılda bir görüşenler ( ) c. Hiç görüşmeyenler

9. Size şu anda hangi konuda bilgi verilmesini isterdiniz?

- ( ) a. Bitkisel üretime yönelik pratikler ( ) c. Sağlık ile ilgili kurslar
 ( ) b. Hayvansal üretime yönelik pratikler ( ) d. Ev ekonomisine yönelik kurslar
 ( ) e. Diğer .....

10. Neden?

- ( ) a. Gelir getiriyor ( ) b. Zamanımız değerlendiriyor ( ) c. Bilgimiz-
görgümüz artıyor ( ) d. Diğer.....

11. Size sunulan yayım faaliyetleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

- ( ) a. Çok iyi ( ) b. İyi ( ) c. Normal ( ) d. Kötü ( ) e. Çok kötü ( ) f. Bilmiyor

12. Yayım elemanlarından beklentileriniz nelerdir?

- ( ) a. Tarımsal Destekleme ( ) b. En karlı ürünlerin tanıtılması
 ( ) c. Görsel araçların kullanılması ( ) d. Yeni teknolojilerin ve bilgilerin uygulanarak
gösterilmesi ( ) e. Diğer.....

13. Bu hizmetlere aile reisi nasıl bakıyor?

- ( ) a. İstemiyor ( ) b. İstiyor ( ) c. Karışmıyor ( ) d. Bilmiyor ( ) e. Diğer.....

14. Bu hizmetlerin kadınlar veya erkekler tarafından mı verilmesini isterdiniz?

- ( ) a. Kadın ( ) b. Erkek ( ) c. Fark etmez

15. TV seyretme, radyo dinleme ve gazete okuma durumu;

- ( ) a. TV.....sa/gün.....program
 ( ) b. Radyo.....sa/gün.....program
 ( ) c. Gazete..... sa/gün.....program

( ) d. Hiçbiri

16. İletişim araçları kullanılıyorsa ev ekonomisi ve tarımla ilgili konulara ağırlık veriliyor mu? ( )Evet ( ) Hayır

17. Bu iletişim araçları kullanılmıyorsa neden?

NEDEN	TV	RADYO	GAZETE
İmkânlar kısıtlı			
Sevmiyor			
Uygun program yok			
Okuma-yazma bilmiyor			
Erkekler öncelikli			
Yok			
Diğer			

G.KADINLARIN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ

1.Köydeki diğer kişilere göre kendi konumunuzu nasıl buluyorsunuz?

( ) a. Hiç iyi değil ( ) b. Normal ( ) c. İyi ( ) d. Çok iyi ( ) e. Bilmiyor

2. Cevap olumsuz ise neden?

( ) a. Okumuş biri olmak isterdi ( ) b. Zengin olmak isterdi
( ) c. Az çocuklu olmayı isterdi ( ) d. Diğer

3. Evlilik hakkında ne düşünüyorsunuz?

( ) a. Mutlaka olmalı ( ) b. Olmalı ( ) c. Olmamalı ( ) d. Kesinlikle olmamalı
( ) e. Olabilirde olmayabilirde ( ) f. Bilmiyor

4. Eğitim hakkında ne düşünüyorsunuz?

( ) a. Mutlaka olmalı ( ) b. Olmalı ( ) c. Olmamalı ( ) d. Kesinlikle olmamalı
( ) e. Olabilirde olmayabilirde ( ) f. Bilmiyor

5. Bir kadın olarak yaptığınız iş için ne düşünüyorsunuz?

( ) a. Çok memnunum ( ) b. Memnunum ( ) c. Normal ( ) d. Memnun değilim
( ) e. Hiç memnun değilim ( ) f. Bilmiyorum

6. Memnun değilseniz neden? ( ) a. Yorucu ( ) b. Geliri az ( ) c. Sevmiyor

( ) d. Diğer.....

7. Size göre kadın ev işleri dışında, tarla vb. işlerde çalışmalı mı?

- ( ) a. Mutlaka çalışmalı ( ) b. Zorunlu durumlarda çalışmalı
 ( ) c. Kesinlikle çalışmamalı ( ) d. Bilmiyor ( ) e. Diğer.....
- 8. Kadının ailede sözünün geçerli olmaması size göre neye bağlıdır?**
 ( ) a. Meslek sahibi olmamasına ( ) b. Zengin olmamasına
 ( ) c. Aile büyükleriyle birlikte oturmaya ( ) d. Bilmiyor ( ) e. Diğer.....
- 9. Geleceğinizi güvende hissetmenizi sağlayan sebepler nelerdir?**
 ( ) a. Evlilik ( ) b. Zenginlik ( ) c. Çocuk sahibi olmak
 ( ) d. Meslek sahibi olmak ( ) e. Sigortalı olmak ( ) f. Diğer.....
- 10. Köy hayatında beğenmediğiniz ama uymak zorunda olduğunuz yönler var mı?**
 ( ) Evet ( ) Hayır
- 11. Evet, ise nelerdir?.....**
- 12. İlerisi için ne düşünüyorsunuz?**
 ( ) a. Şehre yerleşmek ( ) b. Çocukları evlendirip çalışmamak
 ( ) c. Ayrı ev açmak ( ) d. El sanatlarından birini öğrenip tarlada çalışmama
 ( ) e. Çocukların okuması ve meslek sahibi olmaları
 ( ) f. Düşüncesi yok ( ) g. Diğer.....
- 13. Yeterli ekonomik güce sahip olsaydınız hayatınızda ne tür değişiklik yapmak isterdiniz?.....**
- 14. Kocanızla aranızdaki ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz?**
 ( ) a. Hiç iyi değil ( ) b. Normal ( ) c. İyi ( ) d. Çok iyi ( ) e. Bilmiyor
- 15. Eşinizden size karşı nasıl davranmasını isterdiniz?**
 ( ) a. Tarımsal faaliyetlerde daha çok yardımcı olmalı
 ( ) b. Ailede alınan kararlarda daha çok danışmalı
 ( ) c. Davranışlarından memnun ( ) d. Düşüncesi yok
- 16. Kadınların en çok sevdiği ve sevmediği işler nelerdir?**

SEVDİĞİ İŞLER	SEVMEDİĞİ İŞLER
a)	
b)	
c)	
d)	

17. Sizce kadın tarım dışında hangi mesleklerde çalışabilir?

- a. El sanatları   b. Hemşirelik   c. Devlet memurluğu
 d. Öğretmen   e. Din hocası   f. Diğer.....

18. Tarımsal faaliyetlerle ilgili olarak yapmak isteyip de yapamadığınız bir tarımsal faaliyet var mı?   Evet   Hayır

19. Hayır, ise neden yapmıyor?

- a. Ekonomik nedenler   b. Eşi izin vermiyor
 c. Etraftan çekiniyor   d. Diğer.....

20. Tarım dışı geliriniz var mı?   Evet   Hayır

21. Varsa nasıl değerlendiriliyor? .....

22. Yoksa neden?

- a. Köyde imkân yok   b. Eşi izin vermiyor   c. İhtiyacı yok   d. Vakti yok

23. Köydeki diğer hanelere göre sizin geçim durumunuz nasıl?

- a. Hiç iyi değil   b. Kötü   c. Normal   d. İyi   e. Çok iyi

H.YENİLİKLERİN BENİMSENMESİ

1. Herhangi bir yeniliği (teknik, girdi) uygulamaya karar verirken sizi en çok aşağıdakilerden hangileri teşvik eder?

- a. Ucuz olması   b. Bilgi düzeyim   c. Denenebilir olması
 d. Diğer çiftçilerin kabul etmiş olmaları   e. Basit/kolay olması
 f. Diğer.....

2. Yeniliklerin uygulanmasında yaşanan sıkıntılar sizce nelerdir?

- a. Maddi problemler   b. Bilgiye ulaşamamak
 c. Maddi problem ve bilgiye ulaşamamak   d. Diğer.....

TARIM SİGORTASI

1. Tarım sigortasından haberdar olma süresi bakımından kendinizi hangi gruba dâhil edersiniz?

1. İlk haberdar olanlar   2. Erken haberdar olanlar   3. Geç haberdar olanlar
 4. Çok geç haberdar olanlar   0. Haberdar olmayanlar

2. Tarım sigortası konusundan haberdar olmanızda etkili olan bilgi kaynakları nelerdir?

1. Yayım elemanları   2. Komşular

- ( ) 3. Kitle iletişim araçları, resmi tarımsal ya da ticari kuruluşlar ( ) 4. Diğer
- 3.** Tarım sigortasını benimsediniz mi? ( ) 1. Evet ( ) 0. Hayır
- 4.** Cevabınız hayır ise neden?
- ( ) 1. Pirimin yüksek olması ( ) 2. Sigorta alışkanlığının olmaması
 ( ) 3. Sigorta bilgisinin olmaması ( ) 4. Zararın ödeneceğine inanılmaması
 ( ) 5. Gerekli görmemesi ( ) 6. Arazi mik. ve hayvan sayısının az olması
- 5.** Cevabınız evet ise neden?
- ( ) 1. Riski azaltması ( ) 2. Gelir kaybını azaltması ( ) 3. Ürün kaybını önlemesi
 ( ) 4. Komşuların memnun olması ( ) 5. Devlet desteğinin (%50) olması
- 6.** Tarım sigortası konusuyla ilgilenme durumunuz nedir?
- ( ) 1. İlgilenirim ( ) 0. İlgilenmem
- 7.** Tarım sigortası konusuyla ilgili bilgi toplama durumunuz nedir?
- ( ) 1. Bilgi topladım ( ) 0. Bilgi toplamadım
- 8.** Tarım sigortası konusunu değerlendirme durumunuz nedir?
- ( ) 1. Olumlu değerlendirdim ( ) 0. Olumsuz değerlendirdim
- 9.** Tarım sigortası yaptırmayı deneme durumunuz nedir?
- ( ) 1. Denedim ( ) 0. Denemedim
- 10.** Tarım sigortasını uygulamaya karar vermede sizi etkileyen kaynaklar nelerdir?
- ( ) 1. Yayım elemanları ( ) 2. Komşular
 ( ) 3. Kitle iletişim araçları, resmi tarımsal ya da ticari kuruluşlar ( ) 4. Hiç kimse
- 11.** Tarım sigortasını benimseme süresi bakımından kendinizi hangi gruba dâhil edersiniz?
- ( ) 1. İlk benimseyenler ( ) 3. Geç benimseyenler
 ( ) 2. Erken benimseyenler ( ) 4. Çok geç benimseyenler
- 12.** Tarım sigortası yaptırmaktan memnun musunuz?
- ( ) Memnunum ( ) Memnun değilim
- 13.** Tarım sigortası yaptırmaya devam edecek misiniz? ( ) Evet ( ) Hayır

SUNİ TOHUMLAMA

- 1.** Suni tohumlamadan haberdar olma süresi bakımından kendinizi hangi gruba dâhil edersiniz?
- ( ) 1. İlk haberdar olanlar ( ) 2. Erken haberdar olanlar ( ) 3. Geç haberdar olanlar

4. Çok geç haberdar olanlar 0. Haberdar olmayanlar

2. Suni tohumlama konusundan haberdar olmanızda etkili olan bilgi kaynakları nelerdir?

1. Yayım elemanları 2. Komşular

3. Kitle iletişim araçları, resmi tarımsal ya da ticari kuruluşlar 4. Diğer

3. Suni tohumlamayı benimsediniz mi? 1. Evet 0. Hayır

4. Cevabınız hayır ise neden?

1. Suni tohumlama yapacak eleman bulmak sıkıntı 2. Faydalı olduğuna

inanmama 3. Önceki denemelerde başarısız olunması 4. İneğin kısır kalması

5. İnançlardan dolayı

5. Cevabınız evet ise neden?

1. İri ve verimli hayvanlar elde edildiği için

2. Doğan buzağı başına destek verildiği için

3. Köyde çoğu kişi yaptırdığı için

4. Boğa saklama külfetinden kurtardığı için

5. Destek olduğu ve ücretsiz yapıldığı için

6. İneğin gebe kalma oranı yüksek olduğu için

7. Doğumun kolay olduğu için

6. Suni tohumlama konusuyla ilgilenme durumunuz nedir?

1. İlgilenirim 0. İlgilenmem

7. Suni tohumlama konusuyla ilgili bilgi toplama durumunuz nedir?

1. Bilgi topladım 0. Bilgi toplamadım

8. Suni tohumlama konusunu değerlendirme durumunuz nedir?

1. Olumlu değerlendirdim 0. Olumsuz değerlendirdim

9. Suni tohumlama yaptırmayı deneme durumunuz nedir?

1. Denedim 0. denemedim

10. Suni tohumlamayı uygulamaya karar vermede sizi etkileyen kaynaklar nelerdir?

1. Yayım elemanları 2. Komşular

3. Kitle iletişim araçları, resmi tarımsal ya da ticari kuruluşlar 4. Hiç kimse

11. Suni tohumlamayı benimseme süresi bakımından kendinizi hangi gruba dâhil edersiniz?

1. İlk benimseyenler 3. Geç benimseyenler

2. Erken benimseyenler 4. Çok geç benimseyenler

12. Suni tohumlama yaptırmaktan memnun musunuz?

Memnunum Memnun değilim

13. Suni tohumlama yaptırmaya devam edecek misiniz? Evet Hayır

SÜT SAĞIM MAKİNASI

1. Süt sağım makinesinden haberdar olma süresi bakımından kendinizi hangi gruba dâhil edersiniz?

1. İlk haberdar olanlar 2. Erken haberdar olanlar 3. Geç haberdar olanlar
 4. Çok geç haberdar olanlar 0. Haberdar olmayanlar

2. Süt sağım makinesinden haberdar olmanızda etkili olan bilgi kaynakları nelerdir?

1. Yayım elemanları 2. Komşular
 3. Kitle iletişim araçları, resmi tarımsal ya da ticari kuruluşlar 4. Diğer

3. Süt sağım makinesini benimsediniz mi? 1. Evet 0. Hayır

4. Cevabınız hayır ise neden?

1. Pahalı olması 2. Makinenin temizliğinin zaman alması
 3. Kullanmayı bilmemesi 4. Geleneklere bağımlı olması

5. Cevabınız evet ise neden?

1. Kullanımının rahat olması 2. Sağım sıklığının artmasından dolayı süt veriminin artması
 3. Zamandan tasarruf sağlaması 4. Meme ucu temizliği açısından faydalı olması
 5. Süt kalitesinin artması 6. İşgücünün daha ekonomik kullanılması

6. Süt sağım makinesiyle ilgilenme durumunuz nedir?

1. İlgilenirim 0. İlgilenmem

7. Süt sağım makinesi ile ilgili bilgi toplama durumunuz nedir?

1. Bilgi topladım 0. Bilgi toplamadım

8. Süt sağım makinesini değerlendirme durumunuz nedir?

1. Olumlu değerlendirdim 0. Olumsuz değerlendirdim

9. Süt sağım makinesini deneme durumunuz nedir?

1. Denedim 0. denemedim

10. Süt sağım makinesini kullanmaya karar vermede sizi etkileyen kaynaklar nelerdir?

1. Yayım elemanları 2. Komşular

- ( ) 3. Kitle iletişim araçları, resmi tarımsal ya da ticari kuruluşlar ( ) 4. Hiç kimse
- 11.** Süt sağım makinesini benimseme süresi bakımından kendinizi hangi gruba dâhil edersiniz?
- ( ) 1. İlk benimseyenler ( ) 3. Geç benimseyenler
 ( ) 2. Erken benimseyenler ( ) 4. Çok geç benimseyenler
- 12.** Süt sağım makinesini kullanmaktan memnun musunuz?
- ( ) Memnunum ( ) Memnun değilim
- 13.** Süt sağım makinesini kullanmaya devam edecek misiniz? ( ) Evet ( ) Hayır

SAĞIM HİJYENİ

- 1.Sağım hijyeni konusundan haberdar olma süresi bakımından kendinizi hangi gruba dâhil edersiniz?
- ( ) 1. İlk haberdar olanlar ( ) 2. Erken haberdar olanlar ( ) 3. Geç haberdar olanlar
 ( ) 4. Çok geç haberdar olanlar ( ) 0. Haberdar olmayanlar
- 2.** Sağım hijyeni konusundan haberdar olmanızda etkili olan bilgi kaynakları nelerdir?
- ( ) 1. Yayım elemanları ( ) 2. Komşular
 ( ) 3. Kitle iletişim araçları, resmi tarımsal ya da ticari kuruluşlar ( ) 4. Diğer
- 3.** Sağım hijyenini benimsediniz mi? ( ) 1. Evet ( ) 0. Hayır
- 4.** Cevabınız hayır ise neden?
- ( ) 1. Fazla yıkamanın meme uçlarının kurummasına neden olması
 ( ) 2. Fazla zaman alması ( ) 3. Maliyetinin fazla olması ( ) 4. Gerekli görmemesi
- 5.** Cevabınız evet ise neden?
- ( ) 1. Hayvan sağlığı açısından gerekli olması
 ( ) 2. Komşuların memnun olması
 ( ) 3. İnsanla süt vasıtasıyla bulaşabilecek hastalıkların önlenmesi
 ( ) 4. Kaliteli süt elde edilmesi ( ) 5. Meme enfeksiyonlarının önüne geçilmesi
- 6.** Sağım hijyeni konusuyla ilgilenme durumunuz nedir?
- ( ) 1. İlgilenirim ( ) 0. İlgilenmem
- 7.** Sağım hijyeni konusuyla ilgili bilgi toplama durumunuz nedir?
- ( ) 1. Bilgi topladım ( ) 0. Bilgi toplamadım
- 8.** Sağım hijyeni konusunu değerlendirme durumunuz nedir?
- ( ) 1. Olumlu değerlendirdim ( ) 0. Olumsuz değerlendirdim

9. Sağım hijyenine dikkat etmeyi deneme durumunuz nedir?

1. Denedim 0. denemedim

10. Sağım hijyenine dikkat etmeye karar vermede sizi etkileyen kaynaklar nelerdir?

1. Yayım elemanları 2. Komşular

3. Kitle iletişim araçları, resmi tarımsal ya da ticari kuruluşlar 4. Hiç kimse

11. Sağım hijyeni konusunu benimseme süresi bakımından kendinizi hangi gruba dâhil edersiniz?

1. İlk benimseyenler 3. Geç benimseyenler

2. Erken benimseyenler 4. Çok geç benimseyenler

12. Sağım hijyenine dikkat etmekten memnun musunuz?

Memnunum Memnun değilim

13. Sağım hijyenine dikkat etmeye devam edecek misiniz?

Evet Hayır

ORGANİK TARIM

1. Organik tarımdan haberdar olma süresi bakımından kendinizi hangi gruba dâhil edersiniz?

1. İlk haberdar olanlar 2. Erken haberdar olanlar 3. Geç haberdar olanlar

4. Çok geç haberdar olanlar 0. Haberdar olmayanlar

2. Organik tarım konusundan haberdar olmanızda etkili olan bilgi kaynakları nelerdir?

1. Yayım elemanları 2. Komşular

3. Kitle iletişim araçları, resmi tarımsal ya da ticari kuruluşlar 4. Diğer

3. Organik tarımı benimsediniz mi? 1. Evet 0. Hayır

4. Cevabınız hayır ise neden?

1. Pazarlama olanaklarının düşük olması 2. Gerekli görmemesi

3. Konuyla ilgili yeterli tarımsal yayım çalışmaları ve eleman bulunmaması.

4. Verim kaybının olacağı düşüncesi 5. Bilgisinin olması

5. Cevabınız evet ise neden?

1. Gelirinin yüksek olması 2. Sözleşmeli tarımla üreticinin tüm ürününün alınması

4. İhracat fiyatının yüksek olması 5. Çevreye zarar vermemesi

6. Sağlıklı ve besin kalitesi yüksek ürün elde edilmesi

7. Toprak verimliliğinin korunması

6. Organik tarım konusuyla ilgilenme durumunuz nedir?

1. İlgilenirim 0. İlgilenmem

7. Organik tarım konusuyla ilgili bilgi toplama durumunuz nedir?

1. Bilgi topladım 0. Bilgi toplamadım

8. Organik tarım konusunu değerlendirme durumunuz nedir?

1. Olumlu değerlendirdim 0. Olumsuz değerlendirdim

9. Organik tarım yapmayı deneme durumunuz nedir?

1. Denedim 0. Denemedim

10. Organik tarımı uygulamaya karar vermede sizi etkileyen kaynaklar nelerdir?

1. Yayım elemanları 2. Komşular

3. Kitle iletişim araçları, resmi tarımsal ya da ticari kuruluşlar 4. Hiç kimse

11. Organik tarımı benimseme süresi bakımından kendinizi hangi gruba dâhil edersiniz?

a. İlk benimseyenler b. Geç benimseyenler

b. Erken benimseyenler d. Çok geç benimseyenler

12. Organik tarım yapmaktan memnun musunuz?

Memnunum Memnun değilim

13. Organik tarım yapmaya devam edecek misiniz?

Evet Hayır

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Erzurum’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Erzurum ilinde tamamladı. 1997 yılında Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi bölümünü kazandı ve 2001 yılında mezun oldu. 2002 yılında Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitime başladı. 2003 yılında Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Anabilim dalında Araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2005 yılında Yüksek Lisansı bitirdi ve Doktora eğitime başladı. 2010 yılında Erzurum Çevre ve Orman İl Müdürlüğüne naklen geçiş yaptı. Halen Erzurum Çevre ve Orman İl Müdürlüğünde görev yapmaktadır. Evli ve bir çocuk sahibidir.